

20. заседание

Срѣда, 23 януарий 1924 г.

(Открито отъ председателя д-ръ Т. Кулевъ, въ 15 ч. 40 м.)

Председателъ: (Звъни) Моля г. секретаря да провѣри по списъка числото на присѣтствуващитѣ г. г. народни представители.

Секретарь А. Сталийски (д. сг): (Прочита списъка. Отъ заседанието сж отсъствуваха следнитѣ народни представители: Ангеловъ Йорданъ, Атанасовъ Никола, Баяевъ Христо, Бояджиевъ Стефанъ, Бояджиевъ Хасанъ Ефенди, Василевъ Ради, Голевъ Димитъръ, Горбановъ Иванъ, Гочевъ Стефанъ, Деликоцевъ Цанко, Дилияновъ Минчо, Димитровъ Тодоръ, Донсузовъ Михаилъ, Еминовъ Бекиръ Саджъ Мехмедъ, Ивановъ Пани, Йоловъ Прокопи, Кабаchieвъ Христо, Караивановъ Иванъ, Картунковъ Андрей, Куцаровъ Янко, Кьорчевъ Димо, Лѣкарски Иванъ, Маджаровъ Атанасъ, Мариновъ Владиславъ, Милковски Александъръ, Мирски Христо, Мончевъ Борисъ, Найденовъ Петко, Нейчевъ Адамъ, Парасковъ Василъ, Пенчевъ Георги, Пенчевъ Петъръ, Широковъ Александъръ, Поповъ Владимиръ, Поповъ Георги, Поповъ Христо, Продановъ Господиъръ, Разсувановъ Петко, Славовъ Крумъ, Стефановъ Велико, Стефановъ Петъръ, Стоилковъ Таско, Терзиевъ Иванъ, Тодоровъ Илия, Топаловъ Недѣлчо, Хаджиевъ Никола, Харизановъ Иванъ, Хрелопановъ Иванъ, Христовъ Александъръ, Юртовъ Георги, Яламовъ д-ръ Георги и Яневъ Димитъръ)

Председателъ: (Звъни) Г. г. народни представители! Отъ 247 души народни представители отсъствуватъ само 92 души. Значи, има, споредъ правилника, нужното число присѣтствуващи, за да се открие заседанието.

Обявявамъ заседанието за открито.

Преци да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, ще ви направя нѣкои съобщения, на първо мѣсто отпускиятѣ, които съмъ далъ на нѣкои народни представители по важни домашни причини:

- На г. Пани Ивановъ — 5 дни;
- На г. Господиъръ Продановъ — 2 дена;
- На г. Минчо Дилияновъ — 3 дни;
- На г. Димитъръ Яневъ — 4 дни;
- На г. Христо Славковъ — 2 дена;
- На г. Димитъръ Голевъ — 8 дни;
- На г. Иванъ Караивановъ — 5 дни;
- На г. Иванъ Горбановъ — 2 дена;
- На г. Бекиръ Еминовъ Саджъ Мехмедъ — 15 дни;
- На г. Никола Атанасовъ — 8 дни;
- На г. Янко Куцаровъ — 4 дни;
- На г. Таско Стоилковъ — 4 дни;
- На г. Прокопи Йоловъ — 5 дни;
- На г. Стефанъ Бояджиевъ — 5 дни;
- На г. Атанасъ Маджаровъ — 11 дни;
- На г. Йорданъ Ангеловъ — 4 дни;
- На г. Цанко Деликоцевъ — 3 дни;
- На г. Илия Тодоровъ — 7 дни и
- На г. Христо Поповъ — 5 дни.

Следъ това имамъ честь да съобща на почитаемото Народно събрание, че при поднасянето отговора на тронното слово Негово Величество Царьтъ благоволи да произнесе следната речъ: (Чете)

„Г. председателю!

„Г. г. народни представители!

„Съ задоволство изслушахъ думитѣ, които ми отпратихте отъ името на народното представителство, и считамъ за свой привѣтенъ дългъ да ви изкажа моята сър-

дечна благодарност. Щастливъ съмъ, че мога съ народнитѣ избраници да размѣня мисли върху положението въ страната и нуждитѣ на народа.

„Приятно ми е да отбележа, отъ отговора на тронното слово, единодушието, което съществува между правителството и народното представителство. Това единодушие между правителство и Парламентъ е единъ цененъ залогъ за успешна и полезна работа.

„Увѣренъ, че патриотизмътъ и народното благо ще бъдатъ ръководнитѣ принципи въ вашата дейностъ, азъ не се съмнявамъ, че вие ще положите всички благородни усилия и старания, за да оправдаете доврѣието на народа и високата мисия, съ която той ви е натоварилъ.

„Като ви приветствувамъ още еднажъ съ добре дошли, пожелавамъ отъ сърце пълненъ успехъ въ народополезнитѣ ви дѣла. Нека тия дѣла, пропити отъ просвѣтления ви интересъ къмъ съдбовнитѣ народни и отъ съзнанието на дълга, съдействуватъ за культурния и стопански напредѣкъ на страната. Чрезъ тѣхъ вие, г. г. народни представители, дайте вашата мощна поддрѣпа за осъществяване съкровеного желание на всички българи: честити и спокойни дни за родината, благоденствие и щастие за народа.

„Да живѣе българския народъ!“ (Ръкоплѣскания отъ стовориститѣ)

Постъпило е заявленіе отъ народния представител г. Хасанъ Ефенди Бояджиевъ, копукавашки народенъ представителъ, съ което моли да му се приеме оставката като народенъ представителъ въ XXI-то обикновено Народно събрание, понеже по важни домашни причини не могълъ да участвува въ заседанията на Народното събрание.

Има думата г. Хасанъ Ефенди Бояджиевъ.

Обяждатъ се: Отсъствува.

Ахмедъ Фазлъ Шерифовъ (д. сг): Не е вѣрно, че Хасанъ Ефенди Бояджиевъ си е подалъ оставката.

Председателъ: Тогава азъ ще направя справка въ канцеларията, за да вида кой е подалъ това заявленіе до председателството.

С. Костурновъ (д. сг): Да се постави на дневенъ редъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Мене ми се чини, че този въпросъ трѣбва да се постави на дневенъ редъ.

Председателъ: Направи се заявленіе, че г. Хасанъ Ефенди Бояджиевъ не си е подавалъ оставката; трѣбва да се провѣри.

Н. Мушановъ (д. сг): Трѣбва този въпросъ да се постави на дневенъ редъ за следующето заседание, за да го разгледаме. Не може тѣй изведнѣжъ да се разрешава този въпросъ.

Председателъ: Най-напредъ трѣбва да видимъ, дали г. Хасанъ Ефенди Бояджиевъ действително си е подалъ оставката. (Оживление) Моля, тишина, г-да!

Постъпили сж:

Отъ Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве — проекторешение за одобряване указитѣ № № 450 и 517 отъ 1923 год. по Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве.

Отъ Министерството на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ — предложение за измѣнение закона за разглеждане и разрешаване отъ единъ арбитраженъ съдъ на въз-

нишвалитъ между държавата и главнитъ предприятия за построяване желъзопътнитъ линии: Търново—Тръвна—Борушица, Борушица—Тулдово—Стара-Загора, Царева-ливада—Габрово, Левски—Свищовъ, Радомиръ—Кюстендилъ—турската граница, Девня—Добричъ и Мездра—Враца—Видинъ и предприемача на русенското пристанище, спорове досежно тълкуването и изпълнението на взаимнитъ задължения, установени въ договоритъ имъ, гласуваатъ и приетъ отъ XVII-то обикновено Народно събрание въ 72 заседание, държано на 19 февруари 1915 г.

Отъ Министерството на външнитъ работи и на изповѣданията — предложение за одобрение сключената между царство България и република Австрия конвенция, съ която се възстановяватъ сдѣбната конвенция, конвенцията за екстрадиция и спогодбата относително взаимното връчване на актуетъ за гражданското състояние, сключени на 31 май 1911 г. между царство България и бившата Австро-Унгарска монархия;

Отъ Министерството на желъзницитъ, пощитъ и телеграфитъ — предложение за одобрение XXIII-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му на 11 декември 1923 г., протоколъ № 128;

Отъ Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти — предложение за одобрение XI-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 14 септември 1923 г., протоколъ № 98, относно стопанисването държавнитъ и безстопанствени покрити и непокрити имоти въ нова България.

Пристапваме, г. г. народни представители, къмъ първата точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за общественитъ осигуровки.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретарь А. Сталийски (д. ст.): Прочита мотивитъ къмъ законопроекта — вж. приложение № 5, Т. I)

Председателъ: Г. г. народни представители! Въз основа на чл. 38 отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание, предъ видъ общирността на законопроекта, председателството предлага да не се чете законопроекта изцѣло, а да се задоволимъ съ прочитането само на мотивитъ. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Г. Сталийски! Прочетете заглавието.

Секретарь А. Сталийски (д. ст.): (Чете)

„ЗАКОНОПРОЕКТЪ за общественитъ осигуровки“.

(За съдържанието на законопроекта вж. приложение № 5, Т. I)

Председателъ: Има думата г. министърътъ на търговията.

Министъръ Ц. Бобошевски: Нека се изкажатъ по-напредъ г. г. народнитъ представители!

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Руменовъ.

Д-ръ В. Руменовъ (д. ст.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Следъ приемането преди празницитъ на закона за защита на държавата и на закона за амнистията, сега, следъ празницитъ, ни предстои да разгледаме другъ единъ законъ, който има също така голѣмо значение. Ако това е съвпадение случайно, то е една добра случайностъ; ако ли въяснението на законопроекта за общественитъ осигуровки за разглеждане сега, веднага следъ празницитъ, а не по-късно, е една система за създаване на законитъ по редъ, споредъ тѣхната важностъ, това е още по-добре.

Законопроектътъ, съ който ни предстои да се занимаемъ, е отъ първостепенно социално, икономическо и здравно значение. Съ този законопроектъ се гони цѣлта да се помогне на оубзи, които се занимаватъ съ наемнъ трудъ, въ случай на злополука, болестъ, майчинство, инвалидностъ и старостъ. Постигането на тази целъ, безъ съмнение, ще внесе въ сегашното размирно и болно време известно успокоение; ще настъпи дай-сетне възможенъ животъ, ще се премакне въ извѣстити степенъ онова настро-

ение, онази мъчителна загриженостъ за утрешния день, която така много се чувствува днесъ.

Г. г. народни представители. Съ постепенното стопанско развитие, както навсѣкжде, така и у насъ, всѣки день се увеличаватъ оубзи членове отъ обществото, които сж принудени да се занимаватъ съ наемнъ трудъ. У насъ нѣма много професионални работници, но все таки, числото на тѣзи, които се занимаватъ съ наемнъ трудъ, не е малко. У насъ има центрове, където тѣхното число е доста внушително. Отъ наемния работникъ сега, следъ войнитъ, навсѣкжде и у насъ, се очаква засичване на производството. Ето защо, навсѣкжде обществото и държавата не могатъ да се не интересуватъ отъ живота на тѣзи хора и да не създаватъ по-добри условия за тѣхния животъ. Безъ наемнъ работникъ никжде, и у насъ сега, е немислимо нѣкакво производство, немислимо е съществуването на сегашната стопанска система, която трѣбва на всѣка цена да се запази и закрѣпи. Но това запазване и закрѣпване може да стане само тогава, когато се намали до възможния минимумъ онова, което при наемния трудъ се явява опасно и вредно за здравето на работника, когато денгубието отъ работа, поради злополука и болестъ, бжде намалено до възможния минимумъ. Доказано е, обаче, че при сегашния начинъ на производство опасноститъ за здравето у хората на наемния трудъ, работницитъ, сж много по-голѣми, отколкото у други слоеве на обществото; заболѣванията у работницитъ сж по-продължителни, умиранията при разнитъ производства у работницитъ сж повече, отколкото у другитъ слоеве на обществото. Отъ всичко това общата производителностъ намалява, губи се целинотъ за страната — здравето на човѣка. Ето защо, предвратяването на заболѣванията у работницитъ, съкращаването на днитъ при боледуванията, се явява една отъ главнитъ грижи на всички ония, които иматъ дългъ да подобряватъ сегашното и да подготвяватъ по-добро бъдеще. Кой трѣбва, обаче, да има тѣзи грижи: работодателятъ ли, или самитъ работници? Отъ вѣковнъ олитъ въ културнитъ страни е доказано, че при сегашното развитие на производството, нито грижитъ на работодателитъ, нито грижитъ на самитъ работници могатъ да сторятъ нужното за запазване работоспособността на работницитъ и за засилване на производството, ако нѣма за това законъ, ако държавата не се интересува и не се грижи за труда. Ето защо, въ всички културни страни бѣха въведени закони, които зашципаватъ работницитъ отъ експлоатацията на тѣхната работна сила, които ги зашципаватъ отъ опаснитъ заболѣвания; нѣщо повече: навсѣкжде въ културнитъ страни, като се влиза отъ положението, че запазването народното здраве, че запазването здравето на работника е запазване една ценностъ въ държавата, създадохъ се закони, които правятъ не само известни материялни ограничения на работодателитъ и работници и на други съсловия, но даже се посегна върху свободата на действията на хората. Законитъ за хигиената и безопасността на труда, за работното време, за женския и детски трудъ, за общественитъ осигуровки сж правени и се правятъ въ интереса на цѣлата нация. Всички работодатели и работници, всички граждани трѣбва да понесатъ известни жертви и ограничения, колкото чувствителни и тежки да се показватъ тѣ на първо време, за реализирането на тѣзи закони. За народното здраве, за по-голѣмата производителностъ въ страната ползата отъ споменатитъ закони е неоспорима. И у насъ, по примѣра на другитъ държави, отъ редъ години се почна социално законодателство, създаде се законътъ за женския и детски трудъ, законътъ за хигиената и безопасността на труда, законътъ за работното време, законътъ за осигуряване на работницитъ и служащитъ въ случай на злополука и болестъ и сега иде законъ за общественитъ осигуровки. Въ ословата на всѣко законодателство, което цели охраната на труда, лежатъ принципитъ отъ наукитъ: социология, обществена хигиена, индустрия и техника. Добри сж ония закони за охрана на труда, които сж създадени при съвмѣстното участие на представители на тѣзи науки. Почуваватъ се добри резултати отъ законитъ за охрана на труда само тогава, когато се прилагатъ въ живота при пълното съучастие на представителитъ на тия три науки. Безспорно е, че участието на лѣкаря въ прилагането на тия закони е твърде голѣмо. Нѣкои смѣтатъ, че $\frac{1}{10}$ отъ всичката служба и отъ всичката работа, която трѣбва да се извършва по охраната на труда, е работа на лѣкаря. Ето защо, адт. отъ глѣдинето на социалната хигиена и на социалната медицина, ще разгледамъ предложения зако-

поцокетъ, добъръ ли е той и така, както е написанъ, ще постигне ли гонимата дель.

Разглежданитъ законопроектъ самъ по себе си въ сравнение съ много такива въ културнитъ страни, общо взето, е добъръ, и по принципъ трѣбва да го приемемъ. Въ него има нѣща, които сж по-добри въ нѣкои отношения даже отъ германския законъ. Напр., у насъ работникътъ е осигуренъ съ лѣкуваню отъ фонда въ продължение на 36 недѣли, а по германския законъ — 26 недѣли. У насъ, споредъ чл. 21, майчинството е осигурено съ помощъ въ течение на 12 седмици, а въ германския 10. Има и други нѣща, сжщо добри, но има нѣмаде пропуски, които вѣроятно въ комисията ще бждатъ поправени. Има и нѣща, на които ще трѣбва да се спира, защото сж отъ принципиално значение.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя д-ръ В. Вазовъ)

Г. г. народни представители! Отъ каквато и страна да разглеждате въпроса за защитата на майчинството, трѣбва да се признае, че да се правятъ такива ограничения за родилкитъ, каквито се предвиждатъ въ чл. 21, това съ нѣщо не е оправдано и противоречи на духа и смисъла на цѣлия законъ. Единъ пътъ се приема осигуровка по болестъ, която не се дължи на условията на труда, а на общитъ условия на живота, на условията на срѣдата, въ която работникътъ живѣе вънъ отъ работата, да се прави ограничение на родилката, че тя не може да се ползува съ акушерска, медицинска и парична помощъ отъ фонда, ако не е участвувала съ вноскитъ си въ фонда най-малко 16 седмици, мисля, че не е добре. Отъ социално гледище не трѣбва да се правятъ никакви ограничения на майчинството. Пѣлиятъ този членъ трѣбва да се поправи въ смисълъ, че бременната жена се ползува отъ акушерска, медицинска и парична помощъ, следъ като е станала работничка и е била осигурена при фонда. Вѣско постановление въ тоя законъ, което и най-малко ограничава бременността, ще способствува за помѣтанията, които и така взематъ у насъ застрашителни размѣри и заплашватъ съ намаление на раждаемостта. Подобно нѣщо не трѣбва да се допуша.

Друго нѣщо, което е отъ голѣмо обществено значение, то е защитата на кърмачетата. Съ този законъ не се прави достатъчна защита на кърмачетата.

Паричната помощъ по тоя законъ въ случай на болестъ, отъ медицинско гледище и изобщо споредъ моето мнение, е много малка. Действително тя е по-голѣма отъ помощта, която се давае досега въ случай на злополука и болестъ, но съ нея нѣма твърде много да се подобри положението на грамадната частъ отъ работникитъ. Че 12 или 16 л. дневна помощъ за единъ работникъ съ две, три, четири деца при сегашната скѣпотия е малко, въ това не може да има никакво съмнение. Но ако вземемъ срѣдната помощъ отъ 20—30 л., ще видимъ, че и тя е недостатъчна. Отъ една анкета, която софийскиятъ инспекторъ на труда г. Анастасовъ е направилъ въ тютюневитъ фабрики и складове, излиза, че отъ 2.960 работници и работнички, 871 или 30% сж семейни съ 3—4—5 и повече деца. Съ 20 и 30 л., при сегашнитъ условия, не може и боленъ да се гледа, и кашпа да се поддържа. Попитайте когото щете отъ лѣкаритъ, които досега лѣкуваха работникитъ за смѣтка на фонда, и ще получите следнитъ сведения. Болниятъ е съветванъ отъ лѣкаря да остане въ къщи, да почива, да се храни съ подобра храна, да пази диета. Работникътъ гледа, клати глава и казва: „Не мога да не отида на работа, при всичко че съмъ боленъ, защото помощта отъ фонда ще я получа много късно, а и друго — каква е тя и колко е. Съ нея не мога да изхраня семейството си, а камо ли да се храни при диета и т. н. Дайте ми лѣкарства, за да не боледувамъ, иначе ще отида на работа“. А това лѣкарство нѣма. И този работникъ, полуболенъ, продължава да работи и разбира се, отъ него нѣма ползна работа: работодателятъ ще губи и здравето му постепенно ще се подкoпaва, болестта ще го изтощава вѣски денъ, докато найсетне той се принуждава да легне, но може-би ще легне много късно, когато медицинската помощъ ще му се дава само за успокоение, само за да не се каже, че не е прави нищо заради него. Ще кажете: не може фондътъ да дава пълната надница. Да, това се казва, като се излиза не отъ интереса на народното здраве и отъ интереса на производството, които интереси изискватъ не само пълна надница, но и още нѣщо въ плюсъ, защото болниятъ има повече нужди.

Но думата ми бѣше за родилкитъ. Вещното, което се прави съ тоя законопроектъ, е, че се дава на родилкитъ почивка и акушерска, медицинска и парична помощъ шестъ седмици преди раждането и шестъ седмици следъ раждането, и въ продължение на шестъ месеца имъ се даватъ две почивки дневно отъ по-половинъ часъ, една преди обѣдъ и другата подиръ обѣдъ. Съставителитъ на този законопроектъ е смѣталъ, види се, да даде последната почивка на майката, за да отиде въ къщи да види бебето, да го нахрани и почисти. Да, това е отлично, но за ония работнички, които живѣятъ въ фабричнитъ владения и въ района на фабриката. Много ли сж въ насъ такива работнички? Ще може ли работничката, която работи въ центъра на Софий, и живѣе въ Надежда или до Захарната фабрика и т. н., да се ползува съ този половина часъ отпускъ? Очевидно, не. Въ германския законъ се предвижда даване помощъ на родилкитъ съ бебето до 26 недѣли отъ деня на раждането. Такава помощъ трѣбва да се предвиди и у насъ, ако се иска да се помогне горедолу на майчинството и на децата, ако се мисли за едно по-добро поколение въ бъдеще. Когато майката ще има известна парична помощъ, тя може съ съседни или по другъ начинъ, да има помощница въ къщи, която от време навреме да отива да наглежда и да нахранва бебето.

Сжщо ще спомена за едно друго нѣщо, което ми се вижда отъ медицинско гледище несъобразно съ общия духъ и общия смисълъ на законопроектъ — то е кой може да получава инвалидна пенсия. Така както е редактиранъ чл. 20 въ последната му алинея, въ свързка съ чл. 27, ми се чини, че не трѣбва да се приеме. Ако единъ работникъ не е плащалъ 156 недѣли установенитъ вноски, не получава инвалидна пенсия, а само помощъ въ продължение на 75 дни. Това отъ гледището на самия законопроектъ е едно противоречие. Очевидно, че авторитъ на тоя законопроектъ се е ржководилъ отъ онакъ смѣтка, която е основата на обикновенитъ осигурителни дружества, където се гледа да печели капиталътъ като таквъ, а не се гледатъ общитъ интереси на другия капиталъ, по-ценнитъ — народното здраве. Щомъ единъ пътъ се приеме принципътъ, че при заболяване, което се дължи на общитъ условия на живота и не се свърши съ оздравяване въ продължение на деветъ месеца, се дава пенсия отъ медицинско гледище е непонятно защо се прави тая разлика за ония, които сж имали нещастие по-късно да бждатъ принудени да се подложатъ на наеметъ трудъ. Който и строгъ да бжде контролтъ и освидетелствуването при постѣпването на работа, та да се приематъ съвсемъ здрави хора, да се избегне приемането на хора съ начални стадии на хронически страдания, въ момента работоспособни, това е невъзможно. Тѣзи хора, ако не бѣха подложени на дневнитъ условия на труда, въпросъ е дали щѣха да станатъ неработоспособни, условията на труда могатъ въ много случаи да ги направятъ такива, и само заради това, че тѣ не сж внасили въ продължение на 156 седмици вноски, лишаватъ се отъ пенсия. Това отъ гледището на народното здраве е несправедливо. Единъ таквъ заболялъ, който не е внасилъ 156 седмици вноски, ще бжде въ тежестъ и на обществото, и на държавата, и на семейството си; и тая тежестъ се дължи на наемния трудъ. Очевидно е, че мотивитъ за даване на пенсия споредъ този законопроектъ не е отъ здравенъ характеръ, а е този, че по теорията за вѣроятноститъ, като се тури таквъ срокъ отъ 156 седмици, ще може да има единъ осигуренъ капиталъ и ще може безъ голѣми рисъкы да се дава пенсия. Това може да е право отъ гледище на осигурителнитъ дружества, но държавната осигуровка трѣбва да почива на други мотиви, взети отъ действителното положение на нѣщата.

А ето какво ни дава действителността. Установяването на неработоспособността при злополука е много лесна работа: лесно е да се установи и докаже кога е станала една злополука, на какво се дължи тя и да се установи единъ процентъ на неработоспособностъ; съответно, застраховка въ случай на злополука има и сега, за държавнитъ чиновници: въ закона е казано, че този, който заболя по поводъ и при изпълнение на служебнитъ си обязанности, има право на пенсия. Но, г. г. народни представители, само ние лѣкаритъ знаемъ колко е трудно да се установи къде захваща службата и къде се пренсятатъ общитъ условия на живота съ изпълняването на самата служба въ момента. Туй нѣщо е много трудно установимо, досега се е грѣшило и много хора, които действително сж

пострадали през време на службата си, не са сж получили пенсия. И заради туй се е създадо общото убеждение, че трѣбва да се създадат всеобщи осигуровки, без да се дѣрки смѣтка за причината на заболяването. Даже общитѣ условия на живота дават право на застраховка. Швейцарскитѣ закони сега не правят разлика между злополука и обикновено заболяване — на всички еднакво дават пенсия. От медицинско гледище сѣ право на инвалидна пенсия трѣбва да се ползуват всички, тъй както всички имат право да получават и медицинска помощ. От наблюденията на много дѣкари, па и от моитѣ лични наблюдения въ Софийския диспансеръ, излиза, че при много тежки страдания, при много тежки болести, които правят хората неспособни за работа — каквато е туберкулозата — рѣдки сж случаитѣ, когато може да се установи, че сѣ дължат на наследственост. Напротивъ, въ много случаи е доказано, че заболяемостта се дължи на заразяване от другаря по работа, от съквартиранта, въобще — на общитѣ условия на живота. Ако вие лишите тѣзи хора от пенсия, сѣ това вие ще способувате за разпространѣнието на злото, сѣ това нѣма да намалите мизерията, нѣма да увеличите трудоспособността на населението и главната целъ, която гоните сѣ този законопроектъ — да се подобрат условията на труда — нѣма да се постигне, щомъ ще получава пенсия она, който 3 години внася.

У насъ, г. г. народни представители, нѣма модерно законодателство за инвалидитѣ. Това, което е у насъ, то е отживѣле своя вѣкъ. Инвалидната пенсия не може да бѣде никога толкова голѣма, че да задоволи всичкитѣ нужди на инвалида. Инвалидитѣ от войната у насъ от петъ години викатъ, плачатъ, искатъ увеличение на пенсиятѣ си, и тѣ сж прави; всѣка година имъ увеличаватъ пенсиятѣ, но тѣ сж недоволни, и — пакъ ще кажа — тѣ сж прави, защото никѣде, въ никоя културна страна държавата не се ограничава да дава само една пенсия. Въ културнитѣ страни даването само на една пенсия се счита, че има за резултатъ култивиранието на бездѣлници и проседци. Покрай пенсията, г. гда, въ всѣка една уредена държава сж създадени закони за социални грижи за инвалидитѣ, за пострадалитѣ при изпълнението на общественитѣ си длѣж. Тѣзи грижи се простиратъ върху много страни отъ живота на пострадалитѣ. Взематъ се мѣрки за възпитанието и обучението имъ въ нови занаяти, които тѣ могат да упражняватъ при дадена инвалидност. Тѣхнитѣ трудѣ е ограниченъ, но въ всѣки случай тѣ сж пакъ хора на труда. Съ инвалиднитѣ пенсии въ културнитѣ страни искатъ да създадат не само консоматори, но и производители — колкото и да бѣде малка производителността на инвалидитѣ. И понеже у насъ нѣма такава политика по отношение на инвалидитѣ, налице е печалното явление, че голѣмъ брой отъ нашитѣ инвалиди, вдовци, сираци, бащи и майки на пострадалитѣ от войнитѣ страдатъ, сж недоволни отъ държавата, и създаватъ едно настроение въ обществото, което води къмъ общо недоволство. Сега, когато ще имаме грижи за инвалидитѣ по закона за общественитѣ осигуровки, ако не се създаде законъ за социални грижи и за инвалидитѣ от войнитѣ, и за инвалидитѣ на труда, като имаме предъ видъ какъвъ е тѣхнитѣ материалитѣ, ще се създаде единъ конфликтъ, който ще доведе до голѣми усложнения въ обществото. Войнитѣ инвалиди викатъ: „Ние сме пострадали поради вина на държавата — дайте ни всичко, за да живѣемъ!“ Утре повикътъ ще бѣде по-голѣмъ, защото ще викатъ: „Пострадали сме отъ експлоатацията на капитала! Х У богатитѣ дължи своето богатство и своя охолтен животъ намъ и на нашия трудъ — вземете отъ него капитала и го разпредѣлете между насъ, инвалидитѣ на труда!“

Въ чл. 30 отъ законопроекта се опредѣля размѣритѣ на инвалидната пенсия. Базата, която е поставена въ този членъ, е пакъ базата на обикновенитѣ застрахователни дружества. Тая база въ една държавна застраховка не може да сѣществува. Държавната застраховка трѣбва да излиза отъ положението колко е нужно на известенъ работникъ срдѣдно, или даже турите го минимумъ, за преживѣване. И не можете да правите разлика на категории — едни да получаватъ повече, други по-малко. Всички еднаквъ трудѣ сж полагащи, всички еднакво сж участвували въ производството, и ако сж пострадали, всички трѣбва да получаватъ еднаква пенсия. Единъ пътъ работниктѣ е инвалиднъ шълень, той трѣбва да получи толкова средства, колкото сж нужни за преживѣване. Ако инвалидността е такава, че го прави неспособенъ да живѣе безъ

чужда помощ, вие трѣбва да предвидите въ този законопроектъ помощ за тоя инвалидъ. А когато дойде въпросъ за процентното намаление на работоспособността, тогава излиза найвѣе нуждата отъ едно законодателство за социални грижи върху работницитѣ. Ако е намалена работоспособността на нѣкой работникъ даже, ще кажа, сѣ 80%, ако законътъ му признава правото, че има 20% запазена работоспособност, вие трѣбва да му дадете възможностъ, тия 20% работоспособност, за които не му давате пенсия, да ги упражни. Какъ ще бѣде то? Както е уредено въ всички държави, за инвалидитѣ сѣ намалена работоспособност се създаватъ условия, въ които биха могли и за себе си, и за общото производство да работятъ — обучаватъ ги на нови професии, подпомагатъ ги въ всичко, за да могатъ тѣ сѣ 50%, сѣ 70%, сѣ 80% намалена работоспособност, вънъ отъ пенсията, да получаватъ още.

Та, искамъ да кажа, ако сѣ тоя законопроектъ се цели да се подобри стопанството, да се внесе миръ и спокойствие въ хората, които се считатъ, че страдатъ отъ производството и отъ труда, непременно трѣбва едновременно сѣ измѣнението на този законъ да приемемъ другъ, въ който да се урегулиратъ всичкитѣ въпроси за социалнитѣ грижи за пострадалитѣ презъ време на войнитѣ, пострадалитѣ презъ време на изпълнение служебни си длѣж и пострадалитѣ при изпълнение на труда въ тая страна.

Г. г. народни представители Освенъ по въпроса за размѣритѣ на помощитѣ, размѣритѣ на пенсиятѣ, които трѣбва съобразно сѣ интереситѣ на народното здраве да се видоизмѣнятъ сѣ тоя законопроектъ, искамъ да обърна вниманието ви още на другъ единъ въпросъ — въпросътъ за боледуването. Предвиждатъ ли се въ тоя законопроектъ мѣрки, за да може заболяемостта у работницитѣ да бѣде по-малка, за да може отъ това инвалидността да бѣде по-малка? (Глътка)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. гда! Моля, прекъснете разговоритѣ.

Д-ръ В. Руменовъ (д. ст): Предвижда се, че на всѣки заболѣлъ работникъ ще се дава медицинска помощ. Добре, но пита се, взети ли сж мѣрки, за да могатъ работницитѣ да си не повредятъ здравето при условията на труда? Той е много по-важенъ въпросъ, отколкото въпроса за общественитѣ осигуровки. Ще кажете: имаме законъ за хигиената и безопасността на труда. Да, но, за голѣмо съжаление този законъ едно че е малко остарѣлъ и друго при съставянето му има голѣми дефекти.

Г. г. народни представители! Мене не ми е известенъ другъ законъ, освенъ тоя за хигиената и безопасността на труда, който да е билъ изпращанъ предварително за мнение при разнитѣ учреждения и компетентни лица. Преди години чиновницитѣ въ Министерството на труда, съставители на тоя законъ, предварително го изпратиха и въ търговскитѣ камари, и на известни индустриалци, изпратиха го също и на лѣкари, и въ Дирекцията на народното здраве. Отвѣждѣ си дадоха мнението, обаче въ края на крайщата мненията на компетентнитѣ по този въпросъ — мнението на Дирекцията на народното здраве, мнението на Върховния медицински съветъ, мнението на лѣкаритѣ по хигиената и мнението на другъ единъ лѣкаръ, д-ръ Цончевъ, който единственъ у насъ се занимава сѣ професионалната хигиена — не бѣха взети подъ внимание въ Министерството на труда и затова сегашниятъ законъ за хигиената и безопасността на труда не отговаря на своето назначение.

Г. г. народни представители! Нашето производство, както ви е известно, е самородно; нашитѣ занаятчи на времето си сж работили както е рекълъ дѣдо Господъ. При тия условия, разбира се, здравето на работницитѣ не е било гарантирано. Но тогава условията сж били други, а сега сж други. Фабричното производство у насъ се зароди самостоятелно и трѣбва да признаемъ, че машината отъ първитѣ наши крупни производители въ началото, при установяването на своитѣ предприятия, сж вземали предъ видъ интереситѣ на работницитѣ. Положението на работницитѣ се влошаваше, а държавата още отъ първото време не поставяше условия, щото организирането на производството да бѣде съ огледъ запазване здравето на работницитѣ. Законътъ за хигиената и безопасността на труда дойде много късно, тогава когато маса инсталации при голѣми фабрични производства бѣха вече уредени, безъ да отговарятъ на изискванията на хигиената, и, разбира се, всичко туй изведнажъ не можеше да се

ушищожки и разруши, защото съ това би се разрушило и сирѣло и самото производство.

Ще ми позволите да ви цитирамъ нѣколко мѣста отъ рапоритѣ на инспекторитѣ по труда до войнитѣ, за да видите какво е било положението на работницитѣ, какви сѫ били условията, въ които работятъ тѣзи, които ние сега ще осигуряваме, за да видите какви перспективи се чертаятъ. За текстилнитѣ фабрики въ Габрово въ единъ рапортъ се казва: (Чете) „Въ тѣхъ, въ отдѣленieto на тъкачето и преленето, фабричната атмосфера се разваля отъ отдѣлянитѣ се влакѣнца, маслени изпарения и пр., а въ стѣленицата за прапето, боядисването и влаченето на вълната, които често се срѣщатъ заедно съ предачното или тъкачното отдѣлення, атмосферата е крайно развалена: гъст прахъ, облаци влакѣнца и тежки изпарения изпъкватъ въздъха и, въпреки всичко това, нигде, буквално нигде, не видѣхъ поставени вентилатори“. Другъ единъ пише: (Чете) „Русенската захарна фабрика е построила и строи нови работнически жилища, но, за съжаление, тѣ като че ли не се предназначаватъ за човѣци. Такава е тѣхната архитектура: тъмни, съ високи малки прозорци, съ низъкъ теренъ, лишени отъ удобства за чистете, съ централни високи стени. Наподобяватъ холандскитѣ обори, но далечъ не достигатъ хигиената и на холандскитѣ обори“. „Въ фабриката за бомбони, локумътъ се работи подъ дъсчена стѣла, която води за тавана-складъ. Тази стѣла е съ цепнатини и бѣ кална; когато се минава по нея, всичката мърсотия се спие върху локума. Въ наше присѣствие даже си позволиха да пометатъ стѣлата, по хубавиятъ локумъ получи единъ слой отъ кална прахъ и почерне отгоре“.

На друго мѣсто за габровскитѣ фабриканти се казва: (Чете) „Изобщо казано, въ Габрово фабрикантитѣ не се грижатъ за хигиеничното поддържане на работническитѣ жилища. Нови, хубави жилища се повѣрватъ изключително на работния персоналъ и ги оставятъ за два месеца да бъдатъ замърсени и разсипани. Но най-тъжно впечатление правятъ работническитѣ жилища при фабриката на еди-кой-си, въ която ние виждате красиви надписи за работницитѣ: „Гостилница за външни лица“, „Гостилница за работницитѣ“, „салонъ за театъръ, увеселение и седѣнки“, „жилища за жени“, „семейни жилища“ и т. н. — наистина красиви надписи, но само отъвън. Надписки ли окото въ тѣзи сгради, сърдцето наново се трогва отъ ужасната гледка. По-нататъкъ: „Но моралътъ съвсемъ е изчезналъ въ тия жилища; тѣй разказва народътъ и доброволната изповѣдъ на ръководния имъ персоналъ. Народътъ разказва, че моралътъ се ронилъ въ тия фабрики отъ вътрешни, фабрични хора, а фабричнитѣ хора съчатъ за виновници външни лица“.

„Специално въ София, като изключимъ нѣколко фабрични заведения, всички почти занаятчийски заведения сѫ бивши жилища, дюкяни, тавани и галерии. Правни впечатление едно нѣщо, че изобщо работилницитѣ сѫ поставени надъ дюкяна въ низка около 1 м. галерия и работникътъ по цѣлъ денъ не може да се изправи на краката си. Изкачването става по тѣнка, почти вертикално поставена стѣла, много опасна за ходене по нея. Тази мода на строежъ азъ си обяснявамъ, че почти всички сѫ правени за магазини, като галериятѣ, които описвамъ, сѫ искани да служатъ за складъ на стоки, по поради немовѣрно доскѣпналитѣ назми самитѣ магазинери сѫ били принудени да дадатъ подъ наемъ галерията, за да си помогнатъ на наема“.

Още малко, г-да. Отъ 747 заведения и предприятия само 21% сѫ хигиенични, само въ 3% има вентилатори, само въ 6% има достатъчно въздухъ, а 94% нѣматъ достатъчно въздухъ за работницитѣ.

Г-да! Въ последно време се разви у насъ много тютюневото производство; то предизвика построяване на тютюневи складове и тютюневи работилници. Нѣма да говоря за старитѣ тютюневи фабрики и складове. Сега ние виждате голѣмитѣ и красиви отъ вънъ сгради; влизаете вътре, виждате действително широки, просторни салони и ви прави впечатление, че има въздухъ. Да, но тоя въздухъ е пропитъ съ прахъ отъ тютюня, отъ който по последнитѣ изследвания излиза, че единъ работникъ въ продължение на годината вдѣхва въ своитѣ дробове 140 грама прахень тютюня и тоя тютюня се разлага въ слезестата ципа на бронхитѣ, раздражнява ги, отровата се попива и трови организма. Задушната атмосфера сега се счита като необходимо условие за опазването на тютюна отъ засушаване и повреждане. Но за смѣтка на това се

излага на поквара здравето на нѣколко хиляди деца, предимно момичета отъ 17 до 20 години!

Надъ всичко това, работата се извършва при твърде неблагоприятни условия, въ седяще и наведено положение, когато всички гръбначни и други мускули постоянно се уморяватъ и се уморяватъ често пъти повече, отколкото при физическия трудъ.

Но да видимъ тѣзи тютюневи работници при какви условия живѣятъ въ къщи. Отъ анкетата, направена отъ софийския инспекторъ по труда миналата 1923 г., излиза, че отъ 2.930 души работници и работнички, 1.596 живѣятъ по трима, четворица, петъ, седемъ и повече души въ една стая. Следователно, тѣзи хора, които въ работилницитѣ нѣматъ достатъчно въздухъ и дишатъ отровенъ таквъ тѣ и въ къщи се троятъ поради недостатъченъ въздухъ, поради лошитѣ условия, предизвикани отъ сегашната жилищна криза. И заради това Софийскитѣ диспансеръ сега най-много се посещава отъ работнички, страдащи отъ туберкулоза. Заболеваемостта, която е констатирана отъ тая анкета, е твърде голѣма. Нѣщо повече: условията на труда освенъ че развалятъ, разстройватъ здравето на работника, но понеже нѣма защита на труда у насъ, понеже законътъ за хигиената и безопасността на труда не се прилага, разнитѣ болести, венерически и туберкулозата, се развиватъ и разпространяватъ между работницитѣ — заразнитѣ заравяватъ своитѣ другари. И поради това, че у насъ не се прилага законътъ за хигиената и безопасността на труда, тѣзи условия освенъ че вредятъ на самитѣ работници, но тѣзи ужасни условия вредятъ и на обществото: болни хора съ заразни болести работятъ въ заведения, където се фабрикуватъ хранителни продукти и тѣзи хранителни продукти обществото ги яде и се облизва.

Ще ми позволите още единъ цитатъ, още малко сведения за положението на цѣла група работници въ София. Инспекторътъ по труда въ София г. Анастасовъ е направилъ анкета за да се установи, въ какво положение се намиратъ работницитѣ въ хлѣбарницитѣ сега. Излиза, че въ София, въ 133 фурни работятъ 329 работника. Кубатурата въ известни само мѣсални е била достатъчна, а въ 36 мѣсални е била недостатъчна. Провѣтриване, вентилатори нѣма никъде. Работницитѣ спятъ въ мѣсалнитѣ, където се мѣси хлѣбътъ. Въ мѣсалнитѣ четири работника спятъ на одъръ, 64 — на чувалитѣ, 19 — на дѣски и 4 — по земята, или 91 работника живѣятъ въ самитѣ мѣсални, където се мѣси хлѣбътъ. Въ складовѣтъ за брашно 14 работника спятъ сѣмо на одъръ, на дѣскитѣ, на земята. Въ отдѣлни стая спятъ много малко работници (Чете) „Който не е влизалъ въ стаята за спане на хлѣбарски работникъ, само отъ горнитѣ данни може да има пълна представа“ — се казва въ тая анкета. „Необходимо е да помѣстятъ тукъ нѣколко кратки описания за жилищата“. И по-нататъкъ казва: „Спалнята за работницитѣ е отдѣлна и се състои отъ две стаячки, които сѫ нехигиенични, тѣсни, съ недостатъчна кубатура и свѣтлина“; кровати има, но сѫ безъ сламеници, поради което нѣкой работникъ не спи на тѣхъ, а спятъ въ мѣсалнята.

„Работницитѣ спятъ въ съседната до мѣсалната спалня, която е нечиста, съ три одѣра и увиснали по клоштата паяжини.

„Работницитѣ спятъ въ две стаячки, които сѫ надъ пощата; първата въ дѣсно е тъмна, низка и съ замърсенъ въздухъ, втората — низка и продълговата, съ два жѣлзени кровати съ изпокъсани сламеници.

„Работницитѣ спятъ въ една тѣсна стаячка надъ печката, съ въздухъ замърсенъ и топълъ, нечиста, съ единъ креватъ съ сламеникъ извехтѣлъ и съ чували прострени по пода.“

Забравихъ да ви кажа, че въ София само 9 работника спятъ подемъ, а 323 работника работятъ и нощно време. — „Тежка физическа работа до изнуряване, обстановка на работни помѣщения и жилища до мизерия и безсъница до сомнамбулизъмъ — ето условията, въ които е поставенъ нашиятъ работникъ въ хлѣбопекарницата.

„Да поставишъ въ движение цѣлата своя мускулатура при мѣсенето на хлѣба и да тече потъ отъ тѣлото ти, да стоишъ буденъ, за да следишъ процеса на производството цѣли 20 часа въ денонощието въ мѣсалня, която не е виждала слънчева свѣтлина, и следъ това, капналъ отъ умора, да легнешъ да спишъ върху коритото въ сѣщата мѣсалня, за да станешъ следъ 4 часа сънь и наново да почнешъ работата — всичко това значи бавно, но сигурно да се подлагашъ на физическо израждане, да притѣпишъ въ себе си въсѣка културна нужда и тръгнешъ по нѣтя на умстве-

ното израждане и най-после да сведеш себе си до положението на несвободен човък". Това с. г. г. народни представители, положението на работника, това сж условията на труда днес. Г-н софийският инспектор на труда признава въ тая си анкета, че по отношение на хлбарския работник законът не оправдава своето съществуване.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Още пет минути Ви остават, г. Руменовъ.

С. Костурковъ (д. сг): Продължавайте, продължавайте, г. Руменовъ.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Ето защо, азъ смѣтамъ, че следъ приемането на тоя законопроектъ, непременно трѣбва още тази сесия да ревизираме, да прегледаме закона за хигиената и безопасността на труда. Не направямъ ли това, този законопроектъ, споредъ мене нѣма да има абсолютно никакво значение, този законопроектъ ще прилича на много закони, приети отъ бивши Камари, а особено на тѣзи, приети отъ последната Камара, които се правѣха само за да се покаже, че и ние знаемъ да правимъ нѣщо. Ако законопроектътъ за общественитѣ осигуровки не се предпоставя отъ единъ строгъ, отъ единъ добъръ законъ за въвеждането на хигиена въ работнитѣ мѣста, той нѣма да изпълни своето предназначение; напротивъ, отъ икономическо гледище той даже ще бѣде вреденъ, защото докато не прегледаме и подобримъ условията на труда, докато не подобримъ хигиената на труда у насъ, заболваемостта ще бѣде голѣма, инвалидността ще бѣде голѣма. И тѣзи смѣтки, които сж казани въ мотивитѣ къмъ законопроекта — че държавата ще харчи 20—30 милиона лева, азъ смѣтамъ, че не сж вѣрни.

Г. г. народни представители! Социалното законодателство въ всички страни трѣбва да почива на здрави основи; социално законодателство отъ такъвъ характеръ, отъ какъвто е законопроектътъ за общественитѣ осигуровки, трѣбва да почива преди всичко на трудовата статистика. Ние не можемъ да вземемъ трудовитѣ статистики нито на Англия, нито на Германия, нито на Франция — не сме нито тѣзи страни, нито пъкъ наши работникъ отговаря на работника въ тѣзи страни — защото болезнеността и смъртността въ тия страни е една, а у насъ е друга. Следователно смѣтнитѣ, които се правятъ, ми се чини, ще излѣзатъ япльшъ. И затова непременно трѣбва още въ тази сесия — ако искаме този законопроектъ да постигне онова, което преследва — да се внесе отъ почитаемия министъръ преработенъ закона за хигиената и безопасността на труда.

Времето ми мана, но ще ви моля за още две минути, за да се изкажа и на единъ другъ много важенъ въпросъ. Сегашниятъ законъ за осигуровка въ случай на злополука има своята история; отъ него има да се извлѣкатъ много поуки. Когато е въпросъ за даване медицинска помощъ, трѣбва добре да се разбере формата, въ която ще се дава тази медицинска помощъ.

Г. г. народни представители! Старо нѣщо е да се мисли, че преглеждането и рецептиртъ отъ лѣкаря е всичкото, което изцѣрва болеститѣ. Не, това най-малко е приложимо при условията на труда. Ще ми позволите да ви кажа единъ конкретенъ примѣръ, който единъ мой старъ професоръ преди 27 години ми казваше и който въ продължение на 27 години азъ провѣрвахъ и излѣзе вѣрнъ. Случаятъ бѣше такъвъ. Въ клиниката дохожда за прегледъ единъ работникъ отъ съседна фабрика, кждето хвърлялъ вѣлгича въ пещьта и се оплакваше отъ болки въ ставитѣ на краката и пр. Професорътъ ме накара да му постави диагнозата и да го лѣкувамъ. Следъ като го изследвахъ, професорътъ ме попита: „Какво ще му давате за лѣчение?“ — Това и това лѣкарство. — „Прекрасно“ — каза професорътъ — „така трѣбва да се направи, това ще му дадете, по подиръ два дена то ще дойде и ще ви каже, че това лѣкарство не му е помогнало. Тогава какво лѣкарство ще му предписате?“ — Ще му предпиша туй и туй лѣкарство. — „Но подиръ три дни той пакъ ще дойде и ще Ви каже ещото“. Най-после професорътъ ми каза: „Защо ще му предписвате лѣкарства, когато той ще продължава да работи и ще продължава да живѣе въ къщата си при същитѣ условия, при които е живѣлъ до сега? Условията на работата и условията въ къщи сж причина на болестта. Недейте му предписва никакви лѣкарства, а по-скоро да му направите заорска въ клиниката, събие-

чете го, измийте го, пахранете го, нека лежи два дена въ нашитѣ кровати, той и безъ Вашето лѣкарство ще оздравѣе“. (Ръкоплѣскания отъ социалдемократитѣ) Щомъ като ние само даваме лѣкарства и рецепти на работника, ние не го лѣкуваме, защото не лѣкуваме условията, при които се е развила болестта му; съ тѣхъ ние само влошавате неговото здраве. Ето защо, когато се говори въ чл. 43 за даване медицинска помощъ, трѣбва за всѣкото отъ насъ, който ще вдигне ръката си за приемането на този законопроектъ, да бѣде ясно какъ ще се дава тази медицинска помощъ, въ каква форма: въ тази ли форма, по старому съ лѣкарства, предлагане или въ форма действителна, която ще принесе, полза за да бѣде здравъ трудящиятъ се. Какво ще стане напр., когато се приеме чл. 1 въ неговата цѣлостъ, когато и тия, които иматъ до 50 хиляди лева доходъ станатъ осигурени? Напр. въ София бай Ганю ще си направи смѣтка; понеже внеситѣ сж малки, защо да не се възползува. И не за много време ние, въ София, може да имаме повече отъ 60—70, па даже и до 100 хиляди осигурени. При това положение, азъ ви питамъ: какъ ще уредите, ние медицинската помощъ — лѣкуване въ къщи ли или лѣкуване въ болница? Ето единъ голѣмъ въпросъ, г-да. Казано е въ чл. 34, че осигуренитѣ ще се лѣкуватъ отъ лѣкари, назначени отъ фонда. Както е законопроектътъ, три четвърти отъ населението въ края на крайщата ще бѣде осигурено, а това вече предполага — щомъ ние искате назначаване на лѣкари отъ фонда — социализация на лѣкарския трудъ. Е ли време, обаче, да се пристѣпимъ къмъ това? Трѣбва ли да се социализира лѣкарскиятъ трудъ или да се остави свободенъ изборъ. Ето единъ въпросъ отъ голѣмо значение както за осигуренитѣ, така и за народното здраве. Но да оставимъ този най-голѣмъ въпросъ. Да вземемъ конкретно въ София какво ще стане. Много ще се осигурятъ. Въ Висшия трудовъ съветъ, въ предпоследния му сесия, началникътъ на отдѣла за труда г. Николовъ, е казалъ, че досегашната практика на лѣкуване не е дала добри резултати, че даже въ лѣкон отношения тази система на лѣкуване, която е била досега, може да се каже, е дала по-лоши резултати, отколкото други системи. Коя е била причината за това? Причината за, това е била тая, че фондътъ не е могълъ да дава голѣмъ хонораръ на лѣкаритѣ и, следователно, фондътъ не е могълъ да има по-добри лѣкари, които да лѣкуватъ по-добре и по полезно за фонда. Когато ще стане, обаче, грамадно количеството на осигуренитѣ, и ако фондътъ иска да прави лѣчение, такова какъвто е пужно, той ще трѣбва още сега, отъ тоя моментъ, да създаде условия за да има добри лѣкари при фонда, да почне да строи болници, да строи специални диспансери за работници съ сестри посетителки за въ къщи, да строи превакториуми, да строи санаториуми, да строи санаториални станции за почивка, да строи приети за своитѣ инвалиди, защото сегашнитѣ наши болници по своя съставка, по своето устройство не могатъ да побератъ всичкитѣ онѣзи хора, които фондътъ ще трѣбва да прати да се лѣкуватъ. Виждате, г-да, че въпросътъ е доста сложенъ и трѣбва да се обмисли. Обаче, при всички тия сложности и трудности, азъ като лѣкарь ще кажа, че всички тѣ трѣбва да се преодолятъ. Тоя законъ трѣбва да бѣде направенъ така, щото действително отъ него да се получи нужната полза.

Но г. министърътъ на финанситѣ ще каже: нѣма средства за това. Не! По тоя въпросъ не може да става дума за средства. Похарченитѣ средства за народното здраве най-добре се рентируютъ. Ако тоя законъ не се направи такъвъ, какъвто трѣбва, ще излѣзе, че ние въ социалното законодателство не гонимъ еджинската целъ, а правимъ диверсия. Бисмаркъ въ 1881 г. създаде първъ социалното законодателство за застраховка на работницитѣ въ Германия. Той направи това, за да може да привлече работницитѣ отъ социалдемократитѣ. Понеже въ основата на тоя законъ на Бисмарка не лежеше принципътъ за запазване народното здраве, а лежеше другъ принципъ, ей така поумѣрки да се взематъ, той не можа да попречи въ Германия за развитието на социалиститѣ и не можа да вземе въ рѣцетъ си работницитѣ и тамъ социалната демокрация продължаваше да се развива. Само то ще бѣде и у насъ. Трѣбва да се направи нѣщо, което да отговори на всички условия за запазване на народното здраве. Само съ запазено народно здраве може да се зиенѣва производството. Азъ смѣтамъ, че ние, следъ като приехме закона за защита на държавата, трѣбва да направимъ всички жертви, за да се приеме и такъвъ единъ законъ за общественитѣ осигуровки, по направенъ и подобренъ така, както азъ казахъ и обяснихъ. (Ръкоплѣскания отъ вѣрни говорници и отъ социалдемократитѣ)

Председателствуващ д-ръ Б. Вазов: Има думата на родният представител г. Петко Величковъ.

П. Величковъ (с. д.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Г. д-ръ Руменовъ направи една защита на законопроекта за общественитѣ осигуровки отъ гледището на социалната медицина. За тая защита ние можемъ само да му благодаримъ. Ние също така ще искаме тия подобрения въ законопроекта, които той посочи, да се направятъ тогава, когато законопроектътъ ще се гледа въ комисията. Тя трѣбва да бждатъ прокарани въ законопроекта, за да може той наистина да стане такъвъ, какъвто трѣбва да бжде.

Законопроектътъ, който ние днеска разискваме, доизгражда системата на социалното законодателство въ нашата страна. Това не е единъ съвършено новъ законопроектъ. Ние имаме въ него развитието на принципитѣ на социалната осигуровка. Такъвъ законопроектъ ние имаме създаденъ още преди нѣколко години. Той се прилага въ продължение вече на 7—8 години. Той дава своитѣ резултати. Около 100.000 души работници сѫ осигурени по силата на закона, който днеска съ този законопроектъ се видоизмѣнява и разширява.

По силата на този законопроектъ всички български работници, безъ разлика дали тѣ сѫ осигурени или не, т. е. безъ разлика дали тѣ внасятъ нѣкакви осигурителни вноски или не, сѫ осигурени въ случаитѣ на злополука, поради факта, че законопроектътъ предвижда отговорностъ на господаритѣ въ всичкитѣ случаи, когато злополука ще последва нѣкой работникъ. Значи законопроектътъ, който ние днеска разискваме, не е нищо друго, освенъ разширение системата на нашето социално законодателство. Тая система ще има тепърва да се разширява. Доколкото ми е известно, въ Министерството на труда се приготвя и единъ законопроектъ за настаняване на работниците. И той се явява едно допълнение, значи, къмъ това, което сега имаме.

У насъ службата за настаняванията е оставена изключително или на грижитѣ на самитѣ работници, или на тѣхнитѣ професионални организации. Държавата, съ законопроекта, който се изработва, ще дойде на помощъ и тукъ, и ще организира, доколкото това ще бжде възможно, единъ начинъ на настаняване, който начинъ на настаняване ще се окаже цѣлбенъ въ всичкитѣ ония случаи, когато безработицата се проявява въ по-остри размѣри. Това, което се гони съ днешния законопроектъ, е да се разшири неговото действие, освенъ въ случаитѣ на болестъ и злополука; както бѣше досега, и въ случаитѣ на инвалидность, на старостъ и на майчинство.

Вие знаете, г. г. народни представители, че работникътъ, при условията при които той живѣе и работи, се твърде много изхабява, твърде скоро той застарява, и твърде скоро се нуждае отъ една специална грижа, която грижа той съ личнитѣ си средства не може да осигури, и която грижа, естествено, трѣбва да падне въ тежестъ на обществото, за което той работи, за което той произвежда, за което той създава богатства. Нуждата отъ единъ законъ, който да даде на работника, въ чернитѣ дни на неговия животъ, тогава, когато той съ собствени сили не може да изкара своята храна една помощъ е една силно усѣщана нужда отъ работничеството; тя започва да се съзнава все по-широко и по-широко и отъ другитѣ обществени кръгове. Работникътъ и безъ това е поставенъ въ една тежка условия. И тогава даже, когато той работи, неговитѣ средства не винаги сѫ достатъчни за да си осигури едно свосно съществуване. Той въ повечето случаи мизерствува, той е предъ картината на социалната неправда, да види при всѣки случай, следъ като е положилъ всичко за това общество, неговитѣ нужди незадоволени и да види други слоеве въ обществото, които, може би, не влагатъ толкова трудъ въ създаването на общественитѣ богатства, да иматъ едно положение, на което може да се завиди. Социалната неправда е, която поразява въ нашитѣ времена. Въ едно време, когато всѣки може да наблюдава луска и охолство, когато всѣки може да наблюдава удобства на известни социални категории, въ същото това време грамадната частъ отъ трудящитѣ сѫ тия, които не притежаватъ средствата на производство, тия, които даватъ своя трудъ подъ наемъ, продаватъ го живѣйтъ въ мизерия. Естествено е, че работникътъ ще иска, ако не да се даде това, което той напълно заслужава, ако не това, да се разиредятъ по единъ съвършено правилонъ начинъ продукти, които сѫ плодъ на общитѣ усилия, вегови и на цѣлото общество, то поне държавата, то поне обществото да вземе грижата, въ случаитѣ, когато тоя работникъ е загубилъ възможността съ собствения си трудъ да прехрани себе си и своето семей-

ство, да му се яви на помощъ, да го подпомогне съ единъ минимумъ условия, за да не бжде той изхвърленъ позорно, да не бжде оставенъ безъ всѣкаква възможностъ да просъществува последнитѣ дни на своя животъ. Това е едно право, което си пробива пътъ и у насъ, следъ като си е пробило пътъ вече въ всички почти напреднали страни на свѣта. Въ Англия, въ Германия отъ времето на Бисмарка, въ Франция, и по-нататъкъ въ всички почти европейски държави се започна една система на социално законодателство. Въ последнитѣ години, когато работничеството се силно организира, когато то започна да се налага на общественото внимание, когато неговото представителство въ парламента доби едно влиятелно положение, тази система се доизгражда, доразработва и тя въ нѣкои страни вече е нѣщо цѣлостно, нѣщо пълно, нѣщо, което гарантира работника отъ всички евентуалности, отъ всички злополуки, отъ всички пощастия, които сѫ свързани съ доекашното производство, съ доекашния социаленъ строй.

Нашата страна не остана чужда на социалното законодателство. Отъ 1905 г. ние имаме законъ за женския и детския трудъ, който, въ последствие, видоизмѣненъ, се яви като законъ за хигиената и безопасността на труда. Това е единъ отъ най-добритѣ наши социални закони. Г. д-ръ Руменовъ посочи на известни дефекти въ него. По основателното споредъ мене, което и г. докторътъ каза за този законопроектъ, то не сѫ неговитѣ недостатѣци; тѣ сѫ незначителни и доколкото трѣбва да се поправятъ, тѣ се поправиха съ указа на министра на търговията отъ 1919 г. Сакъзовъ, съ който указъ се въведе 8 и 6-часовитѣ работенъ день. Това, което е лошо, то е недостатъчното прилагане на този законъ. Макаръ да излизамъ отъ срѣдата, която е най-силно заинтересована да посочи недостатѣцитѣ въ прилагането на този законъ, азъ трѣбва да кажа: не е истина, че този законъ въобще не се е прилагалъ, както нѣкои казватъ и както отчасти го казатъ и г. д-ръ Руменовъ. Законътъ за хигиената и безопасността на труда се прилага, но твърде много още трѣбва да се направи за неговото прилагане. Въ това отношение и държавата чрезъ своя инспекторатъ и професионалнитѣ организации на работницитѣ, и трезвото и интелигентното общество, което трѣбва да цели работническия трудъ и което трѣбва да знае, че работническия трудъ е едно национално богатство, което не трѣбва да се пилѣе залудо — всички тия фактори трѣбва да действуватъ, щото законътъ за хигиената и безопасността на труда, като се прилага, да се прилага по възможностъ най-строго, за да даде онѣзи резултати, които трѣбва да се получатъ. А тѣзи резултати не сѫ малко. Да запазимъ здравето на стотици хиляди български граждани, които си впрегналъ въ създаването на национални богатства, това значи да спазимъ една голѣма битка, това значи да спечелимъ за нацията редъ дипломатически побѣди, това значи да спазимъ отечеството отъ израждане и отъ голѣми напасти. Това, г. г. народни представители, могатъ да бждатъ резултатитѣ отъ едно прилагане на закона за хигиената и безопасността на труда. Той е единъ отъ най-ценнитѣ наши социални закони. Ние трѣбва да го пазимъ, ние трѣбва да го усъвършенствуваме, ние трѣбва да го прилагаме. Тази мисль трѣбва да обхване българското Народно събрание, и то въ всички случаи когато тукъ му се отдаде възможностъ да направи нѣщо за постигане на тази цель, не бива да се склпи, било като авалира нужнитѣ суми, било като създава институти, които могатъ да гарантиратъ прилагането на закона, било като влияе по всѣкакви други начини, които ще му бждатъ достъпни.

Нашето социално законодателство има, значи, тоя законъ, за който ви казахъ две думи, и закона за подпомагане на работницитѣ въ случай на злополука и болестъ. Други закони ние почти нѣмаме; ние имаме законъ за обединение на работническитѣ фондове, ние имаме законъ за половническитѣ работнически заплати, но това сѫ закони, които се създадохъ за времето си, които изиграха своята роля, които минаха и заминаха; имаме я законъ за парнитѣ котли, който е за една по-специална област, който обхваща по-тѣснитѣ кръгъ хора и който се явява единъ немощникъ на другитѣ наши закони. Значи ние имаме тия два закона; и тривият трѣбва да се прилага и усъвършенствува, а днешъ се занимаваме съ усъвършенствването и съ разширението на закона за подпомагане на работницитѣ въ случай на злополука и болестъ.

Азъ ви казахъ, че тѣзи измѣнения, които сега се правятъ въ закона, сѫ единъ необходими измѣнения. Имаме сега предвидени осигуровки срещу майчинство. Преди години въ България малтъкъ брой жени бѣха въ производството; участвуваха въ него известно число момичета,

които чакаха да се оженият и следъ туй да прекратят своята работа въ фабриките и въ занаятчийските работилници. Въ търговията почти нѣмахме приложение на женския трудъ. Отъ редъ години насамъ, особено отъ войнитѣ насамъ, ние имаме вече едно масово навлизане на женитѣ въ производството, ние имаме вече не само млади момичета въ фабриките, но ние имаме и жени, които не могатъ да не прекаратъ, значи, и периода на раждането. Грѣхата за тѣхъ трѣбва да бѣде една отъ първитѣ длѣжности на нашето правителство и на нашето Народно събрание. Дори ако броятъ имъ не бѣше толкова голѣмъ, поради това значение, което има майчинскиятъ дългъ, майчинската функция, трѣбваше нашата държава да направи всѣкиятъ жертви, шото тия майки, които се намиратъ въ време на раждане въ работилница, да получатъ една достатъчна помощъ, за да запазятъ своето здраве, своя животъ и живота на своята рожба. Въ това направление нашиятъ законопроектъ дава вече едно добро начало.

Посочи се тукъ, че това, което се дава, е недостатъчно, и понеже имаме мнението на единъ авторитетенъ човѣкъ въ тая областъ, азъ се надѣвамъ, че възражения отъ никоя страна нѣма да се направятъ, и тогава, когато въ комисията и тукъ ще има да се разрешава въпроса за разширението на тая помощъ, народното представителство ще приеме това мнение на лѣкаря, което е следователно и мнение на науката, и нѣма да се пазари за една или две седмици по-малко помощъ — достатъчно е само да се гарантира здравето и живота на майката и на родилката.

Другитѣ два въпроса, които се разрешаватъ, сѣ единиятъ — за старческитѣ пенсии и другиятъ — за пенсиятъ въ случай на инвалидностъ. Трѣбва, г. г. народни представители, да се направи едно малко раграничение, за да стане ясно за каква инвалидностъ е тукъ думата. И досега съществуващиятъ законъ за подпомагане на работниците въ случай на злополука и болестъ предвиждаше инвалидни пенсии, само че той предвиждаше инвалидни пенсии за инвалиди, инвалидството на които е последвала отъ злополука при извършване на работата въ работилницата. Нашиятъ законъ въ това отношение стоеше наравно съ най-напредничавитѣ закони, каквито ние сме чували да има въ Европа: той предвиждаше въ всички случаи на злополука отговорностъ за господаря. Презумпцията е, че господарятъ е отговоренъ за всички случаи на злополука, защото не може да се допусне, че дотамъ може да бѣде неразуменъ единъ работникъ, да иска злополуката да дойде за него сама по себе си. Нашиятъ законъ, значи, предвижда отговорностъ за господаритѣ въ всички случаи, и всички работници, които пострадатъ при злополука, иматъ право на пенсия въ зависимостъ отъ степенята на инвалидността. Тая пенсия обаче, бѣше малка и сега съ законопроекта, който разглеждаме, се увеличава. Сегашниятъ законопроектъ запазва сѣкия принципъ: презумптивната отговорностъ си остава пакъ въ сила, и това е едно много добро начало. Вие знаете, г. г. народни представители, че работникътъ въ работилницата се приобщава къмъ машината и, безъ да ше, въ течение на работата, когато той се е увлѣкълъ да произвежда и да твори, често ипнз неговата рѣка, неговиятъ кракъ бива откъснатъ, а не сѣ рѣдки случаетъ, когато наравяването е доста тежко и то докарва смъртъ. Авторитѣ, които защитаватъ презумптивната отговорностъ, обикновено се позоваватъ на единъ голѣмъ ученъ, Планиолъ, който бѣше нѣкъде казалъ, че „работникътъ се фамилиаризира съ машината, но машината никога не се фамилиаризира съ работника“. Работникътъ обича своята машина, той я отлѣдва, той я маже, той я тъмни, той я гали, но никога тя не е сантиментална къмъ него, никога тя не му прощава дребната погрѣшка, невниманието, отпуснатостта. Въ всички случаи, когато работникътъ се окаже невнимателенъ, когато той отпусне своята рѣка, когато той подтикне своя кракъ между желѣзата, рѣката се откъсва, кракътъ се стропва и главата често пжти се смазва. Машината не познава своя другаръ; работникътъ познава своя другаръ—машина, но машината никога не познава своя другаръ; тя му отмѣщава. Работникътъ, следователно, който при такива трагични обстоятелства намира своята смъртъ, който се осакатява, който изгубва нѣкой членъ отъ своето тѣло, естествено е, че трѣбва да получи една помощъ, и тая помощъ не може да бѣде дадена отъ никъде другаде, освенъ отъ обществото въ лицето на тия работодатели, които експлоатиратъ работническия трудъ. Значи пенсията за инвалиднитѣ случаи на злополука, по всички съвременни разби-

рания, пада въ тежестъ на господаритѣ. Така е било у насъ досега и така би трѣбвало да бѣде и напреднѣ. Съ настоящия законопроектъ се прави едно измѣнение, като се увеличава пенсията за злополука до 9 хиляди лева годишно за тия работници които сѣ получавали надница надъ 61 л.

Това увеличение на пенсиятъ, разбира се, ше има да се отрази и върху плащанията на нашиятъ работодатели. Досега, съгласно закона, сумитѣ за пенсиятъ се събираха отъ господаритѣ въ зависимостъ отъ броя на работниците, които има дадено предприятие, и въ зависимостъ отъ професионалния рискъ. Тоя принципъ е запазенъ и напреднѣ: въ работилницитѣ, където има повече работници, господаритѣ ше понесатъ, значи, повече за изплащане на работническитѣ пенсии; въ работилницитѣ, където рискътъ е по-голѣмъ, господаритѣ сѣщо така ше има да платятъ нѣщо повече. И това, г. г. народни представители, е съвършено справедливо. Въ всички тия производства, въ които особено поради неусвършенстваностъ на машинитѣ, поради липса на предпазителни мѣрки и поради други работи е налице безгрижието на работодателя да предпази своитѣ работници отъ злополуки, нека работодателятъ плати нѣщо повече. А ако държавата не наказва строго тоя работодателъ, нека поне това да му бѣде наказанието — да понесе той по-голѣмъ дългъ отъ отговорностъ за тия именно нещастници, които при работа въ неговата работилница сѣ загубили частъ отъ своето здраве или окончателно сѣ загинали.

Другото нововъведение въ настоящия законопроектъ сѣ пенсиятъ за инвалидностъ, поради загубване на работоспособността, вследствие на болестъ или вследствие на чрезмѣрно изтощение въ работата. Съображенията, които казахъ въ полза на пенсиятъ за инвалидностъ, могатъ да се повторятъ и за тоя случай. И тукъ за работника, който е далъ своитѣ сили, естествено е, че трѣбва да се предвиди известна пенсия. Обаче, въ този случай — азъ ви казахъ, че прави едно раграничение — пенсията ше падне въ тежестъ на работническия фондъ, който фондъ, както по-сетне ше видимъ, се образува отъ общитѣ вноски на работниците, на работодателитѣ и на държавата.

Друго нововъведение сѣ пенсиятъ за старостъ. За пръвъ пжтъ имаме у насъ предвидени въ законопроекта и старчески пенсии за работници. Преди години, въ старото еснафско време, па и по-сетне, когато всѣки българинъ живѣеше еснафски, патриархално, да го кажемъ, когато всѣки старъ човѣкъ можеше да се приюти при своя синъ въ неговата къщичка, при снаха си, при братъ си, може-би тоя въпросъ да не е имало нужда да изпѣква на обществената повърхностъ. Днесъ, обаче, при днешния начинъ на работа, маса работнически свѣтъ остава и ше има да остава безприютенъ, следъ като въ продължение на 20, на 30, а може-би и на повече години е работилъ за това общество. Старитѣ работници не могатъ вече да разчитатъ на една помощъ на стари години въ кръга на своитѣ семейства, както това е било въ миналото: и квартирнитѣ затруднения, и материалнитѣ средства на членовѣтъ на тѣхнитѣ семейства, на тия, които тѣ сѣ създали, въ повечето случаи ше бѣдатъ такива, че тѣ, дори да иматъ и най-доброто желание, не ше могатъ да дадатъ приютъ на тия стари работници, на тия стари ветерани въ полето на труда. Държавата, като взема грижи да осигури едни малки пенсии на старитѣ работници, върши единъ актъ на най-голѣма справедливостъ. Тия хора сѣ дали каквото могатъ да дадатъ на това общество. Ако тѣ бѣха държавни чиновници, шѣха да иматъ една минимална пенсия; ако тѣ бѣха собственици, ако тѣ бѣха хора, които сѣ експлоатирани чуждия трудъ, предполагамъ се, че въ повечето случаи шѣха да осигурятъ нѣщо за своитѣ черни дни. Работникътъ, така както той работи днесъ — а знаете, че неговата заплата въ повечето случаи не му дава нищо повече отъ това, което е необходимо да просъществува — не може да отдѣли нищо за своитѣ стари години, и, следователно, на държавата и на обществото се налага единъ върховенъ дългъ — да го подпомогнатъ въ случай на старостъ. Старостта е за всѣкого, никой работникъ нѣма да избегне отъ нея, и осигуровката на работника за старостъ днесъ се явява една предохранителна мѣрка, която следъ 10, следъ 20 години, когато законътъ започне да дава своитѣ резултати, ше се види колко добро начало се е турило съ създаването на този законъ.

Г. г. народни представители! Върху подробноститѣ на законопроекта азъ нѣма да се спирамъ. Има известни

членове, които отъ наше гледище ще трѣбва да претърпят известна корекция. Нѣкои подобрения въ законопроекта, който изобщо е единъ добъръ законопроектъ, ще има да се направятъ.

Некамъ да кажа само две думи върху единъ въпросъ, но който твърде много се спори и въ печата на заинтересованитѣ страни, работнически и др., и въ Върховния съветъ на труда, и на много други мѣста. Тоя въпросъ е за това, какъ ще се образува фондътъ за подпомагане на работниците въ случаитѣ на болестъ, въ случаитѣ на инвалидностъ и въ случаитѣ на старостъ. Две главни гледища се очертахъ: едното гледище, застъпвано предимно отъ страна на работническитѣ представители, е, че фондътъ ще трѣбва да се образува отъ вноски на работодателитѣ и на държавата; другото гледище е — да участвуватъ и самитѣ работници чрезъ една вноска, равна на една трета отъ общата вноска, която се дава за образуването на фонда. Този въпросъ сигурно ще има и тукъ да се повдигне. За насъ най-правилното разрешение на въпроса ще бъде, ако се освободятъ работниците отъ плащането на каквито и да било вноски, защото вноската, която ще се даде отъ господари, не може да се даде освенъ отъ печалбитѣ на предприятието, печалби, получавани главно чрезъ влягането на работническата сила въ предприятието. Ние, обаче, по този въпросъ нѣма да бъдемъ голѣми партизани. Ако Народното събрание усвои другия принципъ, ако Народното събрание съчете, както се каза отъ нѣкои страни, че е необходимо и работникътъ да участвува въ фонда съ своитѣ вноски, за да бъде по-непосредствено заинтересованъ въ работитѣ на осигурителното дѣло, за да бъде по-непосредствено заинтересованъ въ контрола, да щадитѣ тѣзи фондове, да не допуска тѣхното чрезмѣрно разходване и тѣхното разпилване; ако по тѣзи съображения Народното събрание приеме, че е необходимо участието и на самитѣ работници чрезъ тѣхни вноски, ние ще се съгласимъ на това и нѣма да правимъ една безогледна опозиция на този законъ, който, както ви казахъ, има да изиграе една голѣма роля въ нашия животъ. Този въпросъ не е отъ значение за приемането на законопроекта; това е една подробностъ, която може да се разреши, и която подробно, разреши ли се по единъ или другъ начинъ, не накърнява въ нищо основнитѣ положения на законопроекта, не накърнява въ нищо онѣзи принципи, които сѫ легнали въ неговата основа.

Азъ сжщо така не мисля да се спирамъ и на помощитѣ, които законопроектъ предвижда. Казахъ, че пенсиятъ въ случай на инвалидностъ отъ злополука сѫ фиксирани до 9.000 л. годишно максимумъ, а при обикновена инвалидностъ сумата е намалена на 6.000 л. Въ случай на болестъ сѫ предвидени едnodневни помощи, които въпреки това, че сѫ нѣколкократно по-голѣми отъ тѣзи, които досега се даваха, сѫ пакъ сѫ малки. И ако при изчисленията, които ще се направятъ, се укаже, че отъ това, което ще се дава отъ работодателитѣ, работниците и държавата, ще може съ нѣщо да се увеличатъ тѣзи помощи, ние ще настояваме това увеличение да стане, за да почувствува работникътъ, който е боленъ, че получава една осезателна помощъ, една помощъ не равна на неговата надница, но такава, която, му дава възможностъ да проследува въ днитѣ на болестъ. Сжщо и други нѣкои подробности въ законопроекта има за корегирание — предѣлната възраст за получаване пенсия въ случай на старостъ и пр. — по по тѣхъ ще имаме случай и въ комисията, и при второто четене на законопроекта да се изкажемъ.

Единъ общъ въпросъ тукъ се поставя — именно въпросътъ за прилагането на закона. Г. г. народни представители! Азъ съмъ длъженъ да изтъкна тукъ, предъ васъ, че партията, отъ която излизамъ, е държала винаги на социалното законодателство, борила се е за него и въ случая ти ще има да допринесе каквото може, за да стане този законопроектъ законъ. Ние съ удоволствие констатираме, че днешната Камера започва своето творчество съ законопроекта за общественитѣ осигуровки. На насъ е двойно по-приятно, че тоя законопроектъ се внася отъ единъ министъръ, който не е отъ нашето течение, но който съ неговото внасяне и поддържане дава доказателства, че и срѣдитѣ, които у насъ минаватъ за по-дѣсни и по-консервативни, съзнаватъ, че е една обществена необходимостъ да се поддрѣпятъ работниците и слабитѣ икономически.

Тоя законопроектъ има една малка история, която вие знаете. Той бѣше внесенъ за пръвъ пътъ въ 1921 година.

Тогавъ, поради спривавостта на министъръ Даскаловъ, който не бѣше обещалъ добре това, което предлагаше, поради това, че тоя министъръ не бѣше решенъ да зашита на всѣка цена своето дѣло и поради една провокация, която се направи отъ тогавашната група на Комунистическата партия законопроекта биде оттегленъ. Комунистическата партия — една партия, която, кой знае защо, въ продължение на години насаждаше убеждението, че колкото потекли условия се създаватъ за работническата класа, толкова ужъ било по-добре за нея — парламентарната група на тая партия като посочи нѣкои дефекти въ законопроекта, фактически се обяви противъ него. Министърътъ оттегли законопроекта. Тоя законопроектъ бѣше внесенъ въ Народното събрание въ 1922 г., но други обстоятелства тогава попречиха той да стане законъ, и едва днесъ ние се надѣваме да го видимъ законъ. Резултатътъ отъ това оттегляне бѣ, че се ограби онова работничество, което трѣбваше да получава помощи въ случай на болестъ, и онова работничество, което имаше право на пенсия поради инвалидностъ. Инвалиднитѣ пенсии по съществуващия законъ, г. г. народни представители, бѣха максимумъ 2.400 л. — една сума, която преди войнитѣ бѣше нѣщо, но която следъ войнитѣ не е освенъ едно подаване за бедния оскатѣлъ работникъ. Съ законопроекта, който се внесе въ 1921 г., пенсиятъ се увеличаваха, обаче той се отхвърли, и въ продължение на почти три години отъ тогава пенсиониранитѣ работници останаха съ старитѣ си просешки пенсии. Годишно отъ работодателитѣ се събратъ между 500—600 хиляди лева за пенсии. Ако приемемъ, че сегашнитѣ пенсии минимумъ ще бъдатъ три пѣти по-голѣми отъ старитѣ, то значи, че въ продължение на три години една сума, равна три пѣти на тая, която се дава отъ работодателитѣ за пенсии, е останала въ джобовѣтъ на работодателитѣ, а работниците, отъ името на които толкова много се е приказвало, толкова много се е декламирало, сѫ останали съ просешкитѣ си пенсии. Тоя е билъ резултатъ отъ борбата на Комунистическата партия въ нашия Парламентъ. Докато тогавашнитѣ представители на тази партия можаха да се осигурятъ въ всички случаи на спадане нашия левъ, да наредятъ и своитѣ дневни пари, и всичко онова, което тѣхъ засѣгаше, когато дойде законопроектъ за работническитѣ пенсии, тѣ съетоха, че иматъ право и сѫ длъжни да провалятъ този законопроектъ, безъ да държатъ смѣтка за лишенията, на които излагатъ нѣколко стотици инвалиди, които поради оттеглянето на законопроекта и невъзможността да се увеличатъ пенсиятъ имъ, останаха съ пенсии отъ 1.200, 1.500, 1.800 до 2.400 л. годишно. Презъ 1922 г. законопроектътъ не можа да мине, обаче, надѣваме се, че сега той ще стане вече законъ. Тази малка история азъ споменавамъ, защото би-било единъ грѣхъ да не се отбележи онова предателство, което се извърши въ 1921 г. отъ съюзниците винени и оранжеви, които минаваха за партии на чернотрудовия народъ, и за партии на работническата класа, но които не можаха въ пѣлото свое съществуване да направятъ една крачка напредъ въ областта на социалното законодателство.

Понеже сега стана дума за прилагането на закона, азъ ще се спра най-накрая съ две думи на тоя въпросъ, който повдигна тукъ г. Руменовъ. Азъ ще ви кажа, че работничеството, което държи толкова много за прилагането на законитѣ, не ще сподѣли мнението на г. Руменовъ, че ако законътъ не може да се приложи въ първо време, той ще бъде вреденъ — той не каза тая фраза, но горе-долу каза тая мисль — и затова не бива дори и да се приеме. Не. Дори ако държавата маскира отъ своята длъжностъ да приложи единъ свой законъ, работничеството ще иска тоя законъ; работничеството чрезъ своитѣ професионални организации и чрезъ отдѣлнитѣ усилия на неговитѣ съзнателни членове ще се бори за тоя законъ и ще вижда въ него една своя морална позиция, ще се опре на нея и въ името на нея ще иска да получи това, на което има право. Едно време законътъ за женския и детския трудъ почти не се прилагаше отъ страна на държавата, но работниците можаха да го популяризиратъ и да наложатъ твърде много неговото прилагане; законътъ за хигиената и безопасността на труда се приложи, ако не повече, то поне наравно, съ усиления на работниците и съ тѣзи на държавнитѣ органи. По силата на закона, който сега е въ сила, за осигуряване на работниците и служащитѣ въ случай на злополука и болестъ, има вече осигурени около 100 хиляди души работници, които получаватъ помощи, които се ползватъ съ безплатенъ медицински прегледъ и които, следователно, иматъ известна полза отъ тоя законъ. Но, г. г. народни представители, за да потвърди своята мисль, че единъ законъ, дори когато държавата не се грижи тол-

кова много за неговото приложение, може да допесе на работниците твърде много полза, азъ ще ви цитирамъ случая съ единъ пишоженъ, бихъ казалъ, законъ, за който у насъ почти не се говори, единъ законъ, който не бѣше създаденъ като социалистиченъ законъ, а като законъ, който урежда съвсемъ друга материя — законътъ за празниците. Демократическото правителство на времето не създаде социаленъ законъ, но то даде на България единъ законъ за празниците, който, между другото, предвижда недѣлния денъ като денъ за почивка на всички работници. Вие не можете да си представите какво направи работничеството, какво направи работническата организация, за да получи резултатъ, позовавайки се на този името законъ. По-рано у насъ въ голѣма частъ и отъ фабричните, и отъ занаятчийските работилници, недѣлната почивка се погизаеше, работникътъ не знаеше какво е това недѣлна почивка, нему бѣше отнетъ най-скѣпия денъ, който може да има единъ човѣкъ — недѣлния денъ като денъ за почивка. Работническитѣ организации поискаха отъ държавата, поискаха отъ полицейскитѣ органи, поискаха отъ органитѣ на Министерството на труда, да се застъпятъ, щото недѣлата да бѣде денъ за почивка. И когато намѣриха тукъ-тамъ подкрѣпата на полицейскитѣ органи, когато сами посочиха на господаритѣ единъ текстъ законенъ, когато тѣ помежду си казаха, че даже единъ законъ имъ дава право да почиватъ въ недѣла, въ година-две-три въ България вече, може да се каже, нѣма работилници, въ които недѣлната почивка да е погизана. Но, г. г. народни представители, ако при познатото безгрижие на нашата държава, социалнитѣ закони сѣ могли да иматъ едно такова значение, какво би било, ако държавата се залови да прилага социалнитѣ закони и ако тя вземе за свои органи работническитѣ професионални организации, ако тя тури въ контактъ, въ съгласие, въ близостъ своитѣ органи и представителството на работниците и поиска да се приложатъ пейнитѣ закони? Какво би се получило тогава? Нѣма никакво съмнение, че ние ще имаме единъ резултатъ такива, каквито мнозина, дори отъ най-голѣмитѣ защитници на социалното законодателство не биха могли да очакватъ. И моятъ апелъ е: министерътъ на труда и неговитѣ органи, следъ като настоящиятъ законопроектъ стане законъ, да направятъ всичко възможно, щото да се осигури взаимодействието между органитѣ на Министерството на труда и представителитѣ на професионалнитѣ организации, а тамъ където е нужно и на администрацията, за да се започне едно действително прилагане на социалнитѣ закони и да се получатъ опия резултати, които трѣбва да се получатъ отъ тѣхъ. Резултатитѣ ще дойдатъ и азъ вѣрвамъ, че тѣ ще дойдатъ много по-скоро, отколкото мнозина оптимисти могатъ да очакватъ.

Накрая, позволете ми още две думи. Нѣкои наши обществени срѣди — тукъ не зная дали ще направятъ нѣкакво възражение — чрезъ вестницитѣ правятъ известни възражения не прѣмо на тоя законъ, но на тенденцитѣ въредъ работничеството — на социалистическитѣ тенденции. Тѣ казватъ така: „И да фаворизирате работничеството, и да давате преднина на неговитѣ професионални организации, и да се вслушвате въ съветитѣ на социалитѣтѣ, все пакъ работничеството не ще усвои други платища, освенъ болшевишкитѣ. Ето, казватъ тѣ, Германия; и тамъ, при наличността на една социална демокрация, масата отъ работничеството минава на страната на болшевишкитѣ“.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (д. ст): Това не е вѣрно.

П. Величковъ (с. д): Искатъ да кажатъ: „Какво е туй да се вслушвате въ гласа на социалитѣтѣ? Защо е всичко туй?“ Нека ви кажа, г. г. народни представители, че нѣма съображение по-несъстоятелно отъ това. Че и следъ социалното законодателство, следъ една система на социални закони, работническата класа пакъ ще се стреми къмъ премахване на частното владение на средствата за производство — това е свършено вѣрно. И следъ като се създадатъ социални закони, и следъ като се гарантира работникътъ, доколкото това е възможно въ рамкитѣ на днешния общественъ строй, работникътъ пакъ ще се стреми къмъ това, което се нарича социализъмъ или къмъ едно, да кажа съ по-общи думи, по-справедливо разпредѣление на общественитѣ блага. Но това, което би се получило, когато има социални закони, когато има социални грижи отъ държавата, то е, че ще се канализиратъ борбитѣ на работничеството, че то ще бѣде поставено да се развива — то и неговитѣ организации — въ единъ правилентъ пътъ и че борбитѣ, които то има да води, ще бѣдатъ единъ борба,

която ще тласкатъ обществото къмъ напредѣкъ, защото ще се водятъ съ средства културни, съ средства мирни. И обратното: когато работническата класа бѣде изоставена, когато за нея не се полагатъ никакви социални грижи, когато на пейнитѣ свободи се туря програда, очевидно е, че тази работническа класа поради състава си и поради други причини, ще прибѣгва къмъ средства, които не могатъ да бѣдатъ средства културни, средства легални, и съ това ще се затрудни общественото развитие, ще се затрудни социалния прогресъ. Примѣрътъ е Германия не говори противъ нашата теза. Ако въ Германия все още се забелѣзва едно движение въ полза на комуниститѣ, то се дължи на ония причини, които на всички насъ сѣ известни. Германия — това е една страна, къмъ която победителитѣ сѣ така безогледни, че нейното население се намира въ истинско отчаяние. И чудно е не това, че голѣма частъ отъ работниците сѣ напуснали легалния пътъ и сѣ прибегнали къмъ болшевишкия, а чудното е, цето този народъ въ неговитѣ работнически маси все още има това самообладание да пази, да държи за своитѣ легални организации и да действа въ своитѣ голѣми маси по единъ културни начини. Тия господа, които правятъ възражения на насъ социалитѣтѣ, трѣбва да взематъ за примѣръ Англия, където едно планомерно развитие на работническата класа днесъ намира своето тържество въ вземането на властта отъ нея. А отъ това вземане на властта ще има резултати: чрезъ едно мирно и реформено действие, да се даде хлѣбъ на многото милиони работници, останали безъ работа, да се развие още силата на английската индустрия и да се появили на европейския свѣтъ за неговото омиротворение. И не е само Англия. Азъ бихъ ви посочилъ реформената дейностъ на социалитѣтѣ въ Австрия. Въ тая малка държава, следъ като всевъзможни ликвидационни и репарационни комисии се оттеглиха и ѣ дадоха свобода да се развие, социалитѣтѣ можахъ съ своето влияние да наложатъ едно социално законодателство, което осигури правилното и спокойно развитие на държавата и на пейнитѣ голѣми градове, особено на града Виена. Виена, съ социалнитѣ реформи на пейната социалистическа община, показа на предубедения противникъ, бихъ казалъ на слѣбия, какво може да даде една социалистическа реформена политика. Виена днесъ не напразно е гордостта на социализма. Една столица изоставена, откъсната отъ своитѣ области, въ рѣшетъ на единъ социални реформатори, се превърна въ единъ градъ, на който започватъ съ завистъ да гледатъ отъ изтокъ и отъ западъ. Въ тая Виена, благодарение на разумната реформена политика — а тя стана възможна следъ като съгласенитѣ се оттеглиха и престанаха да безпокоятъ австрийския народъ — комунистическото влияние биде сведено до нула, комунистическитѣ привѣрженици се броятъ на стотини, при наличността на стотици хиляди работници, организирани въ социалистическитѣ и свободни синдикати.

Моята мисль е, че реформената дейностъ проповѣдва отъ социалитѣтѣ, възприемана отъ буржоазията, може да подпомогне развитието на една страна, може да осигури нейното спокойствие, може да даде преднина на всички добри инициативи и може да парализира всички тенденции, които водятъ къмъ разрушение, които водятъ къмъ дезорганизация, които водятъ къмъ развала. Ние сме защитници на реформената политика. Нашитѣ другари въ миналото тукъ сѣ направили каквото могатъ и ние прѣседняваме нашитѣ гласове къмъ това, което тѣ сѣ предприемали. Ние апелираме, на реформената политика да бѣде погледнато безъ предубеждение; ние жадемъ тази политика да се проведе най-широко отъ днешното Народно събрание, за да дадемъ следъ толкова злополучия, следъ толкова нещастия, следъ толкова кърви на българския народъ една възможностъ да си отдѣхне, да види въ своята държава едно отечество, което е негова майка, да види въ своята страна едно огнище, където свободно може да диша и да заживѣе съ желанието да види своята страна напреднала и щастлива. (Рѣколѣския отъ социалдемократитѣ) Българската работническа класа, която е частъ отъ този народъ, иска да сътрудничи въ общественото преуспѣване; тя дава своето участие въ производството и това, което е направила работническата класа, забележете, г. г. народни представители, е грамадно. Ние имаме вече въ всички български промишлености подготовенъ работнически персоналъ, който по своята школовка и подготовка въ много случаи не отстъпва на европейския работникъ. Погледнете, коя отъ вашитѣ чужди на културни граждани не може да бѣде задоволена отъ ржката и труда на българския работникъ? Мебелъ ли поискате, постройка ли

поискате, облякло ли поискате, обувки ли поискате, строежът на желъзници и пристанища ли поискате, въ всички тия области все ще намърите българския работник готов да задоволи всички изисквания на техниката, на науката и на естетиката. Преди години най-големият постройка в София се изработваха, поне въ по-хубавият свои части, от работници чужденци. Днес българският работник-строител, излъзъл от пашитъ балкански села, от канаритъ на Македония, може да ви изработи и най-солидната постройка. Идете въ мебелнитъ фабрики, иде ще видите мебелъ, която конкурира на европейската; идете въ печатницитъ, идете въ шивачницитъ, идете въ литографитъ, идете където поискате, все ще намърите навсѣкжде подготовенъ работникъ, и иде имате, г. г. народни представители, този подготовенъ работникъ на условия много по-скромни, отколкото европейския работникъ. Азъ съмъ съвременникъ на строежа на пѣкон по-голямъ общественъ постройка въ София. Когато въ София се строеше Военния клубъ, художествената работа се извършваше отъ работници чужденци, на които се плащаше 25—30 л. надица, която при сегашната цена на нашия левъ надминава 500—600 л., когато днесъ все нѣмате български работникъ съ повече отъ 150—200 л. надица, и тоя работникъ ще ви даде това, което едно време скъпо плащанитъ чужди работници ви даваха. Искамъ да ви кажа, че пашиятъ работникъ се подготви, той е вече единъ факторъ въ производството, той трѣбва да бъде цененъ, той трѣбва да бъде гледанъ, защото той е едно голѣмо обществено богатство. Неговата ръка, неговиятъ прѣстъ, неговиятъ умъ, неговитъ нерви трѣбва да бъдатъ щадени и никой жертва въ туй отношение не бива да бъде жалена. Защото съ щаденето на работника, на неговитъ сили, на неговитъ мисли, на неговия умъ се щадя, се щадя националното богатство. Работникътъ дава на своята страна каквото може, обществото и то е длъжно да му даде не всичко, не нѣщо некомпърно, а да му даде това, което може да му даде. (Ръкоплѣскания отъ социалдемократитъ и стовориститъ)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. Стойчо Мошановъ.

С. Мошановъ (д. ст.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Нѣма да скрия, че съ отношение вземамъ думата, следъ като по настоящия законопроектъ се изказаха единъ специалистъ по социална хигиена, какъвто е г. д-ръ Румеловъ, и единъ ораторъ, излъзълъ отъ работническата сръда, какъвто е г. Величковъ, който най-добре би могълъ да ни обрисова, както и стори, какъ гледатъ на тоя законопроектъ тия, които съ най-прѣко заинтересовани отъ него — работницитъ. Думитъ, които г. Величковъ; представителъ на работническото и на Социалдемократическата партия, каза днесъ, ми направиха особено впечатление, защото тѣ съ думи, които днесъ едва ли ще се намърятъ единъ просвѣтенъ демократъ-буржоа, който да не може да ги повтори. Обаче, тека ми позволи скромната бележка, че ако въ това отношение нашитъ гледища съ се изеднаквили, то е — не че демократията огледе къмъ социализма, а че социализмътъ по въпроса за стопанскитъ и социални реформи се откажа отъ своитъ максимални искания и се доближи до пашитата и до препоръчанитата на демократията.

А. Господиновъ (с. д.): Тѣй да бъде, само да бъде!

С. Мошановъ (д. ст.): Азъ искамъ да констатирамъ само единъ исторически фактъ . . .

А. Господиновъ (с. д.): Добре.

С. Мошановъ (д. ст.): . . . да го констатирамъ още повече, понеже съществуваше една голѣма разлика между нашето становище по социалната политика и становищата, които ние бѣхме навикнали да слушаме тукъ отъ лѣво! — по-скоро ние по-младитъ, четѣхме това въ вестницитъ. Но особено голѣма разлика съществуваше между нашето становище и становището на бившата Комунитическа партия. Азъ не знамъ, дали прекръстенитъ днесъ комунисти по отношение на социалното законодателство ще продължаватъ да пѣддържатъ становището на бившата Комунитическа партия, обаче, за да отговоря предварително на критикитъ, които биха могли да се явятъ отъ тѣхна страна на тоя законопроектъ, азъ длъжа да припомня думитъ, съ които тѣ посрещнаха, чрезъ своитъ оратори, внасянето на

тоя законопроектъ въ 1921 г. Тогава тѣ казаха: социално законодателство въ кръга, въ рамкитъ на буржоазната държава — това е резултатъ само на единъ егонизъмъ; буржоазията съ социалното законодателство се стреми или да прѣстави революционното съзнание на маситъ, да сире тѣхното революционно възпитание и развитие въ революционенъ духъ, или пъкъ да закачи още нѣщо здравъ въ работническитъ сръди, за да може да продължава да използва тѣхния трудъ, за да може въз основа на него да трупя печалби. Както виждате, отъ гледище на комуниститъ социалното законодателство въ рамкитъ на буржоазната държава е плодъ само на егонизъмъ. Азъ мисля, че е отживѣло днесъ времето на такава недоброевестностъ. Тѣхъ на по-широка човѣщина днесъ вѣе въ умовитъ и въ съзнанието както на интелегентни, тѣй и на работодатели. Не може днесъ да не се констатира отъ всѣкъ здросъвестенъ и интелегентенъ човѣкъ, че въпреки граматния прогресъ, който човѣчеството направи особено въ последния вѣкъ, работническото не е взело съответния дѣлъ отъ тоя прогресъ, отъ тоя общъ уровень, на който се издига човѣчеството било въ умствено, било въ материално отношение, работническото не взема своя съответенъ дѣлъ. И още друго днесъ може да се констатира — то е, че въпреки чудовититъ изобретения, които се направиха и които повигнаха производителността на човѣшкия трудъ, работническата ладница не биде пропорционално и съответно увеличена. И всички тия констатации не могатъ да не доведатъ всѣкъ просвѣтенъ човѣкъ до убеждението, че по отношение на социалното законодателство има много нѣщо да се прави. Особено пъкъ като си спомнимъ, че такъвъ законъ, какъвто днесъ разглеждаме, въ Германия е въведенъ още въ 1883 г. — значи следъ 40 години ние започнаме да законодателствуваме въ тоя родъ материя — ще се съгласимъ всѣкъ и ще дойдемъ до заключението, че тоя законъ е навремененъ и че тая реформа е належаща.

Това, което имамъ азъ да кажа, вѣнч отъ слова, което прѣждеговоритѣ казаха, то а да се спра особено на критикитъ, които се направиха на законопроекта въ Вишния съветъ на труда, презъ какъто тоя премина, преди да дойде за обсъждане отъ народнатъ представителство, отъ представителитъ на нашитъ работодатели. Азъ не знамъ дали отъ страна на работодателитъ тукъ ще вземе нѣкой думата, за да можемъ да чуемъ и тѣхното гледище по този законопроектъ. Защото, г-да както г. Румеловъ, така и г. Величковъ ни показаха добротъ идеалното на тоя законопроектъ, но безспорно е, че въ неговото приложение, когато ще се срещнатъ мъжноститъ на действителността, не съ изключени разочарованията, ако действително този законопроектъ не се облече въ една форма, която да бъде възприемлива за всѣкитъ фактори които ще сътрудничатъ въ неговото приложение.

Когато ще има да се разглежда единъ законопроектъ за общественитъ осигуровки — дали той отговаря на нуждитъ, дали тѣ отговаря на стпанската действителност — нѣколко съ въпроситъ, които ние ще трѣбва да си поставимъ и да видимъ какъ тѣ съ разрешени въ този законопроектъ.

Първиятъ важенъ, основенъ въпросъ, по който навремето много мастило се е изписало и по отношение на който много разгорещени спорове съ се водили, той е въпросътъ, дали общественитъ осигуровки трѣбва да бъдатъ задължителни или факултативни; трѣбва ли да се задължи работникътъ да се осигури, или ще трѣбва да се остави на неговата свободна воля, на неговата предвидливостъ. Азъ мисля, че въ днешно време този въпросъ вече не бива да се поставя, защото особено голѣмитъ резултати, които задължителната система на осигуряване даде въ Германия, е туряла край на всички спорове по този въпросъ. Но въ Вишния съветъ на труда представителитъ на работодателитъ, специално на търговцитъ, г. Ганчевъ, повтаряше всѣки критики на задължителната система, които ние сме навикнали да четемъ въ учебницитъ по работническото законодателство, а именно, че съ задължителната система се насърчавала непредвидливостта на работника, че не му се давала възможностъ той да се замисли за своето бъдеще и да потърси средствата за осигуряване на това бъдеще; че по тоя начинъ работникътъ съ задължителната система на осигуряване си остава въ едно безгрижие за своето материално издигане; че той ще гледа само за днешния день, а не ще помисля малко и за бъдещето. И като едно допълнително възражение се слага аргументътъ, че съ това се нарушавалъ принципътъ на свободата на личността, че пѣкой дѣлъ да каже: „Съ какво

право вие ще ме задължавате да се лишавамъ съ частъ отъ надницата ми? Съ какво право вие ще се грижите за моето бъдаще? Азъ имамъ свободна воля, оставете тази грижа на мене". Както виждате, аргументи много стари, даже и за тия, които малко сж се занимавали съ социални въпроси. [За всѣяко е ясно днесъ, че мизерията е, която насърчава непредвидливостта. Когато надницата на работника едва достига за изхранването му и за удовлетворението на други негови елементарни нужди — което е установенъ икономически фактъ — у него не може да се развива свободно мисълта за осигуряване на неговото бъдаще; мизерията, въ която той пада, го тика къмъ тази непредвидливостъ. А безспорно е, че единъ материално обезпеченъ и чувствувашъ се обезпеченъ въ своето бъдаще работникъ ще бжде много по-свободенъ въ всѣко отношение — и като политическа единица въ държавата, и като стопанска единица.]

Принципътъ на задължителното осигуряване е здравъ принципъ, който има въ своя полза поуката и примѣра на 40-годишната практика въ Германия. И най-голямата ценностъ на принципа на задължителното осигуряване е това, че се дава възможностъ да се натрупатъ голѣми резерви. И когато ви спомена, г-да, че само следъ една 9-годишна практика на закона за задължителнитѣ осигурявания въ Германия сж натрупани въ 1909 г. единъ и половина милиарда марки като резерви, вие ще разберете какъвъ голѣмъ резервоаръ за по широка социална политика може да бжде единъ такъвъ фондъ. И азъ вѣрвамъ, че съ създаването на този фондъ у насъ, следъ прокарването на тия задължителни осигуровки, въ продължение на 4—5 години вие ще можемъ да създадемъ всичкитѣ тия институти, за които г. д-ръ Руменовъ съ такава вешина ви говори, че тѣ трѣбва да бждатъ необходимитѣ спътници на този законъ, ако искаме действително той да отговори на своето предназначение.

Г. г. народни представители! По смѣтката, която всѣки отъ насъ може да направи, и по предвижданията на специалиститѣ по тази материя — които ни казватъ, че отъ събранитѣ всѣка година суми се изразходватъ не повече отъ $\frac{1}{3}$, а другото остава въ резервъ — въ продължение на 3—4 години вие ще имаме единъ резервъ отъ 200 милиона лева. И когато ви казвамъ тази цифра, вие още повече ще можете да разберете какво голѣмо престъпление извърши дружбашината въ 1921 г., като не прокара тогавашния законопроектъ за общественитѣ осигуровки. Поне въ последнитѣ две години вие щѣхме да имаме единъ резервенъ фондъ най-малко отъ 80—90 милиона лева; прибавени къмъ тѣхъ 16-тѣ милиона, които вие днесъ имаме по силата на стария законъ за осигуряване на работницитѣ въ случай на злополука и болестъ — ето една сума отъ 100 милиона лева, съ които днесъ фондътъ за общественитѣ осигуровки щѣше да разполага за една социална политика превантивна, или убѣжъ за лѣкуване, за отваряне на санаториуми, диспансери, работнически жилища и т. н. и т. н. И азъ си спомнямъ, г. г. народни представители, че когато г. Минчо Дилиновъ говори по отговора на тронното слово и правѣше тукъ аналогия на дружбашкото законодателство, той пропусна да каже едно — какво сториха тѣ въ продължение на тѣхното тригодишно законодателствование, което се отрази . . .

Д-ръ И. Караджовъ (з): Кажете, вие въ 40 години какво сте сторили за тоя работникъ?

П. Петковъ (з): Този законопроектъ е продължение на социалната политика на земледѣлцитѣ, и вие го вземахте пэготово, изучепъ.

Министръ Ц. Бобошевски: Защо не го прокарахте, ами се възползувахте отъ лудоринитѣ на Георги Димитровъ, за да го оттеглите?

С. Мошановъ (д. ст): Моля Ви, г. Петковъ, имаите търпение да ме изслушате. Азъ мисля, че поне по този въпросъ пѣмахте да имате куража да прекъсвате отъ тамъ — единъ въпросъ, по който историята на вашата законодателна дейностъ ще го мише само въ насивъ.

Н. Петрини (з): Този законопроектъ е дѣло само на земледѣлското правителство, и той е оттегленъ не по вина на земледѣлското правителство.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Вие, г. Петрини, ще мълчите по този въпросъ!

С. Мошановъ (д. ст): Г. Петрини! Когато дойдемъ да говоримъ за авнация, заявявамъ Ви, че никога пѣма да Ви прекъсвамъ: тамъ Вие сте компетентенъ.

Н. Петрини (з): Вие не сте компетентенъ да ми казвате какво да говоря, когато стана да говоря.

С. Мошановъ (д. ст): Моля Ви се, поне да ме оставите да говоря.

Н. Петрини (з): Вие капацитетъ ли сте?

С. Мошановъ (д. ст): Не съмъ капацитетъ, г. Петрини, ама малко повече скромностъ имамъ отъ Васъ.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Недейте прекъсва, г. Петрини; за това особена компетентностъ, мисля, че не е необходима!

С. Мошановъ (д. ст): Та, искамъ да кажа, че действително трѣбва единъ голѣмъ куражъ . . .

Н. Петрини (з): (Възразява пѣщо)

С. Мошановъ (д. ст): Азъ зная и друго, но не желая на лична почва да стѣпвамъ, защото тѣзи дебати трѣбва да стоятъ малко по-горе и по-високо да се развиватъ. Азъ обаче не мога, когато се разисква този законопроектъ — както направи г. Величковъ — да не констатирамъ, особено съ огледъ на резервитѣ и на действително реалнитѣ резултати, които можеха да се получатъ и се пропуснаха, отговорността на онѣзи, които не прокараха навремето този законопроектъ. (Защото не е достоепъ за министърски постъ този министъръ, който се поддава на една провокация много явна, много лична и много кричаща, за да оттегли единъ законопроектъ.)

Та, казвамъ, задължителната система е за препоръчване главно затова, че тя създава тѣзи голѣми фондове, които ще бждатъ сълюбътъ на една бъдаща социална политика — сължитица на този законопроектъ, както искаше г. д-ръ Руменовъ.

Вториятъ въпросъ, г. г. народни представители, който ние трѣбва да си поставимъ и да видимъ какъ е разрешенъ отъ законопроекта, това е въпросътъ за видоветѣ осигуровки. Ако можемъ да бждемъ доволни досейде отъ това, че първиятъ законопроектъ не мина, то е затова, че въ него не фигурираше осигуровката на майчинството, която е прибавена сега въ новия законопроектъ.

Министръ Ц. Бобошевски: Още три вида осигуровки има.

С. Мошановъ (д. ст): Не, г. министре, азъ искамъ да кажа това по отношение на законопроекта, който внесе Райко Даскаловъ, а не по отношение на сегашния законъ за осигуряване работницитѣ въ случай на злополука и болестъ. По отношение законопроекта, който Райко Даскаловъ навремето внесе, азъ казвамъ, че не бѣха предвидени въ него случайтѣ на майчинство и че ние се ползуваме отъ оттеглянето му навремето, за да вмъкнемъ сега и случайтѣ на майчинството въ новия законопроектъ. Компетентни хора ви казаха голѣмото значение, което осигуряването и на тѣзи случаи ще има за бъдащото здравно развитие на нашия народъ. Обаче, нека ми позволитъ г. д-ръ Руменовъ да не се съглася съ него по отношение периода, презъ който той иска да се ползуватъ женитѣ отъ премиятъ и помощитѣ за майчинство. Той нека, щото, независимо отъ времето, презъ което работничката е била въ фабриката, съ факта, че тя е работничка и че тя е родила, да може да ѝ се плаща това възнаграждение и тази помощъ, която предвижда законопроектътъ. Пие, съ нашитѣ права, както си ги знаемъ, ако допуснемъ тази евентуалностъ, щото, независимо отъ продължителността на времето, презъ което една работничка е била въ една фабрика, тя да има право да получи помощъ, ще имаме много случаи, въ които жени, чувствувайки се вече бременни, ще постѣпватъ на работа само за да се ползуватъ отъ тази помощъ и следъ туй да панушатъ. Мисля, че особено г. д-ръ Руменовъ, който, като хигиенистъ, и особено въ София, е ималъ случай да наблюдава какъ въобще ние се ползуваме отъ всички тѣзи благотворителни и други помощи въ туй отношение, знае колко много злоупотрѣблена се правятъ. Та, законодателятъ съ своитѣ разпореждания трѣбва да бжде сигуренъ, че действително

на една работничка се дава тази помощ. И дванадесетте седмици, които се слагат като единъ предварителен период, се считат като едно достатъчно доказателство за нейното желание, действително тя да стане работничка въ дадено предприятие. Още повече, че случаитъ на една вече явна бременност винаги даватъ право на господаритъ да не паематъ такива работнички и много малко ще се явятъ даже и случаитъ, когато безъ да сж навършили тоя стажъ, който изисква законопроектътъ, да могатъ да се ползватъ отъ помощъ — случаитъ, казвамъ, ще бъдатъ много малко и затова не бива да се премахва цялостта на системата, която законопроектътъ е възирнелъ.

Въ връзка съ рисковетъ тукъ се казаха нѣколко думи за разбиритъ на помощитъ. Нека ви съобща единъ фактъ. Безспорно е, че помощитъ сж малки, безспорно е, че тѣ далечъ не отговарятъ на това, което работникътъ вследствие на заболяване губи като действителна надница. Ние въ даденъ моментъ въ Висшия съветъ на труда, подъ впечатлението на жарки и хубави думи за човѣщина и хуманностъ на единъ отъ неговитъ членове, се увлѣкохме въ едно увеличение на тия помощи, обаче, когато се хладната смѣтка и съ разсъдѣка и опитността г. началникътъ на отдѣлението за труда дойде да ни покаже докъде ще отидемъ и съ увеличението пъкъ на вноскитъ на работодателя, на работникъ и на държава, видѣхме, че не винаги желаното при дадено положение, особено при днешното стопанско положение на страната, е възможно. И въ туй отношение, г. г. народни представители, нека и въ комиситъ, нека и при второто разглеждане на законопроекта да не се увличаме отъ хубавитъ думи за хуманностъ, защото тѣ непремѣнно ще бъдатъ последвани отъ едно увеличение на вноскитъ, които, както по-сетне ще имамъ случай да ви изтъкна финансовитъ и стопанскитъ последици на тоя законопроектъ, за известни браншове отъ производството ще бъдатъ почти непоносими. Колкото и да е малко това, което се дава на работника, това е все-таки една помощъ, която съ течение на времето може да се разширява по силата на една бележка I къмъ чл. 1, която дава това право на Висшия съветъ на труда и на министра да увеличава, както разбиритъ на помощитъ, така и вноскитъ, съ огледъ на стопанското положение на страната.

Другъ въпросъ, г. г. народни представители, съ който би трѣбвало да се занимаваме, когато разглеждаме този законопроектъ, сѣгон трѣбва да взематъ участие въ вноскитъ? Г. Величковъ, за да остане вѣренъ на едно становище на професионалнитъ организации, къмъ които принадлежи, и на партията, която е застапвала това становище досега — една програмна точка — постави въпроса за освобождение на работницитъ отъ вноскитъ; обаче самъ той даде много добри аргументи впоследствие, за да се види, че тѣ сж наложителни. Независимо отъ факта, че ако ние не задължимъ работника да внася, ще трѣбва да увеличимъ респективно вноската на държавата и на работодателя — това е вече материалната страна — по важна е и другата страна, моралната — да заинтересоваме работника въ контрола на тоя фондъ. Защото, г. г. народни представители, историята на другитъ държави, които сж практикували общественитъ осигуровки, дава една такава гъста мрежа отъ препятствия, че когато човѣкъ ги чете, се обезкуражава, а при пашата действителностъ, такава, каквато я знаемъ, действително, единъ голѣмъ успѣхъ въ прилагането на практика тоя законопроектъ едва ли може да се предрече. И затуй тѣзи, които сж най-първо заинтересовани отъ този законопроектъ днесъ, трѣбва да бъдатъ заинтересовани не само по факта, че този законопроектъ се отнася до тѣхъ по силата на една помощъ, която очакватъ тѣ въ едно далечно бъдеще, но да ги заинтересоваме отъ днешенъ и съ вноскитъ, които внасятъ, съ тая жертва, която правятъ. Та отъ материална и морална гледна точка необходимо е и работницитъ да участвуватъ въ вноскитъ. Една само страна въ свѣта — това е Англия, която не изисква вноса отъ работника, по тя не изисква вноса и отъ работодателя. Може да се каже, че Англия днесъ е държава, която по отношение на предпазването отъ социалнитъ нежди и по отношение на запазването на народното здраве представлява едно голѣмо взаимно-спомогателно дружество: тамъ надрѣжката на инвалиди и стари пада нацѣло върху държавния бюджетъ, респективно върху цялния народъ. Но ние не сме въ финансовото и стопанското положение на велика Англия, за да можемъ да си позволимъ тоя луксъ. Та въ това отношение безспорно е, че работничеството е водило борби, за да има

работническа вноса, обаче, при днешнитъ наши условия, тая система, която ни се предлага, за тройното и равномерно участие на тритъ фактора — работника, работодателя и държавата — е най-справедлива.

Като говоря за вноскитъ, които трѣбва различнитъ заинтересовани фактори да правятъ, ще трѣбва да кажа нѣколко думи за финансовитъ и стопански последици на този законопроектъ.

Г. г. народни представители! Всичкитъ закони отъ социаленъ характеръ много бърже, много лесно влияятъ на просвѣтителнитъ умове и сърца и увлѣчението да се помогне на бедния, на озлощастения е много голѣмо. Обаче този, който ще трѣбва да прави творческа политика, а не да пише хуманитарни третета, непремѣнно ще трѣбва да се запита за финансовитъ и стопански последици за страната отъ такъвъ единъ законъ; а тѣ не сж малко за насъ днесъ, тѣ не сж малко и за всички други страни, които сж въвели този законъ.

Г. г. народни представители! Азъ ще ви припомня факта, че тия дни, за да се спре спадането на франския франкъ, като една отъ първитъ решителни мѣрки, които правителството на г. Поанкаре предложи на парламента, това е оттогледането на закона за общественитъ осигуровки. Както казахъ и по-рано, Германия е въвела този законъ въ 1883 г., но ще трѣбва да ви кажа и това, че въ Франция още се говори и пише върху закона за общественитъ осигуровки. И последната камара — безспорно, тя е една реакционна камара и ние, възпитаницитъ на Франция, се чудимъ, че Франция е могла да даде една такава реакционна камара по отношение на социалната ѝ политика — искаше да се представи предъ своитъ избиратели презъ априлъ месецъ поне съ единъ социаленъ законъ, а днесъ правителството на г. Поанкаре използва единъ финансовъ въпросъ, за да оттегли този законъ за общественитъ осигуровки.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Франция само въ социалното законодателство ли е реакционна, или общо?

С. Мошановъ (д. ст): Г. Сакаровъ! Азъ не съмъ излъзълъ да говоря по общата политика на Франция; говоря само за социалната ѝ политика и въ туй отношение я намирамъ реакционна. За да не се отвлечаме, моля да не ме прекъсватъ.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: За общата политика на чужди държави моля да не се говори.

С. Мошановъ (д. ст): Не ме интересува общата политика; говоря по социалната политика. Ако искате да говоримъ за приказки, г. Сакаровъ, то е друга работа.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Бабини деветини приказващ! Отговори на въпроса.

С. Мошановъ (д. ст): Г. Сакаровъ! Какъвъ интересъ може да има, когато говоримъ за социалната политика или примѣрно за закона за общественитъ осигуровки, да ме питате само въ туй ли отношение има реакция въ Франция?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Поиже говоритъ за реакцията въ Франция, трѣбва да отговоритъ на въпроса.

С. Мошановъ (д. ст): Оставете общитъ въпроси, когато говоримъ за социални въпроси.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Трѣбва да се каже, че Франция въ своята политика днесъ е най-реакционната страна.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Не е прието да се говори тукъ за политиката на една чужда държава и да се именува тя като реакционна или друга.

Н. Пждаревъ (д. ст): Г. Мошановъ! Сакаровъ може да говори, но Вие недейте говори.

С. Мошановъ (д. ст): Благодаря за тая бележка, г. Пждаревъ.

Въ всѣки случай, г. г. народни представители, моята мисль бѣше да констатирамъ, че социалното законодателство винаги е свързано съ стопанскитъ и финансови последици, предъ които нѣкои парламенти намиратъ и търсятъ поводи, за да могатъ да оттеглятъ единъ такъвъ законъ, какъвто е законътъ за общественитъ осигуровки.

Това е единъ аргументъ, който искамъ да дамъ въ подкрепа на моята теза, че въ това отношение ние ще трѣбва да дадемъ внимателни и непремѣнно ще трѣбва да си дадемъ отговоръ на въпроса: какви последици може да има този законъ? А по отношение на това, което каза г. Пударевъ, какво рѣши да кажатъ вънъ, азъ мисля, че не съмътъ такава голѣма величина, за да могатъ моитѣ думи да иматъ каквото и да било значение за политиката на тия страни и да може да се вади нѣкакво заключение отъ тѣхъ.

Н. Пударевъ (д. ср): По-добре да не се казватъ.

С. Мошановъ (д. ср): Основата при общественитѣ осигуровки, г. г. народни представители, трѣбва да бѣде: да спредѣлимъ контингента на хората, които единъ такъвъ законъ ще ползува. Трѣбва да забележа, че въ туй отношение ние сме принудени да се движимъ въ една голѣма тѣмнина. (Ние днесъ решаваме единъ голѣмъ социаленъ въпросъ — това не се отрича отъ никого — а нѣмаме елементарна трудова статистика, за да видимъ, кой ще бѣдатъ заинтересованитѣ, колко ще бѣдатъ заинтересованитѣ, какви ще бѣдатъ тѣ по категории, производство. Едва миналата година се публикуваха статистически сведения за разпредѣленieto на населението по професии, въ 1910 г. Какъ ще можемъ ние да градимъ върху тѣхъ, когато имаме единъ периодъ отъ 13 години, а най-вече, когато имаме дветѣ войни, които коренно измѣниха стопанскитѣ условия не само въ чужбина, но и у насъ? Днесъ-заднесъ като основа ние имаме само факта, че въ 1910 г. земеделски работници, работници въ индустрии и занаяти, въ транспортни и търговски предприятия е имало 154 хиляди. На какво можемъ днесъ да се основимъ, на коя цифра можемъ днесъ да се спремъ? Нѣмаме основата, по която да можемъ да се движимъ. Безспорно е, като следваме общия принципъ, че земеделскитѣ страни постепенно се развиватъ къмъ индустриалното производство, че работническитѣ маси поради това се увеличаватъ, ние трѣбва да отидемъ къмъ една по-голѣма цифра отъ 150,000. Обаче въ Министерството на търговията, където се отнесеохъ за данни, и въ Висшия съветъ на труда, веледствене запитванията, които направихме, всички се спиратъ на тази цифра — 150 хиляди работници. Ние имаме днесъ само една нова цифра за индустриалнитѣ работници — 54 хиляди. Тази цифра е получена отъ последната индустриална анкета, която се направи отъ Дирекцията на статистиката. Това е само по отношение на индустриалнитѣ работници.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Само въ насърчаванитѣ отъ държавата индустрии ли или въ всички?

С. Мошановъ (д. ср): Това е само въ 1,200 предприятия, които се насърчаватъ отъ държавата.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Четири пжти повече има.

С. Мошановъ (д. ср): Г. Сакаровъ! Позволете ми да Ви направя следната забележка. Може Вие да сте по-правъ, по като се има предъ видъ, че по закона за насърчение на мѣстната индустрия условията, които се изискватъ отъ заведенията, за да се ползуватъ отъ специалнитѣ облаги, сж много леки за днешно време, както по отношение на капитала, тѣй и по отношение на числото на работницитѣ, тѣй и по отношение на двигателната сила, която се влага, може да се вземе, че тая цифра — 1,200 предприятия съ 54 хиляди души работници — обема почти гражданата частъ, най-голѣмата частъ отъ българскитѣ индустриални предприятия. Но когато ние ще искаме да отговоримъ на въпроса за стопанскитѣ и финансовитѣ последици, тази цифра на индустриалнитѣ работници не е толкова интересна, защото е безспорно, че индустрията е по-пригодна да понесе тежеститѣ на вноскитѣ. Но най-тежко, г. г. народни представители, тоя законъ ще падне върху нашето занаятчйство.

Въ 1910 г. е имало работници всичко 94 хиляди въ индустрията и занаятитѣ, при сведения за 24 хиляди работници въ насърчаванитѣ индустриални предприятия. Значи оставатъ близо 70 хиляди работници въ занаятчйското производство. Ако вземемъ общия принципъ, че действително занаятчйското работничество отъ година на година намалява за смѣтка на индустриалното, ние все пакъ не ще можемъ да събземъ по-долу отъ цифрата 60 хиляди работници въ занаятчйското производство.

Г. г. народни представители! Като имаме предъ видъ, отъ друга страна, че сѣ занаятчйското производство работодателитѣ се задължава да плаща не само своята вноска, но и вноската на чирака — значи двойна вноска — то, по моитѣ смѣтки и изчисления, които съмъ направилъ, върху занаятчйството по силата на този законъ ще падне една тежестъ отъ около 30,000,000 л. годишно. Г. г. народни представители! Когато ние мислимъ, че сме направили нѣщо за подпомагане занаятчйството съ отпусането на кредита отъ 50,000,000 л., ние виждате, че по силата на тая социална реформа ние годишно отъ цесовия оборотенъ капиталъ ще изземемъ около 31 милионъ лева. А ако дойде и вториятъ законъ, за осигуряване противъ безработицата, по който вноскитѣ сж почти идентични, тежестата върху занаятчйството ще стигне близо 50 милиона лева годишно.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Върху колко работници?

С. Мошановъ (д. ср): Върху 60 хиляди работници. — Съ това не искамъ да ви обезсърча, не искамъ да кажа, че не трѣбва да гласуваме този законопроектъ, понеже една такава финансова тежестъ ще трѣбва да се повеса отъ занаятчйството. Азъ искамъ да кажа, че когато ще гласуваме законопроекта, ще трѣбва да си дадемъ и смѣтка за действителнитѣ тежести, които той ще тури върху занаятчйското производство, което е най-слабото производство финансово, за да може да ги издържа, отъ една страна, и, отъ друга страна, което глѣкъ производство ние като държава ужъ все повече и повече гледаме да запазимъ като наше битово, като наше своеко.

Втората частъ отъ въпроса за финансовитѣ последици е за тежестата върху държавния бюджетъ. По изчисленията при база 150 хиляди работници тая тежестъ ще бѣде къмъ 55 милиона лева. Тукъ, въ мотивитѣ на законопроекта е казано къмъ 34—35 милиона лева; то е въпросъ на смѣтка — всеки може да направи смѣтка, че тая тежестъ върху държавния бюджетъ ще възлѣзе на 55 милиона лева. Г. г. народни представители! Въ туй отношение, когато ние ще приемаме този законопроектъ, трѣбва да имаме думата на г. финансовия министъръ, че той поема ангажментъ, штоо финансовата помощ на държавата да се вписва редовно въ годишнитѣ бюджети на държавата.

Министъръ Ц. Бобошевски: То е казано въ законопроекта.

С. Мошановъ (д. ср): Г. министре! Искамъ да повдигна въпроса, за да се запише, да се подчертае вашата декларация. Не се касае за днесъ; касае се за утрешнитѣ дни, защото цѣлата тая система, която ни дава тоя законопроектъ, ни туря на врата голѣмъ, значителенъ разходъ отъ близо 50 милиона лева, който годишно държавата ще трѣбва да прави, за да храни тоя фондъ. И ние въ туй отношение съ голѣмо удовлетвение констатираме, че ангажментътъ на държавата е даденъ. Защото ако започне да се практикува системата, която държавата е практикувала въ миналото по отношение на пенсионния фондъ за чиновничкитѣ пенсии, ще видимъ, че и тукъ ще се дойде до туй плачевно положение, до което е дошълъ споменатиятъ пенсионенъ фондъ. И ако държавата днесъ не може да даде едни по-голѣми пенсии на бившитѣ чиновници, то е защото помощитѣ на държавата не сж били капитализирани ежегодно, за да се създаде единъ по-голѣмъ фондъ. Въ туй отношение държавата ще има да играе голѣма роля.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Държавата е дала само една частъ отъ това, което е била длъжна да даде. Повече нищо не е дала. Затуй не приказвай за капитализиране на фондоветѣ.

С. Мошановъ (д. ср): Та въ това отношение, казвамъ, когато отъ една страна г. финансовиятъ министъръ ще се грижи да прави икономии съ намаляване тукъ на нѣколко чиновника, тамъ на нѣколко чиновника — което надали отъ всичкитѣ министерства ще докара нѣколко милиона лева икономии — ние и специално заинтересованитѣ ще трѣбва да оценятъ този фактъ, че въ тоя моментъ намираме куражъ въ себе си да внишемъ една такава сума въ държавния бюджетъ за социалната политика на държавата. Това сж мислитѣ, които имахъ да кажа въ връзка съ самия законопроектъ.

Г. г. народни представители! Има обаче другъ единъ въпросъ, който въ законопроекта не се засяга, но който е единъ отъ най-важнитъ за неговото бъдеще прилагане. Г. д-ръ Руменовъ може би е казалъ нѣщо по той въпросъ, защото специално той интересува неговата професия, но азъ поради ниското му говорене не можахъ добре да схвана дали действително той разви той въпросъ. Въпросътъ е за системата на медицинската помощ, която въ бъдеще ще се възприеме. Вѣрно е, че той въпросъ ще се уреди въ правилника. Обаче, г. г. народни представители, не трѣбва на тѣзи, които изработватъ правилника, да даваме една такава голѣма свобода, че нѣкой пътъ да се вижда, че съ правилника се създава съвършено новъ законъ. Азъ мисля, че е желателно по отношение системата на медицинската помощ, която ще се възприеме, ако не въ самия законопроектъ, поне въ развитието на дебатитъ или въ защитата, която г. министърътъ ще направи на свой законопроектъ, да се даде едно ръководство за бъдещитъ съставители на този правилникъ, за да се знае дали ние възприемаме системата на свободното подбиране на лѣкарската помощ или ние ще имаме фондови лѣкари. И едната и другата системи иматъ своитъ поддръжници; и едната и другата системи на практика не сж дали насърчителни резултати. Лѣкарската фондова помощ е почти невъможна при голѣмия кръгъ на осигурени, които ще се ползватъ отъ нея. Обаче, азъ мисля, че съвършено свободниятъ изборъ на лѣкарска помощ не доведе до печални резултати, каквито даже въ културни страни като Франция, особено напоследъкъ, се констатираха. Тѣзи, които четатъ френската преса, сж забелязали, че преди нѣколко месеци 10 най-видни лѣкари отъ гр. Бордо сж давани подъ съдъ за злоупотребиение съ медицински книжки. Тѣзи дни въ Марейлия се гледа единъ процесъ на 25 лѣкари, отъ които единъ професоръ-агреже отъ Марейския медицински факултетъ, за злоупотребиение съ медицински книжки. Въ нашето лѣкарско съсловие, което е дало великани и хора безспорни по своето безкористие — като докторитъ Ораховаци и Сарафовъ, да говоря само за мъртвитъ — по сведенията, които имаме въ отблението за труда, има случаи, които сж отнесени вече на прокурорския надзоръ. Та ние тукъ ще трѣбва да изтъкнемъ, че има много да се прави по отношение на практиката и да пожелаемъ да се намѣри единъ начинъ, по който действително да се ограничатъ злоупотребленията. И за най-целесобразна намирамъ една срѣдна система. (Нека да има фондови лѣкари, които да констатираха заболяванията, Независимо отъ факта, че отъ една страна по този начинъ ще се намалатъ злоупотребленията, отъ друга страна ще може да се даде, да се систематизира една статистика на случаитъ на заболяване, за да може по-правилно да се квалифицираатъ болеститъ и да се види, дали известни индустрии не даватъ известни болести специалини на тѣзи индустрии, та да могатъ своевременно да се взематъ съответнитъ превантивни мѣрки. Ако ние пѣваме единъ институтъ, въ който да могатъ да се съсредоточатъ всичкитъ тѣзи наблюдения върху работническитъ заболявания, съ разпръснатостта на свободния изборъ ние нѣма да имаме тѣзи ценни сведения за бъдещата социална политика на България. Но следъ като пациентътъ се прегледа отъ този фондовъ лѣкаръ, ще трѣбва да му се даде вече пълната възможностъ да може той да направи своя изборъ на лѣкаръ, обаче по една листа одобрена отъ Министерството на труда, безспорно въ съгласие съ Върховния медицински съветъ. Необходимо е да има една такава листа, за да може да се отнеме възможността на провинени лѣкари и такива, които сж екскали отдавна съ лѣкарската практика — не само за общественото мнѣние, но и за своята собствена професионална срѣда — да вършатъ злоупотребления съ той фондъ само поради факта, че иматъ лѣкарски динломъ. Трѣбва да се направятъ ограничения въ горния смисълъ; не трѣбва да ни спиратъ сантименталности — дали ще засегнемъ професионалната чувствителностъ на нѣкой. Когато се касае за едно правно приложение на единъ законъ, свързанъ съ здравето на нацията, при изпълняването на нашия дългъ не трѣбва да ни ограничаватъ сантименталности.

Остава последниятъ въпросъ, г. г. народни представители. Той е съдействието, което надлежитъ заинтересовани фактори ще трѣбва да дадатъ за прилагането на той законъ, безъ което съдействие той ще има може би тая съдба, за която г. д-ръ Руменовъ се толкова страхуваше, че даже препоръчваше, ако ще бъде тя, по-добро законътъ да не се приема. Тия два фактора сж работни-

ческото и работодателитъ. Колкото г. Величковъ да бинъ убедителенъ въ това отношение, колкото и да говорѣше безспорно съ искреностъ, ние не можемъ да не констатираме факта, че днесъ ние пѣваме професионално организирано работничество, което да бди, което да следи и да контролира прилагането на законитъ и мѣрпринятията, които го интересуватъ.

Г. Дановъ (с. д): Има, има!

С. Мошановъ (д. сг): Г. Дановъ! Безспорно, Вие не можете да дадете другъ отговоръ, понеже стр секретаръ на нашия Общъ синдикаленъ съюзъ. Но Вие не можете да откажете, че днесъ голѣмата частъ отъ работничеството — за жалостъ, азъ ще го призная — не е организирано; Вие не можете да откажете, че една още по-голѣма частъ отъ нашето организирано работничество, които втрвѣше подиръ Комунистическата партия и пълнително Синдикалния съюзъ, който бѣше подъ влиянието на сѣщата партия, днесъ е въ една безпътница, то не иде при васъ.

Г. Дановъ (с. д): Иде и при насъ, и при Сакарова.

С. Мошановъ (д. сг): То не иде и при Сакарова.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Потърпете малко — тѣ сега се оформяватъ въ неутрални организации. Въ бъдеще ще приказваме при кого ще отидатъ.

С. Мошановъ (д. сг): Споразумейте се тогава двамата, при кого е отишло. — Но въ всѣки случай тѣзи, които малко или много все следятъ работническото движение у насъ, не могатъ да не забеляжатъ, че днесъ нашето работничество много малко се възлупва отъ своитъ чисто професионални интереси; че благодарение вмѣшателството на политически партии — социалисти, комунисти — въ чисто професионалното движение, последното у насъ — закъснѣло. Отговорността за закъспяването на професионалното съзнание и движение на нашия работникъ е само на партиитъ, които имаха влияние върху него, защото въ миналото, — това е единъ исторически фактъ, върху който мисля, че не може да се спори — тѣ се стремѣха да го използватъ повече като една избирателна клиентела, отколкото да го насърчатъ въ защита на неговитъ чисто професионални интереси. И въ това отношение идемъ до тия печални резултати, че когато известни политически партии, било социалисти, било комунисти, претърпятъ единъ чисто политически крахъ на своята организация, това се е отразявало и върху синдикалното движение, което е вървѣло успоредно съ тѣхъ. Нима ние ще откажете, че смазането на голѣмата жельзничарска стачка, която безспорно — ако не по признанието на широкитъ, то по признанието на комуниститъ — бѣше една политическа борба съ политическо значение, не бѣше, вследствие на изтъкнатия отъ мене фактъ, смазване съпроводено съ едно голѣмо проваляне на най-здравата професионална организация, която ние дотогава познавахме — Жельзничарския съюзъ? И нима ще се откаже туй, което днесъ виждаме, че триѣт четвъртинъ отъ организираното работничество, което се намираше подъ влиянието на комуниститъ, днесъ пѣма своя професионална организация или поне не проявява животъ вследствие на туй, че Комунистическата партия сама се обяви за по-дегялна?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Вследствие на туй, че ги гоните.

С. Мошановъ (д. сг): Г. Сакаровъ! Трѣбва да забележа, че по отношение на тия два въпроса Вие имате две лица. По сѣщитъ тия два въпроса съ Васъ, въ Висшия трудовъ съветъ, много добре се разбѣрахме.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): По кой?

С. Мошановъ (д. сг): По сѣщитъ тия въпроси.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): По това, че ги гоните.

С. Мошановъ (д. сг): Г. Сакаровъ! Това не е вѣрно.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Забраихте събраията имъ.

С. Мошановъ (д. сг): Синдикалнитъ събрания досега не сж забранявани. Посочете единъ фактъ, г. Сакаровъ,

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Ходиха при министра на вътрешните работи, за да искатъ възстановяване на синдикалните организации, защото клубоветъ имъ сж запечатани, архивитъ имъ конфискувани, обаче той отказа да разреши.

С. Мошановъ (д. ст): Г. Сакаровъ! Въ интереса на истината . . .

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Събрания не ни разрешиха. Ние направихме 2—3, обаче безъ разрешение.

С. Мошановъ (д. ст): Г. Сакаровъ! Истината е една, . . .

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Тая е истината.

С. Мошановъ (д. ст): . . . — и въ това отношение началникътъ на отдѣлението за труда г. Николовъ може да бѣде единъ много добъръ свидетелъ — че когато се свикваше Висшиятъ съветъ на труда, желанието бѣше и работничеството къмъ Комунистическата партия да бѣде представено, да се чуе неговата дума, но ние не можахме да намѣримъ адреса му; то не е счело за нужно да се обади въ отдѣлението за труда — което трѣбваше да направя — за да може да му се даде поканата. Никога синдикално събрание досега не е бивало забранено. Обаче ние не можете да откажете, че туй работничество днесъ се намира въ безплатна, благодарение на краха, който вашата политическа организация претърпѣ. Това е, безспорно, една погрѣшна професионална политика, отъ която работничеството ще трѣбва да извлѣче поука, а и партиятъ ще трѣбва да го оставятъ малко по на мира, да го оставятъ по-свободно да се организира. Така че въ едно организирано съдействие отъ страна на мощни професионални организации, които действително да представляватъ една сила, за да може да контролира и да се надига, ние сме въ минусъ.)

По отношение на работодателитъ. Г. г. народни представители! Когато мина тоя законопроектъ въ Висшия съветъ на труда, не мога да скрия, че той мина едностранчиво разглежданъ. За жалостъ, българскитъ работодатели не оцениха голѣмия фактъ, който влиза въ нашия социаленъ животъ, който и тѣхъ интересува, да изпратятъ авторитетни хора, каквито безспорно има въ тѣхната срѣда, за да си кажатъ думата. Ние трѣбваше да чуваме аргументитъ — които въ никоя аудитория, която горе-долу се зачита, не може да се считатъ за сериозни — на г. Димитъръ Ганчевъ, който предизвикваше съ това сарказмитъ почти на цѣлото събрание. По въпроса, какъ работодателитъ гледатъ на тоя законопроектъ, какъ мислятъ, каква помощ мислятъ да му дадатъ и каква обструкция мислятъ да му направятъ, ние сме въ една тъмнина. Въ другитъ страни — специално мога да ви спомена Франция, която е захъснѣла съ прилагането на такъвъ законъ — днесъ може да се види настроението на работодателитъ отъ това какъ водятъ борбата. Тѣ даватъ аргументи, че съ задължителното осигуряване на работничеството съ единъ законъ за общественитъ осигуровки, тѣхната лична инициатива, която тѣ сж имали за създаването на свои работнически фондове и на всички ония каси, които покриватъ рисковетъ, които се третиратъ въ тоя законопроектъ, тая лична инициатива вече става безпредметна. А тѣ считатъ, че съ тия каси и помощи могатъ да задържатъ работничеството по-дълго време въ своитъ заведения и по тоя начинъ да го направятъ по-осѣдно. Безспорно е, че това е единъ аргументъ, който има своята сила. Но ако въ една Франция, дето благодарение на едно много издигнато индустриално развитие и просвѣтеностъ на работодателитъ тия каси сж създадени, тия фондове ги има, ако тамъ се постави въпросътъ за тѣхното бѣдаше, ние въ това отношение имаме свобода на действие. Само едно предприятие, въ тютюневото производство у насъ, е счело за нужно да се замисли върху тоя въпросъ и е постигнало резултати, които заслужаватъ да бѣдатъ изтъкнати и подчертани. Това е сдруженето на експортторитъ на тютюнъ въ България. Тѣ иматъ вече единъ фондъ, който достига близо до десетина милиона лева, и миналата 1922 г. сж раздали помощи до единъ милионъ лева — нѣщо, което едва ли цѣлватъ нашъ фондъ по стария законъ и раздалъ. Ъто една господарска инициатива, която заслужва, както казахъ, всѣка похвала. Обаче, тя е единствената. Но каквато и да бѣде нейната съдба, ние не можемъ да замедлимъ или да поправимъ закона. Обаче тѣзи каси ще могатъ да продължатъ своето съществуване, като допълнятъ тѣзи помощи, които сж тѣй минимални по законо-

проекта и, допълвайки ги съ свои помощи, да могатъ да дадатъ на работника действителната му надница въ случай на нещастие. Така че съ тоя законопроектъ свършено не се пресушва изворътъ на една разумна социална политика у просвѣтенитъ работодатели; въ много отношения тѣ могатъ да допълнатъ законодателната инициатива.

Та, казвамъ, отъ страна на професионалнитъ организации има много да се прави. И работодателитъ отъ своя страна, ако тѣ действително искатъ да дойдатъ до съзнанието, че само социалниятъ миръ е основата на тѣхното бѣдаше производство и творчество, и тѣ трѣбва да дадатъ всичко си съдействие за прокарването на тоя законъ. И въобще, г. г. народни представители, на всички насть въ България, които много често говоримъ за социална правда и обществена солидарностъ, ако ние искаме, щото тия думи да не останатъ само едини пищни фрази, съ които да затрогваме вниманието на нашитъ слушатели било по избори, било по пропагандаторски събрания, на всеичи добри граждани, просвѣтени българи, настоящиятъ законопроектъ дава възможностъ да изпълнятъ своя дългъ. И ние не можемъ освенъ да пожелаемъ, щото отъ работничеството и работодателитъ, подъ просвѣтеното покровителство на една държава и на едно народно представителство, което е решило да тикне България изъ единъ новъ пътъ, да бѣде направено всичко въ това отношение. (Ръкоплѣскания отъ сговориститъ и социалдемократитъ)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представител г. Георги Данаиловъ.

Г. Данаиловъ (д. ст): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Позволете и на мене да кажа нѣколко думи по поводъ на внесения отъ г. министра на труда законопроектъ за общественитъ осигуровки. Мисля, че всички единодушно би трѣбвало да поздравимъ инициативата на г. министра на търговията и труда, защото неговиятъ законопроектъ за пръвъ пътъ въ България обгръща всичкитъ видове социални застраховки; и не само ги обгръща, но — което е по-правилно и споредъ мене дори необходимо е самото заглавие на законопроекта да се измени — прави ги и принудителни. Тѣй, както този законопроектъ е нагоденъ въ своя съставъ, той е действително законопроектъ за принудителна застраховка на работнитъ въ България. Думитъ „обществени“ или „социални“ не подхождатъ, защото тѣ се употребяватъ всѣки пътъ, когато подъ една или друга форма — даже ако това би било факултативно — се урѣждатъ застраховки, въ които цѣлото общество, включително и държавата, взематъ участие. Ще трѣбва да поздравимъ г. министра още и затуй, защото смѣтамъ — съжалявамъ, че днесъ нѣма да имамъ време и възможностъ да се спра повече на този въпросъ — че съ този законопроектъ за пръвъ пътъ въ настоящата Камера се показва пътъ, по който нейното болшинство — по моегъ разбиране, гражданската демократия — иска и си ичтертака да върви.

Г. г. народни представители! Много се питахме, много сж ни питали и по изборитъ, дори нѣкои отъ дѣснитъ партии, напр. либералитъ сж ме задѣвали: „Какво е вашето положение, защо се говори така неопредѣлено? На дѣсно ли сте, на лѣво ли сте или нѣкъде другаде?“ Други нѣкои сж ни задѣвали: „Какъ вие можете да бѣдете, като буржоазни партии, не само въ едно управление, но и да законодателствувате заедно, като едно болшинство, съ социалдемократитъ въ България“. Азъ казахъ, че другъ пътъ ще искамъ да взема думата по този въпросъ и ще се опитамъ да го изчерпя. защото, споредъ мене, той не е ясенъ въ нашата страна дори и за нашата интелигенция. Тукъ искамъ само да го засѣгна, защото този законопроектъ ни показва пътя, по който ние смѣтаме, че би трѣбвало да се движи гражданската демократия — може да прибавите и думата „радикална“, и нѣма да се объркате — да се движи въ своето законодателство.

Този законопроектъ, който принудително палата на българския гражданинъ да жертвува частъ отъ своя имотъ за известна обществена организация, т. е. който палата, по-конкретно казано, на капиталиста да жертвува опуй, което той смѣта, че е негово, и да го даде за въ полза на обществото, като подкрѣпи неговия работникъ по единъ принудителенъ чрезъ силата на държавата начинъ, този законопроектъ именно е отъ тази категория законопроекти, които характеризиратъ движението на гражданската демократия въ Европа отъ десетки години насамъ, движението може-би неоформено още, но което ясно и здраво може да

се противопостави на онуй, което представлява отъ себе си социалната демократия.

Г. г. народни представители! Нека кажа още няколко думи по този въпрос — азъ нѣма да ви отекчавамъ, за што ме е страхъ да не ми кажете, че не е тази темата. Още въ срѣдата на XIX вѣкъ, когато английскитъ чартизъмъ — движението на работниците — едва бѣше омиротворенъ, когато вигитѣ наддѣлѣха въ 1832 г. и премахнаха закона за беднитѣ и още много други работнишки закони, т. е. закони, чрезъ които се даваха едни или други облекчения въ живота на работника, дори забраниха и стачкитѣ, още тогава Джонъ Стюартъ Милъ, известниятъ английски мислителъ и икономистъ, каза на капиталиститѣ: „Вие стоите на базата на патриархалнитѣ отношения между занаятчията и неговитѣ калфи; вие изтървате работничеството отъ своитѣ рѣце и туряте инициативата за неговия животъ и сѣдба въ неговитѣ рѣце“. Той съветваше своитѣ съотечественици тогава, но малко го разбраха, че капиталиститѣ би трѣбвало самъ да помисли върху онуй, което става насколо му, и, вмѣсто съ ножъ и съ огънь да гони работника, по-полезно е да се яви той заедно съ него и да почне чрезъ своята инициатива организацията на работничеството. Капиталиститѣ въ Англия, който бѣше и капиталиститѣ на човѣчеството въ Европа, не можа да схване тази идея на Джонъ Стюартъ Милъ. И днесъ всеки отъ насъ, който я прочете, ще я прочете съ най-големо удоволствие въ тая смисълъ, какъ тоя човѣкъ мислителъ действително е могълъ да проникне въ онуй, което грядущитѣ поколения ще има да избобтватъ — защото въ единъ моментъ, който днесъ преживяваме, мисля, най-добре се очертава правотата на мислитѣ на Джонъ Стюартъ Милъ. Тогава когато работничеството въ Англия нѣмаше една политическа организация — азъ не съмъ отъ тѣзи, които смѣтатъ, че работническата партия въ Англия е социалдемократическа партия par excellence, тя е синдикалистическа, и вие ще видите какъ ще се развие нейната политика — тогава когато дори въ 80-тѣ години зетѣтъ на Карлъ Марксъ, единствениятъ неговъ наследникъ, се опита да прави работническа партия и бѣше проваленъ, . . .

Д. Нейковъ (с. д.): Обаче, все повече и повече тая партия става социалистическа.

Г. Данаиловъ (д. ст.): . . . днесъ ние виждаме представители на работниците — казвамъ, не напълно на социалдемократическата партия, защото това е моята теза — да управляватъ голѣмата империя, носителя, безспорно, на човѣшката култура по всички крайща на свѣта. Искамъ да кажа, че понеже английскитъ капиталистъ не можа съвременно да разбере онуй, което му бѣ въ дългъ, за да се постига съгласие между него и работника му, работничеството получи тласкъ въ своето самостоятелно развитие и, като малка сѣвѣжна топка, пуснатата отъ планината, то растѣше все повече и повече.

Но и работничеството, социалдемократията, отъ своя страна погледна твърде не лекомислено, но придобило съ своитѣ построения за преустройството на обществото и поиска по революционенъ пътъ да премахне капиталистическия строй и да настани на негово мѣсто нѣщо друго. Ако днесъ, когато преживяваме момента на едно работническо управление въ Англия, бихме се вгледали въ онова положение, което вигитѣ оставиха въ 1832 г. или по-рано — въ 1828 г. — и въ туй, което е днесъ, ще видимъ, че действително ние имаме една революция, защото никой отъ всеилния парламентъ тогава въ Англия не можеше да повѣрва, че единъ денъ оня работникъ, който не се допускаше въ парламента като неговъ членъ, ще дойде да управлява днесъ Англия. Но въ сѣщностъ въ този голѣмъ пътъ ние имаме постепенно преминаване къмъ по-нови и по-нови мѣроприятия въ формата на реформаторство, на еволюция — ако мога да употребя по-правилно тая дума тукъ — която докараха положението, което имаме днесъ.

Азъ не бихъ могълъ да мина днесъ по-нататкъ, безъ да спомена заслугитѣ на великия Гладстонъ, който за пръвъ пътъ въ 60-тѣ години се вгледа въ значението на работничеството и отмени много отъ ограничителнитѣ закони, които бѣха останали още отъ началото на XIX вѣкъ. Вие знаете ли, напр., че когато въ 70-тѣ години се образуваха синдикатитѣ на работниците въ Англия — първитѣ тѣхви движения — парламентътъ ги забрани по околненъ начинъ, като не ги призна за граждански лица по гражданското право: тѣ нѣмаха право да държатъ свои имоти, не можахъ да събиратъ пари, тѣ нѣмаха сред-

ства за борба? Но английскитъ животъ изнамери следното средство — създадохъ се така нареченитѣ секретари на работническитѣ организации и синдикати, на името на които се записваха всичкитѣ средства. По такъвъ начинъ Англия създаде условия да се избобтатъ у нея действително видни личности между работниците съ голѣмъ авторитетъ, съ голѣма почитеностъ, какъвто рѣдко другаде въ свѣта можемъ да видимъ. Но отъ друга страна виждаме какъ последователно, безъ да се спирамъ на другитѣ въпроси, Англия отстъпваше, отстъпваше, еволюираше, докато дойде до днешния денъ. Защото и въ 1891—1893 г., когато дойде Гладстонъ, наново поднови реформитѣ си, за да приближи крайнитѣ, които водятъ къмъ революционното разрешение на въпроситѣ, да сблизятъ капиталиста съ работника. Това е пътя на гражданската демократия.

Когато работничеството почна да се обособява въ Европа като неприятелъ на съвременния строй, на капитализма par excellence, то смѣташе, че капиталиститѣ е противника, излизайки отъ основната мисълъ, че спасението на човѣчеството е въ имотното равенство, и повече въ премахването на експлоатацията на човѣка отъ човѣка, на работника отъ капиталисти, по единъ такъвъ начинъ, што да се даде възможностъ на работника самъ да владѣе средствата за производство, понеже по онова време даже самъ великиятъ Марксъ, човѣкътъ създателъ на новата обществена философия, на новото евангелие на европейското човѣчество, се заблуди, като смѣташе, че капиталиститѣ е безспорно противника. По поводъ на онова учение, което Фихте въ началото на XIX вѣкъ създаде за неприкосновеността на частната собственостъ, и подъ влиянието на римското право, всички деятели въ областта на социалната идея смѣтаха, че само така може да се управлява съвременното общество, ако се пази строго положението на капиталиста, като господаръ на средствата за производство и печалбитѣ, които излизатъ отъ него. И затуй Марксъ изказа мисълта и додѣржаше идеята, че само тогава ще се преобразува обществото, когато стане едно саморазрушение на капиталистическия строй, който не може да се оправи друго-яче, освенъ чрезъ своето вътрешно саморазрушение. Той бѣше съ разбирането — не влизамъ въ подробности — че, ако върви по този начинъ, съ темперамента, съ психиката на капиталиста ръководителъ на предприятията и съ психиката на обществото — за частната собственостъ, туй общество ще дойде до катастрофа си само — недейте го бута, недейте борза срещу него; защото имаше хора като Бакунина и други, които се отдѣлиха отъ Маркса, като проповѣдници на бързата революция. Но точно измежду сѣщитѣ социалисти се появи идеята за поправка на тая основна мисълъ, която е за менъ много важна. Може-би, като буржоа съ буржоазни настроения, да се увеличамъ едностранично, но за мене е много важна тая мисълъ на Едуардъ Бернщайнъ, който поправи Маркса — и който е причина, мене ми се струва, да има тукъ междина между дветѣ групи коsevо въ България — който поправи, казвамъ, Маркса, въ смисълъ, че капитализмътъ не отива така, както Марксъ смѣташе, къмъ своето саморазрушение, по, напротивъ, той има сили въ себе си, самъ да се поправи съ течение на времето. И ние виждаме, че тая мисълъ на Бернщайнъ се потвърждава на всѣка стѣпка въ живота на новитѣ народи. Поне азъ съ моитѣ наблюдения, съ това, което мога да видя, да изуча и да прочета, все-повече и повече се убеждавамъ въ крайната правота на мисълта на Бернщайна. Ако е така, ако капитализмътъ носи въ себе си сили на вътрешно поправление и условия за прогресъ, тогава между социалната демократия и гражданската демократия разликата е много малка. И колкото Сакаровъ да си вдига главата назадъ и да не е съгласенъ съ мене, азъ трѣбва да му спомня мисълта на единъ по-старъ отъ него общественикъ въ областта на социалната демократия . . .

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Не, азъ казахъ само „ха“, сега я оцапахме.

Нѣкой отъ социалдемократитѣ: Радва се, че ще-изчезнатъ шарокитѣ!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): (Къмъ оратора) Напротивъ, азъ ти помогнахъ, а ти се разсърди.

Г. Данаиловъ (д. ст.): Не, не се разсърдихъ, г. Сакаровъ; особено на Васъ защо ще се сърдя? — Казвамъ, че единъ старъ работникъ между социалдемократитѣ, който за

мисъл е билъ всѣкога единъ авторитетъ съ мислитѣ си и критиката си, нашиятъ другаръ г. Сакъзовъ — те мога да дитирамъ точно странната — написанъ преди нѣколко години мисълта, че „докато той стои на кораба на буржоазията, нему не е безразлична съдбата на този корабъ“. Тази мисъл на г. Сакъзова е, която насъ тукъ ни обединява, и тая негова мисъл ми даде основание да кажа съ нѣколко думи, че чрезъ тоя законопроектъ гражданската демокрация израства, тя сама на себе си налага лозин, тя сама се приближава къмъ нуждитѣ на работничеството, тя не обезсилва работничеството, но като го подпомага въ неговото развитие, по-нататъкъ сама дохожда, въ името на правдата и солидарността, която всички тѣзи господа (Сочи съговоритѣтѣ) изтъкватъ на пръвъ планъ въ своята програма, да закрѣпи все повече и повече прогреса на разпредѣлението на богатата между членоветѣ на обществото. Спомнямъ си даже думитѣ на нашия царъ, казани въ Варна при откриването на Варненското висше търговско училище, а именно, че една отъ проблемитѣ днесъ е, безспорно, проблемата за правдивото разпредѣление на богатата. И колкото човѣкъ повече напредва въ науката, въ тая смисълъ, че дохожда до по-голямъ съзнание за оубъзи закони, които управляватъ общественно-стопанскитѣ отношения, толкова повече той ще се приближава до идеята, че самата буржоазия — мисълъ на Джонъ Стюартъ Милъ, изказана въ първата половина на XIX вѣкъ — трѣбва да разбере позицията си и трѣбва чрезъ отстъпки, налагане на себе си тежкии данъци, да се приближи къмъ тенденциитѣ на социалната демокрация. Другъ пакъ може би ще имамъ случай да се спра и развию по-подробно въпроса за крайната целъ и на гражданската демокрация. Азъ разбирамъ, че този законопроектъ е действително едно подвизане ръка отъ страна на нашата слаба българска буржоазия на работничеството. Защото нека спомня, че когато четете първия томъ отъ „Капитала“ на Марксъ, вие всѣки пакъ ще бъдете подъ впечатлението, че Марксъ разбира, какво социализмътъ ще се реализира, когато се настани и разшири капиталистическото производство въ своята пълнота. Такова производство у насъ още нѣма. Ние сѣ пакъ можемъ да се наречемъ буржоазия, като държателни на средствата на производството и като такива можемъ да наложимъ на себе си известни тежизни, за да се приближимъ въ практическия животъ къмъ тенденциитѣ на социалната демокрация.

Н. Сребърниковъ (д. ср.): Не въ крайната целъ.

Г. Данаиловъ (д. ср.): Другъ пакъ ще се спра на крайната целъ на социалната демокрация; сега нѣма да я засѣгамъ.

Азъ поздравявамъ г. министра съ внасянето на законопроекта, чрезъ който буржоазията налага на себе си тежизни въ полза на обществената солидарностъ, на изравняването на крайноститѣ въ интереситѣ. Този законопроектъ заслужава не само нашето одобрение, а бихъ казалъ и пълната наша похвала.

Ще направя нѣколко бележки върху нѣкои отдѣлни постановления на законопроекта. Законопроектътъ е написанъ много внимателно и би могълъ да се приеме почти тъй, както е внесенъ отъ г. министра, но азъ смѣтамъ, че все пакъ за неговата пълнота би трѣбовало да се вгледаме въ нѣкои негови постановления и да помислимъ по-дълбоко за послѣствията, които биха могли да се явятъ. Не знамъ дали г. министърътъ на финанситѣ е ималъ случай да се занимае съ законопроекта и да го изучи, защото този законопроектъ налага на финансовия министъръ една тежестъ неопредѣлена.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Ти ще го уплашишъ и нѣма да се съгласи.

Г. Данаиловъ (д. ср.): Нѣма да го уплаша. Въ всѣки случай дължа да обърна вниманието на г. министра на финанситѣ върху тежестта, която ще легне на бюджета отъ този законопроектъ. Нашиятъ другаръ г. Стойчо Мошановъ каза, че ние не разполагаме съ достатъчно данни за количеството на работничитѣ, които ще се ползватъ отъ този законъ. И г. Сакаровъ бѣ правъ, когато го поправи: „Вие знаете числото на работничитѣ за оубъзи индустрии, които се изкривителствуватъ отъ държавата, по какво е числото на тия членове на нашето общество, които биха имали моралното и действително право да се ползватъ отъ облатитѣ на тоя законъ, ние не знаемъ“. Моето мнение е, че

числото е много по-голямъ и тежестта, която ще легне на държавата, ще бъде по-голямъ, но ние ще трѣбва да я понесемъ — азъ стоя на тази база. Но азъ искамъ да обърна вниманието на г. министра на финанситѣ върху това, защото за смѣтка на неговия бюджетъ ние градимъ пѣщо хубаво.

Азъ те бихъ се съгласилъ съ забележка първа въ чл. 1, която е единъ голѣмъ въпросъ въ връзка съ финанситѣ на страната. Можемъ ли ние да дадемъ на управлението на тоя фондъ за обществени осигуровки правото да увеличава, г. министре, както си иска, размѣритѣ на застраховкитѣ и, следователно, да налага на бюджета единъ непроизволни, но все пакъ неизвѣстни тежести? Този въпросъ ще се обсъди въ комисията и ще видимъ какво разрешение ще му дадемъ.

Другъ единъ важенъ въпросъ, който се изтъква все по-силно отъ практиката на социалнитѣ застраховки въ Германия, е: какво ще правите съ фонда и въ какво ще облекчате фонда, който се събира за тази целъ? Казано е, че ще се образува единъ фондъ въ Народната банка. За мене това е недостатъчно, предъ видъ на голѣмия кризисъ, който претърпяватъ социалнитѣ застраховки въ Германия, и предъ видъ на много още други случки, които животътъ следъ войната ни даде.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Касае се за валутния въпросъ, нали?

Г. Данаиловъ (д. ср.): Именно, този въпросъ мисля, че ще трѣбва да обсъдимъ, когато ще разглеждаме законопроекта въ комисията.

Нашата държавка, г-да, е безучастна къмъ застраховкитѣ въобще. У насъ има частна инициатива за застраховка, има акционерни застрахователни дружества, има и кооперативни застрахователни дружества съ голѣмо значение и съ голѣмъ авторитетъ — напр. „Чинovníческото застрахователно дружество“ — но всички тѣ сж предоставени на своята добра или зла воля; тѣ действуватъ, безъ държавата да смѣе да се намѣси въ тѣхната сфера на действие; тѣ действуватъ върху мене, върху васъ, върху насъ българскитѣ граждани, които си даваме спестяванията съ една надежда и обещание, че тѣзи спестявания ще бъдатъ повърнати, най-малко, коректно, тъй както сж дадени. А когато дойде моментътъ да си вземемъ спестяванията, ние сме беззащитни, защото отдѣлно сме слаби, а държавата стои настрана като зрители. Такъвъ е случаятъ съ дружество „Ню-Йоркъ“, отъ което мнозина като мене сж засѣгнати. Дружеството „Ню-Йоркъ“, което застраховаше учители, професори и офицери — тѣзи сж неговитѣ клиенти — единъ прекрасенъ денъ си отива отъ тукъ и казва: „Елате ме дирете, на ви български левове, макаръ че сте внасяли злато, дори съ ажио“. Такава неправда една държавка не бива да допуца.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): А Франко-българската ипотекарна банка прави обратно.

Г. Данаиловъ (д. ср.): И тамъ съмъ пострадалъ, г. Сакаровъ — бѣхъ принуденъ да увелича нѣколкократно дълга си — и тамъ държавата не дойде да защита своитѣ хора. Тукъ не е въпросъ за едно или друго дружество, но по поводъ на тоя законопроектъ искамъ да обърна вниманието на г. г. министритѣ, че е краенъ моментъ, когато държавата трѣбва да се вгледа въ туй застрахователно дѣло, защото то е изобилно социално дѣло, то не е само на бния капиталисти, които сж ни викали да се застраховаме въ „Родина“ и въ „Балканъ“.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Сега казахте туй дружество, което е спечелило — „Балканъ“. Събрахте случайно.

Г. Данаиловъ (д. ср.): „Балканъ“ — добре! — Не може държавата да ни остави на произвола на тия дружества. Нека тѣ да действуватъ редовно, коректно, по законитѣ на страната, но не може да ни остави държавата беззащитни въ тѣхнитѣ рѣце. Нѣщо повече: не може да се остави — туй, което е важно — българската пара и днесъ още да се изнася отъ тукъ. Вие, които следите за вѣжа стотинка, която се изнася въ форма на камбано и не знамъ що, не можете да допуснете българската пара днесъ да се изнася отъ чужди застрахователни дружества безъ никаква гаранция да иматъ застрахованитѣ български граждани, че ще имъ се платятъ застраховкитѣ. Крайно време е настало да помислите върху този въпросъ, г. г. народни

представители! Азъ бихъ желалъ да бѣда опроверганъ, по моятъ сведения гласятъ, че 4 милиона долари на български граждани, застраховани при дружество „Ню-Йоркъ“ се намиратъ въ каситъ на това дружество. Тѣ сѣ не само мои лични, или на отдѣлния застрахованъ българинъ — тѣ сѣ на цѣлото българско народно стопанство, г. министре. Вие имате голѣмия интересъ тия пари да ги вземете тукъ, защото и правото е на Ваша страна. Но правителството е оставило на съ, отдѣлнитъ беззащитни застраховани да се събиратъ, да заплашватъ и да не можемъ нищо да направимъ и срещу внесения 4 милиона долари да получимъ една безценна валута. Този въпросъ е много важенъ. Г. Илия Януловъ се бори съ Франко-българската ипотечарна банка и добре направи, но резултатътъ бѣше слабъ, защото и той съ своитъ другари бѣше слабъ. Трѣбва по-силенъ органъ — държавата да се намѣси. Азъ мисля, че уместно би било, ако нашето правителство би облягало на американското правителство по сериозенъ начинъ, че е непочтено за самата американска нация, когато това дружество „Ню-Йоркъ“ е събирало спестяванията на бедния български учител и не ще да ги върне, когато то е длъжно да ги върне.

А. Станковъ (д. сг): Нали този въпросъ е решенъ?

Г. Данаиловъ (д. сг): Нищо решено нѣма.

Министъръ Ц. Бобошевски: То се свърши. Вноскитъ до 1 януарий 1915 г., ще се плащатъ въ французки франкове, а следъ тази дата — отъ когато се смѣта, че нашиятъ левъ е билъ обезцененъ — ще се плащатъ въ български левове.

Г. Данаиловъ (д. сг): Да, ще плащатъ въ французки франкове, когато ние сме дали злато!

Министъръ Ц. Бобошевски: Направениятъ вносъкъ следъ тази дата ще се изплащатъ въ български левове, а отъ тѣзи, които сѣ направени преди тази дата, ще се изплащатъ въ французки франкове.

Г. Данаиловъ (д. сг): Азъ благодаря на г. министра за туй изявление, което той направи, но бихъ желалъ, щото това негово изявление да е реално, да не би дружество „Ню-Йоркъ“ да каже, че не приема туй, което е уговорено. Азъ говоря по този въпросъ именно, за да се декларира тукъ отъ страна на правителството, че той е уреденъ по-годе.

Министъръ Ц. Бобошевски: Одобрихме конвенцията, която е сключена между българското правителство и представителитъ на дружество „Ню-Йоркъ“, отъ м. юлий. Сега ще стане подписването ѝ. Ние сме натоварили нашия представителъ въ Парижъ г. Морфовъ и г. Теодоръ Теодоровъ да подпишатъ окончателно тази конвенция между българското правителство, което действува отъ името и за смѣтка на осигуренитъ, и представителитъ на дружество „Ню-Йоркъ“. Имамъ сведения, че то ще натовари тукъ едно дружество да ликвидира съ неговитъ застрахователни полици. Ние, г-да, заварихме едно положение отъ дружествитъ почти уредено, и трѣбваше да се оформи. Още въ началото на нашето управление, презъ м. юлий, ние изпратихме нашъ представителъ, г. д-ръ Ивановъ, главенъ актюеръ на Чинвическото кооперативно спестовно застрахователно дружество въ Парижъ, за да маршандира съ „Ню-Йоркъ“ и да извлѣче колкото може по-голѣми облаги.

Г. Данаиловъ (д. сг): Не да извлѣче облаги, а да защити правата на застрахованитъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Да, да защити правата нмъ. Обаче следъ дълги транзакции и спорове работата се свела до следното положение: вноскитъ, направени до 1 януарий 1915 г., ще се изплащатъ въ французки франкове, а направениятъ следъ тази дата — въ български левове. Нашиятъ делегати сѣ направили всичко възможно, за да отстоятъ интереситъ на нашитъ подданици, застраховани при това дружество, обаче, американцитъ сѣ били неотстъпчиви и сѣ се спрѣли на тия концесии. Каквото е зависело отъ насъ, ние сме го направили.

Г. Данаиловъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ повдигамъ този въпросъ тукъ, за да обърна вниманието на нашето правителство, че въобще този въпросъ нѣма да се

уреди друго-яче, освенъ — както е почти въ всички законодателства въ Европа — като се оставятъ подъ контрола на българското правителство математическитъ резерви. Трѣбва да имате предъ видъ, че такова едно законодателство се налага.

Г. Чернооковъ (с. д): (Възражава нѣщо)

Г. Данаиловъ (д. сг): Нѣма защо да отговарямъ на г. Чернооковъ, че когато сѣ защитени добро нашитъ интереси — интереситъ на насъ, които той смѣта за буржоа и капиталисти — ще бѣдатъ защитени и интереситъ на работницитъ.

И тѣй, г. г. народни представители, това сѣ безежикитъ, което желаетъ да направи и чрезъ които некажъ да потвърдя още единъ нѣтъ, че този законопроектъ трѣбва часъ по-скоро да стане законъ. (Ръкоплѣскания отъ нѣкои сговористи и социалдемократи)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. д-ръ Никола Сакаровъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): (Отъ трибуната) Г-да! Твърде много се говори, и азъ ще бѣда свършено кратъкъ. Законопроектътъ на г. министра на търговията по принципъ трѣбва да бѣде приетъ, и ние ще гласуваме за него.

Нейковъ (с. д): Е, слава Богу!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Развиха се нѣколко въпроса тукъ, по които азъ не желая да се спирамъ подробно, но по нѣкои отъ тѣхъ не мога да не кажа нѣколко думи. Даде ми поводъ за това особено г. Стойчо Момановъ и г. Петко Величковъ.

Ще кажа две думи върху основнитъ начала на законопроекта, защото при първото четене не би трѣбвало асѣ и друго да се говори. При второто четене има мѣсто да се говори въ подробности по отдѣлнитъ членове, да се правятъ корекции, да се искатъ и нѣкои основни промѣни, изхвърляне членове или прибавяне на нови.

Най-сжществениятъ принципъ въ законопроекта е, че се приема участието въ фонда, за всички осигуровки, на тритъ фактори: държава, работодатели и работници. Каза се и преди мене, че стремѣжътъ на социалното законодателство трѣбва да бѣде къмъ една целъ: да се понесе нѣжнокупната тежестъ на осигуровкитъ отъ държавата, или най-малкото, отъ държавата и работодателятъ. Особена мотивировка тога не изиска. Даже г. Момановъ не понесе да го отрече. Примерътъ на Англия за единъ стигуровки и стремѣжътъ на работническитъ организации въ други държави и въ Германия, която заема, наредъ съ Англия — даже въ известни отношения е по-напредъ — първо мѣсто по своето социално законодателство, което служи за образецъ на всички страни, не само по времето на създаването на социални закони, а, особено, по тѣхното усъвършенствуване и по тѣхното действително прилагане — нѣщо, което не може да се каже съ сжщата сигурностъ за много държави, малки и голѣми, които сѣ приемали на книга социални закони — ни показватъ, че туй принципъ ще трѣбва да легне въ основата и на нашето социално законодателство, именно нашето работничество да бѣде освободено отъ участие въ фонда за социални застраховки съ свои вноски. Обаче, азъ нѣма да кажа, че ако този принципъ днесъ не легне въ законопроекта, отъ него нищо нѣма да излѣзе. Напротивъ, ако се възприеме принципътъ за равното участие на тритъ фактори, то за насъ се постига, ако и не така идеално, както казахъ, че е въ Англия за старцитъ, напримеръ, и като считатъ, че трѣбва да бѣде въ всѣко едно социално законодателство.

Г. Чернооковъ (с. д): Ще ти повѣрвамъ, че си станалъ трудовакъ!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Ако отговоря на твоятъ провокация, ще стане буря. Предупреждавамъ председателя да внимава.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Дря въ една чаша вода! Не се смущавайте, г. Сакаровъ!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ не се смущавамъ, но на провактора ще отговоря така, че той ще излѣзе веднага.

Г. Чернооковъ (с. д.): Дано да се разсърди г. министърътъ, че да оттегли законопроекта!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ ще отговоря и на г. Петко Величковъ, какъ е станало оттеглянето на този законопроектъ въ 1921 г.

С. Костурковъ (д. ст): Серioзните разисквания се окарактурисуватъ по такъвъ начинъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г-мъ, защо да се закачатъ, г. Чернооковъ. Не се отвличайте, г. Сакаровъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ не се отвли амъ. Азъ повече познавамъ въпроса, понеже съмъ билъ повече време тукъ. (Възражения отъ социалдемократитъ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Доста е сериозенъ законопроектътъ, г-да, за да не си отвличаме вниманието съ закачки и смѣхурини.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Тоя принципъ, каквато тежестъ и да създаде за държавата, по никои начинъ не може да бъде отхвърленъ. Азъ разбрахъ прѣци малко отъ думитъ на г. Данаиловъ, че това може да стане и затуй го апострофирахъ, като му казахъ, да не би да се откаже г. министърътъ на финанситъ отъ този принципъ, защото азъ не ще отреча, че не е малка тежестта, която ще легне върху бюджета и то особено при този стремежъ да икономимъ: за който г. министърътъ на финанситъ постоянно апелира. Азъ не зная дали тежестта ще бъде първоначално 50 или 60 милиона лева. Въ всѣки случай, за да може да бъде приложенъ законътъ за хигиената и безопасността на труда, както и този законопроектъ, който утре ще стане законъ — и тѣзи два закона ще бъдатъ нашето социално законодателство, тъй като този законопроектъ замѣства съществуващия законъ за осигуряване работниците и служащите въ случай на злополука и болестъ, а законътъ за хигиената и безопасността на труда замѣства закона за женския и детски трудъ, не поменавамъ закона за парнитъ котли — първата грижа на държавата е да създаде една действителна статистика за работническия трудъ. Право се каза отъ г. Мошановъ, че при липсата на точна статистика трѣбва да си служимъ съ непълни анкети, даже съ частни анкети, съ разни монографии изъ тази област или пъкъ съ сравнителния методъ: използвайки даннитъ отъ по-раншни времена и съ огледъ на стопанското развитие на България; оттогава насамъ да правимъ догадки и предположения за днешното състояние. И азъ считамъ, че по-неже законопроектътъ разпорежда задължително да се осигуряватъ работниците въ всички клонове на индустрията — не само насърчаващата, а и ненасърчаващата — и на занаятитъ, то се касае за единъ брой отъ работници може-би къмъ 250 хиляди души. Отъ регистрацията на предприятията отъ страна на Министерството на търговията, промишлеността и труда можемъ да заключимъ, че работниците сж близко 130 хиляди души. Ако тая цифра е голѣма, толкова по-леко ще бъде действителното прилагане на закона, защото пѣма да отрудня държавата и да имаме възржения отъ страна на финансовия министъръ, а най-главното, може да се понесатъ вноскитъ и отъ работници и отъ работодатели, дотогава докогато принципътъ, да се освобождаватъ работниците, не е приетъ и не може отъ васъ да се прокара. Но, г-да, опитътъ, който направи нашата Дирекция на статистиката, по едно решение на Статистическия съветъ, за анкетизиране, не за статистика, на нашитъ индустриални предприятия, още не е завършенъ. Материалитъ сж събрани; груби, предполагаеми сведения се даватъ за 1,200 предприятия около 55 хиляди — разбира се, тѣ сж много повече. Въ всѣки случай това за насъ е едно указание, тъй като това сж официални констатации, за съществуването на значителенъ брой работнически елементъ, чисто наемненъ елементъ, наемненъ пролетариатъ въ нашата макаръ и не много голѣма и разнообразна индустрия. А когато се взематъ работниците въ занаятитъ и се притурятъ и самостоятелнитъ занаятци, земледѣлци и пр., за които осигуровката пъкъ е факултативна споредъ втората алинея на чл. I, и чрезъ пропаганда се направи да участвува въ тѣзи осигуровки възможно най-голѣмъ брой хора отъ занаятчийското и земледѣлското производство, тогава числото на осигуренитъ ще отиде до едини размѣри, които би трѣбвало най-много да ни радватъ. Но азъ считамъ, че това е единъ дългъ процесъ и не вървамъ, че е възможно ей така, изеднажъ, съ една наредба, или съ

едно окръжно, или съ самия законъ да се постигне целта — всички трудящи да бъдатъ осигурени. Представямъ си всички тѣмъчоти по прилагането на социалнитъ закони, особено у насъ, където г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда е принуденъ самъ да каже въ мотивитъ на разглеждания законопроектъ както и неведнажъ на друго мѣсто официално е признавано, че съществуващото социално законодателство отъ 1905 г. насамъ не е намирало ефикасно приложение.

Знае се, че вследствие голѣмитъ борби на работниците у насъ, въ 1905 г. се създаде законътъ за женския и детски трудъ. Не следъ пълна година по отношение на едно отъ най-важнитъ производства въ България, каквото е тютюневото производство, той бѣше суспендиранъ съ едно окръжно отъ самата властъ, отъ самия министъръ, отъ чийто ресоръ бѣше законътъ. Тогава послушаха интереситъ на притежателитъ на тютюневитъ складове и на тютюневитъ фабрики, и по такъвъ начинъ въ онова производство, въ което имаше най-много жени и деца, за които именно бѣ създаденъ законътъ за женския и детски трудъ, ние имаме неприлагане на закона. И ако ние вземете юбилейния сборникъ на нашето социално законодателство за 10-годишния периодъ, отъ 1905 до 1915 г., издаденъ отъ Министерството на търговията, промишлеността и труда, въ него ние ще прочетете рапортитъ на окръжнитъ инспектори, на главнитъ инспектори, констатациитъ на самото министерство, рапортитъ по работитъ на комитетитъ на труда, които първоначално бѣха избрани отъ работниците, и ще констатираме безусловно, че фактически грижата на държавата за прилагането на социалното законодателство е била, г-да, много малка, за да не кажа никаква, защото въ известни области, въ известни моменти, все-таки нѣщо е приложено. Но днесъ, когато ние се гордѣмъ, че сме цивилизована страна; когато българската държавка поднесе въ договора за миръ специална глава за социалното законодателство; когато въ всички конференци почти — съ изключение мисля само на една или две, не помня добре — на Международната организация на труда участвуватъ представители на България; когато всички конвенции, изработени въ конференциитъ на тази организация се приематъ отъ България; когато единъ отъ проектитъ, препоръчанъ отъ нея, с и тоя за общественитъ осигуровки; когато ще бъдатъ внесени въ Народното събрание за разглеждане и други конвенции за зървлата на труда и въ други области; когато г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда ще ни поднесе законопроектъ за настѣпяване на работа и осигуровка при безработица — когато всички тия проекти се препоръчватъ за всички културни държави, фактически, г-да, както въ голѣмитъ държави, които сж подписали тия проекти и сж ги направили закони преди насъ, така сжщо и у насъ, едно отъ най-главнитъ постановления на социалното законодателство не се спазва — думата ми е за 8-часовия работенъ день.

Ако азъ преди малко прекъснахъ г. Мошановъ по отношение на Франция, то бѣше за да му кажа, че страната, която се смѣта главенъ факторъ досежно приложението на мирнитъ договори, следователно и на социалното законодателство, е страна, въ която борбитъ на работниците днесъ, както и въ всички други държави, приели това социално законодателство, сж насочени да запазятъ отъ офанзивата на капитала 8-часовия работенъ день, установенъ въ мирнитъ договори, подъ които стоятъ подписитъ на всички държави на капитала днесъ. Днесъ борбата се води не вече както по-рано, да се върви отъ 9 къмъ 8½ или 8 часа, а днесъ, г-да, и въ Англия, и въ Германия, и въ Франция, и въ Италия, и въ всички страни, кресчендо скачатъ отъ 8 на 10 часа и работническитъ организации сж принудени да водятъ голѣми борби, за да запазятъ онова голѣмо придобитие, каквото е 8-часовиятъ работенъ день, за който сж и хигиениститъ, и всички социолози, и самитъ добри идеолози на индустриалното производство, и всички социалполитици, които признаватъ, че не може да се откаже, какво отъ общъ интересъ е — и за развитието на работническата класа и за националитъ нужди на всѣка една държава — 8-часовиятъ работенъ день.

Г. Данаиловъ (д. ст): И за самата техника и за нейния прогресъ е необходимо да има 8-часовъ работенъ день.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Тѣ е. Тази борба, която днесъ се води по цѣлия свѣтъ, какво показва? Показва, че капиталътъ, който се е организиравъ и е въ офанзива срещу

пролетариата въ всички страни, плус самъ на всички онѣзи постановления, които той е подписалъ и приелъ въ най-високиятъ свои мѣста — въ своитѣ интернационални конференции.

Ами у насъ, г. г. народни представители, няма не е известно на министерството, че въ тази втора областъ следъ тютюневата по броя на работниците, обаче, първа областъ въ българската индустрия отъ преди освобождението на България до днесъ, въ текстилната индустрия не се спазва 8-часовиятъ работенъ день? Въ Габрово и Сливенъ, на първо мѣсто — да не казвамъ Карлово и други маловажни центрове — особено въ Сливенъ, се работи отъ много отдавна не 8, а 10 часа. Питамъ азъ: какво значи законътъ за хигиената и безопасността на труда, който съществува, когато властта си служи само съ глоби и съставяне актове, а не може да се наложи? Каза се на времето — и азъ ще го призная — че работническитѣ организации въ Сливенъ . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: Какви санкции предлагате?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): . . . били подписали сами договори за работното време съ господаритѣ си. Да, то се знае, защото въ стачнитѣ борби тѣ сж били принудени на това. Но именно интервенцията на държавата въ туй трѣбва да се прояви — да наложи закона.

Министъръ Ц. Бобошевски: Ние сме го наложили въ Габрово.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Въ Сливенъ не е наложенъ, г. министре. За Габрово може би.

Министъръ Ц. Бобошевски: Всички санкции се прилагатъ въ най-максимални размѣри. Азъ ще ви дамъ статистики, за да видите, че никога не сж съставяни толкова много актове, както сега.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Това е вѣрно, обаче, при все това вие можете да провѣрите отъ Вашитѣ инспектори, че въ днешния моментъ въ сливенскитѣ текстилни фабрики не се работи 8 часа.

Г. Данаиловъ (д. сг): Това не трѣбва да се допуска. Ако е фактъ, трѣбва да се взематъ всички мѣрки, за да се отстраня. Това е карикатура на законъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ съмъ съгласенъ съ г. министра, че изобщо броятъ на актоветѣ, на ревизиитѣ, които се правятъ отъ инспекторитѣ отъ 7—8—10 месеца пасамъ, расте съгласенъ съмъ и съ това, че сж наложени действително твърде много глоби и че министерството твърде малко отъ тѣхъ е отгнѣнило, но при все това, казвамъ азъ, не е ли едно изобличение за приложителитѣ на закона, когато въпреки неотгнѣняването указа за 8-часовия работенъ день, издаденъ по чл. 24, ако се не лъжа, отъ закона за хигиената и безопасността на труда, се работи не 8, а 10 часа?

Министъръ Ц. Бобошевски: Министерството още отъ първия денъ, когато азъ дойдохъ, прави всичко, за да се приложи законътъ.

А. Сталийски (д. сг): Най-много комуниститѣ нарушаватъ закона. Въ Троянъ продажни комунисти каратъ чирацитѣ си да работятъ 15 часа.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Ето ви сега отговоръ!

Министъръ Ц. Бобошевски: Азъ лично съмъ ревизиралъ фабрицитѣ въ Габрово.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): За Габрово може би е вѣрно, г. министре.

Министъръ Ц. Бобошевски: Далъ съмъ най-строги нареждания на респективнитѣ инспектори въ третѣ района — Габрово, Тръвна и Сливенъ — да съблюдаютъ най-точното прилагане на трудовитѣ закони. Азъ смѣтамъ, че единъ законъ или е законъ и трѣбва да бѣде прилаганъ, или, ако българскитѣ условия не позволяватъ неговото прилагане, да го измѣнимъ. Но дотогава, докато имаме закони, тѣ не трѣбва да стоятъ по рафтоветѣ на министерството. И въ това отношение давамъ постоянни нареждания. Никакви отстъпки не съмъ правилъ. И досега

азъ съмъ прилагалъ винаги максималнитѣ наказания, които законътъ позволява. Повече отъ това не мога да направя. Азъ ви моля вие да препоръчате какво средство трѣбва да приложимъ, за да бѣдатъ вразумени тия нѣколцина фабриканти, които упорствуватъ да не изпълняватъ закона. При една моя обиколка въ Габрово посетихъ не-важнитѣ индустриални заведения и констатирахъ, че има отклонение отъ 8-часовия работенъ день, но самитѣ индустриалци, предъ видъ на нашата неумолимостъ и строгостта, съ която министерството преследва нарушителитѣ, дойдоха и заявиха, че тѣ ще изпълняватъ закона, обаче поискаха една концесия, и азъ, за да се засили националното производство, се съгласихъ да имъ позволявамъ две смѣни: отъ 5 ч. сутринята до 1 ч. следъ обѣдъ и отъ 1 ч. до 9 ч. вечерята. Тази концесия имъ направихъ. Обаче въ Габрово законътъ за 8-часовия работенъ день е напълно приложенъ; въ Тръвна — сжщо; нѣкои изключения може да има въ Сливенъ, но и тамъ прилагаме закона. Повече отъ това не можемъ да направимъ. Ежедневно инспекторитѣ донасятъ за нарушения и съставятъ актове. Актоветѣ не се отгнѣняватъ, въ максималнитѣ размѣри се налагатъ глобитѣ. Това се прави. Повече отъ това не може да се направи.

С. Костурковъ (д. сг): Внесете измѣнение въ закона и предвидете по-строги наказания.

Министъръ Ц. Бобошевски: Трѣбва да измѣнимъ закона.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Часътъ е 20. Които отъ васъ сж съгласни да продължимъ заседанието до свършването на г. Сакаровъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Г. Данаиловъ ме прекъсна и каза: „Не е законъ за 8-часовия работенъ день, а указъ“.

Г. Данаиловъ (д. сг): Наредба.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Да, той се основава на закона за хигиената и безопасността на труда, въ който е казано, че това може да стане съ указъ. И този указъ е издаденъ въ 1919 г. и има силата на законъ, по силата на закона за хигиената и безопасността на труда. Въ тази смисълъ е законъ. И азъ го наричамъ законъ за краткостъ, а е вѣрно, че е указъ.

Г-да! Азъ искахъ само туй да констатирамъ — и отъ г. министра вие го чухте — че действително властта се чувствува безсилна да приложи 8-часовия работенъ день при настоящитѣ санкции въ закона и че е необходимо неговото промѣнение, за да се засиятъ тѣзи санкции. Ясно е, че фабрикантитѣ, които не прилагатъ 8-часовия работенъ день, намиратъ смѣтка да платятъ съответната глоба и пакъ да продължатъ работата си, а то ще рече, че това е просто увеличаване експлоатацията на работническия трудъ, отъ която се печели, за да се платятъ и глобитѣ и пакъ да си продължава производството.

С. Костурковъ (д. сг): Това не е вѣроятно, а е сигурно.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Да, сигурно. — Още повече, г-да — всички ще трѣбва да се съгласите — че по отношение на работното време нашитѣ фабриканти най-много сж въразявали така: „Ние нѣмаме работници и, понеже нѣмаме работници, ние сме принудени да използваме тия, които имаме, въ по-дълго работно време“. Г-да! Това не е вѣрно. Безъ всѣкакви статистики, всеобщъ фактъ е, че ние имаме въ сѣщитѣ тия клонове, въ които се работи повече, даже безработица. Това е единъ фактъ. Той може да се провѣри на мѣстата винаги, още повече че клоноветѣ на нашата индустрия не сж толкова много, достатъчно много сж концентрирани, за да стане провѣрката на мѣсто и навреме. А най-главното, ако характерътъ, ако естеството на едно производство налагатъ да се работи презъ цѣло денонощие даже, въ това отношение прека нѣма и може да се работи съ три пълни смѣни по осемъ часа всѣка. Тая работа е постижима. Но трѣбва да се признае, че фактическията целъ на нашитѣ индустриалци е, чрезъ половинъ часъ, единъ часъ, два часа повече работа, при неувеличаване работния заплатата, както е сега, даже при застрашаване да бѣдатъ намалени работническитѣ надници, тѣ да иматъ възможностъ да изтрѣгнатъ отъ работата на работницитѣ значителни приходи, много по-големии печалби.

Думата ми бѣше, че ако този законопроект, който по принципъ не могат да отречатъ, наложителността отъ който сѣщо не може да се отрече, има да претърпи сѣдбата на нашитѣ досегашни социални закони, тогава той действително не постига своята целъ. Азъ изхождамъ не само отъ съображението, че ще бѣде трудно отначало за самитѣ работници да намѣрятъ пътя къмъ осигуровитѣ, че това ще бѣде съпроводено отначало съ много шикании отъ заинтересованитѣ кръгове, отъ работодателитѣ — това е вѣрно — но главното е, държавата, властта да има присърце изпълнението на социалнитѣ закони.

Обаче не по-малко важно е — и тукъ дохождамъ на последния пунктъ, който засега г. Стойчо Мошановъ — че по отношение социалнитѣ закони, грижа на първо мѣсто иматъ работницитѣ. Азъ не ще скрия, че, вследствие разцеплението на работническитѣ организации въ България, тѣ сѣ обезсилени; азъ не ще скрия, че, вследствие на специалното развитие на работническитѣ организации у насъ, действително една голѣма маса — четири-петъ пати по-голѣма маса — остава неорганизирана, отколкото е била въ най-добрия си разцѣтъ организираната маса. И ако днесъ трѣбва да се работи за събирането наедно на всичкитѣ работнически организации отъ всички професии, и частни, и държавни, то е по две съображения: одного съображение е да могатъ тия работнически организации на своя почва да се борятъ за своитѣ професионални интереси и преди всичко за прилагането на социалнитѣ закони . . .

Г. Дановъ (с. д.): А за революцията?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): . . . и другото е, г. г. народни представители, за да могатъ тия работнически организации, стойки на базата на своитѣ професионални и непосредствени интереси, да организиратъ неорганизиранитѣ по-многобройни работнически маси. И въ това отношение отъ страна на буржоазнитѣ партии много добре се води политиката; тѣ най-добре си разбиратъ интереситѣ, тѣ най-много се радватъ, когато работническитѣ организации сѣ прѣснати по нѣколко . . .

С. Мошановъ (д. ст.): Не се радватъ, г. Сакаровъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): . . . защото сѣ еднакво безсилни, по дъ чието и знаме да се намратъ тѣ.

И, г. г. народни представители, понеже г. Мошановъ се спрѣ днесъ на тоя пунктъ, ще му кажа, че фактически всички онѣзи работнически организации, които въ действителност се намиратъ въ криза поради събитията отъ последно време, днесъ тия организации сѣ най-добре убеденитѣ сили, които искатъ безусловно да се създаде единна работническа професионална организация, федерация на труда . . .

С. Мошановъ (д. ст.): Независима отъ политическитѣ партии!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Да, независима отъ всички политически партии, които и да сѣ тѣ. — . . . за да могатъ да водятъ тѣ своитѣ професионални борби, да посрѣщнатъ и офанзивата на българския капиталъ противъ тѣхъ, който български капиталъ увеличава работното време, който български капиталъ намалява надницитѣ, който български капиталъ увеличава експлоатацията на работническия трудъ, при това общо бедствие, въ което се намира цѣла България, при условията на скѣпотията, на спекулата и пр., които отрудняватъ още повече живота на тия работнически маси.

Г. Дановъ (с. д.): Само че преди три години не приказваше така.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Ето защо, г. г. народни представители, въ дадения моментъ, азъ искамъ да отговоря на г. Мошановъ, че дотолкова, доколкото по тоя въпросъ се спрѣхме и въ Върховния съветъ на труда, азъ казахъ сѣщата мисль, че действително работницитѣ, благодарение на своето разцепление, благодарение на своитѣ прѣснати организации, се оказватъ безсилни, но тѣ ще налучкатъ пътя за единната своя професионална организация, г-да, и тѣ ще успѣятъ да изградятъ своята организация и да я надигнатъ до положението, за да се борятъ наистина срещу експлоатацията на капитала, която въ България се

увеличава въпреки всички думи за малкото производство, за слабата и бедна индустрия, които думи вече не отговарятъ на действителността, тѣй като огромни печалби се струпватъ вече отъ тоя работнички трудъ за нашия капиталъ, било въ индустрия, било въ търговия, било въ банки, било въ която и да бѣде стопанска деятелност.

С. Мошановъ (д. ст.): Кой е виновникътъ за туй разцепление?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): И тогава, г. г. народни представители, азъ считамъ, че и по отношение на законопроекта, който ни занимава, ще имаме възможность да разчитаме на по-голѣма ефикасность на приложението му, отколкото е било по отношение на другитѣ закони.

Г. Петко Величковъ направи една бележка, която азъ не искамъ да мина безъ внимание. Той намѣри, че оттеглянето на законопроекта за общественитѣ осигуровки — макаръ и не въ тоя сѣщия видъ, въ който го имаме сега, защото нѣма съмнение, има значителна разлика между първия и сегашния, значителна и въ кръга на осигуряванята въ самитѣ области, значителна и въ други много по-усѣвършенствувани сега постановления — г. Петко Величковъ, казвамъ, намѣри, че оттеглянето на законопроекта за общественитѣ осигуровки въ 1921 г. отъ тогавашния министъръ Даскаловъ е станало отъ нежелание у тогавашната комунистическа парламентарна група да се действува за работническото законодателство, или по-право отъ неотдаване значение на ролята на социалното законодателство.

Г. Дановъ (с. д.): Отъ желание да угоди на комуниститѣ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Г. г. народни представители! Тоя инцидентъ, който стана тогава тукъ съ оттеглянето на проекта за общественитѣ осигуровки отъ Райко Даскаловъ, . . .

Г. Дановъ (с. д.): Не е вѣрно туй. Даскаловъ го оттегли при едно разсърдване.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Вѣрно е, че Райко Даскаловъ взема поводъ само отъ една нетактична виходка на оратора тогава на Комунистическата партия и използва този поводъ; той сѣщия, който беше внесълъ законопроекта просто за лице и не желаше сериозно да го прави законъ, използва този моментъ и го оттегли. Обаче г. г. народни представители, трѣбва да ви заявя най-категорично, че въпреки това, че се създаде този поводъ, недейте мисли, че ако този поводъ го нѣмаше, Райко Даскаловъ щѣше непременно да прокара законопроекта на 1921 г. Защо? Ще ви кажа защо. Защото, г. г. народни представители, тогавашниятъ министъръ Райко Даскаловъ, за да покаже предъ свѣта, че той е за социалното законодателство, а комунистическата група не била за него, той каза: азъ ще използвамъ . . .

С. Мошановъ (д. ст.): Бѣше ли тогава Комунистическата партия за този законопроектъ?

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Моля Ви, недейте прежсва. Азъ искамъ да обясня единъ моментъ, който е важенъ, който се помена отъ г. Петко Величковъ, който е освѣтляванъ навремето, и Вие чухте, че азъ казахъ, че имаме известна нетактична виходка отъ страна на тогавашния ораторъ, която бѣше използвана.

С. Мошановъ (д. ст.): Не се касае за оратора, а за партията.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Потърпете малко! Не е така! Вие сте го чели по вестницитѣ, а азъ ще ви кажа какъ бѣше развито тукъ. — Следъ това, г. г. народни представители, Даскаловъ поиска да направи референдумъ въ работническитѣ организации, за да види тѣ съгласни ли сѣ по принципъ за създаването на единъ законъ за работническитѣ осигуровки. Вѣрно е, г. г. народни представители, че тогава референдумътъ се произнесе въ полза на това, но трѣбва да знаете, че е вѣрно и другото, — че синдикатитѣ, които се намраха въ идейни връзки съ Комунистическата партия, сѣщо разпоредиха до своитѣ хора да гласуватъ въ референдума за тоя законопроектъ. Това бѣ фактътъ. Ако Вие се интересувате отъ него, г. Мошановъ, заинтересувайте се и ще видите, че това е така.

Какъ точно се е развило всичко това, не е важно за Народното събрание, но фактътъ е този. И тогава отъ срѣдата на работническитѣ синдикати при комуниститѣ се дадоха най-много гласове за законопроекта, по простата причина, че по-голямиятъ брой отъ организиранитѣ работници тогава бѣше въ тѣзи синдикати. Въ това, разбира се, нѣма съмнение, г-да. Азъ познавамъ Петко Величковъ, той никога нѣма да каже, че не е върво, че тѣзи синдикати сж били много повече на брой, отколкото синдикатитѣ въ идейни връзки съ социалдемократитѣ.

Г. Дановъ (с. д.): (Възразява нѣщо)

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): То се знае, г-да, то е известно. И благодарение на това, тия именно синдикални членове тогава гласуаха за законопроекта. И когато законопроектътъ се внесе втори пътъ на следната година — и тукъ азъ желая да ви обърна вниманието, за да видите, че Райко Даскаловъ се е ръководилъ отъ други съображения — тогава, г. г. народни представители, законопроектътъ, следъ като бѣ приетъ отъ всички, включително и отъ комуниститѣ, на първо четене, стоя въ дневния редъ за второ четене почти цѣла година и особени настоявания отъ насъ се упражняваха къмъ Даскалова и къмъ неговия замѣстникъ когато той бѣше задъ граница да бжде разгледанъ законопроекта, обаче, той законопроектъ не видѣ бѣлъ денъ, както може-би ще има много законопроекти, които ще се поставятъ на дневенъ редъ сега и ще стоятъ дълго време, безъ, обаче да видятъ бѣлъ денъ въ Народното събрание.

Азъ искахъ да подчертая туй, за да обясня, че не може да се твърди, че по отношение на тѣзи осигуровки се е искало отъ работническитѣ организации на комуниститѣ да се не прокаратъ тѣ. Още повече мога да ви кажа, че сега специално въ органа на тия работнически организации, които сега наново се сплотяватъ — „Работническо единство“ — вие ще намѣрите редица статии, въ които по принципъ се приематъ както работническитѣ осигуровки, така сжщо и подлежащия за гледане законопроектъ за боритѣ на труда и за безработицата. Другъ е въпросътъ, че има постановления, които работницитѣ желаятъ да бждатъ промѣнени въ друго направление — нека бждатъ промѣнени, обаче въ основата си работническитѣ организации въ България, отъ което крило и да бждатъ днесъ, не искатъ да се противопоставятъ на социалнитѣ закони; напротивъ, работническитѣ организации днесъ, колкото и да сж омаломощени отъ последнитѣ събития, тѣ се борятъ за тия социални закони и за тѣхното разширение, а най-главното, г-да — за тѣхното прилагане. Тамъ е основниятъ въпросъ. И ако азъ се смущавамъ въ нѣщо, то е това, че при най-добрата воля, която преди малко изрази г. министъръ Бобошевски и която — азъ не мога да откажа — той изрази не веднажъ и въ Върховния съветъ на труда, може-би този законъ ще бжде паралелизиранъ така, както самъ г. министърътъ заяви, че е безсилень предъ по-силнитѣ отъ него фабриканти да приложатъ закона за 8-часовия работенъ денъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Не е върво това, г. Сакаровъ.

Г. Данайловъ (д. сг): Ще го приложимъ; искамъ само вашето съдействие.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Министърътъ каза, че едно безсилне се проявява, понеже законнитѣ санкции не стигатъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Законнитѣ санкции ще се прилагатъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Туй. А то ще рече, че тия законни санкции трѣбва да се увеличатъ. Моята дума е само тази.

Министъръ Ц. Бобошевски: Напротивъ, въ 53 индустриални заведения въ Габрово законътъ се напълно прилага.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Не Ви възразявамъ, г. министре, азъ напълно приемамъ това; азъ бихъ се радвалъ даже, ако, вмѣсто въ 53, бжде приложенъ въ всички индустриални заведения.

С. Василевъ (д. сг): Г. Сакаровъ! Когато има „капиталисти“ въ правителството като Федя Чорни, нѣма да се приложи този законопроектъ!

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Разбира се. Федя Чорни не е капиталистъ, но ако трѣбва да ви изброя нѣколко капиталисти отъ заинтересованитѣ крагове около в. „Слово“ и в. „Миръ“, ще видите, че има много капиталисти. Туй че недейте говорити така.

П. Петковъ (з): Ето капиталиститѣ! (Сочи нѣкои отъ сговориститѣ)

Г. Данайловъ (д. сг): Приемате ли мене за капиталистъ, г. Сакаровъ?

П. Петковъ (з): Ако санкциитѣ не сж достатъчни, вземете глобитѣ отъ закона за защита на държавата и ги поставете тукъ. Вие турихте въ закона за защита на държавата до милионъ лева глоби на дребнитѣ земледѣлци и собственици, а тукъ, въ тоя законопроектъ за общественитѣ осигуровки, туряте по 10 л. глоби!

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Петковъ! Нѣмате думата. Седнете си на мѣстото!

Г. Данайловъ (д. сг): Ще ги туримъ, г. Петковъ. (Глъчка).

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, тишина, г-да. — Г. Сакаровъ! Говорете.

Министъръ Ц. Бобошевски: Искамъ думата.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Сакаровъ! Извинете.

Има думата г. министърътъ на търговията.

Министъръ Ц. Бобошевски: Почти навсѣкжде законътъ за 8-часовия работенъ денъ се прилага. Изключения има само въ отдѣлни индустриални заведения, поради упоритостта на собственицитѣ, които искаме да надвиемъ съ максимални глоби; въ болшинството отъ заведенията той е приложенъ. Това сж сведенията на Министерството на труда. Ако самъ-тамъ нѣкои индустриалци не сж го приложили, отъ това не може да се вадитъ заключение, че ние бездействуваме. Това, което е възможно, правимъ го, и го правимъ въ кръга на закона. Азъ не мога да турна санкции, които законътъ не предвижда, защото това ще бжде беззаконие. Трѣбва да се измѣни законътъ, да се турнат други санкции и така да сломимъ тази упоритостъ. Азъ ще ви дамъ сведения, ще ви дамъ статистически данни, за да видите каква дейностъ е развила въ това отношение инспекторатътъ на труда, колко много санкции сж приложени. Вие ще видите, че действително има искрено желание да се приложатъ тия закони на труда, които бѣха забравени при трудовото управление на дружбашитѣ, които се биеха въ гърдитѣ и казаха: „Ние сме трудовия народъ!“ Но тѣ сжигитѣ турнаха законитѣ въ прахолазитѣ по лавицитѣ и не ги прилагаха; трѣбваше ние да дойдемъ, за да ги приложимъ. Това е положението. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ).

С. Костурковъ (д. сг): Ние, г. министре, вземаме актъ отъ Вашето заявление, но молимъ и Вие да вземете актъ отъ бележитѣ на ораторитѣ, за да внесете предложение за допълнение на закона.

Г. Данайловъ (д. сг): На санкциитѣ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Следъ това, което каза г. министърътъ, азъ нѣма защо да се повръщамъ, понеже още въ началото азъ казахъ, че дейността, която е развила въ последнитѣ нѣколко месеца, действително е много по-благоприятна и много по-добра, отколкото е била по-рано. И ако г. министърътъ мисли, че азъ искахъ съ нѣкоя фраза, по нѣкакъвъ начинъ да кажа, че дружбашкото правителство е прилагало тия закони, той се мамя. Тѣкмо обратното: азъ констатирахъ още отъ началото, че законътъ за женския и детски трудъ отъ 1905 г., както и другитѣ закони по труда не сж били прилагани. Значи въ случая общиятъ интересъ е, тѣ да бждатъ приложени. За мейтъ сега е важно това, че отъ най-официално мѣсто се констатира, че въ продължение на последнитѣ три години тѣзи закони не сж били приложени. На това азъ не само не възразявамъ, но го считамъ за абсолютенъ фактъ, за който говорихъ преди малко. Затова казвамъ, че г. министърътъ на търговията и труда трѣбва да ни сезира съ измѣнение на санкциитѣ въ закона за 8-часовия денъ. Тогава въпросътъ ще бжде изчерпанъ, и ако това

стане, съ голѣмо удоволствие бихъ констатиралъ отъ тая трибуна тукъ, че нѣма случай да не се спазва 8-часовиятъ работенъ день.

Вторъ въпросъ има, г. г. народни представители, който е много важенъ. По този вторъ въпросъ, мисля, каза нѣколко думи г. Мошановъ или г. Данаиловъ — въпроса, какъ да бждатъ използвани средствата на фонда. Г-да! Ние въ законопроекта виждаме една бележка, която е важна. Това е първата бележка къмъ чл. 1, споредъ която министерътъ на търговията и труда, по изказано мнение на Върховния съветъ на труда, може да промѣни размѣритъ на сумитъ, които трѣбва да се плащатъ по всички видове осигуровки по тоя законъ. Това, макаръ да има известни недобри страни, все пакъ при надеждата, че въ прилагането на закона ще бжде заинтересована преди всичко работническата класа и наредъ съ нея — държавата, можемъ да смѣтаме, че при промѣнитъ, които ще настанатъ въ стопанскитъ нужди и стопанския животъ на страната, Върховниятъ съветъ на труда ще бжде по-виканъ, за да изкаже своето мнение въ връзка съ тѣзи промѣни, които ще се отразятъ върху размѣритъ т. е. увеличение на съответнитъ осигуровачни суми, засѣгнати отъ проекта.

Сега, най-важниятъ въпросъ е: голѣмитъ средства, които ще бждатъ събрани отъ тритъ фактора, и които трѣбва да бждатъ регулярно давани, а не да бждатъ въ кредитъ, и отъ държавата, какъ трѣбва да бждатъ използвани. Г-да! Вземамъ поводъ по тоя случай отъ следното. Нашитъ пенсионни фондове за държавнитъ чиновници и служаци, сега свързани на едно военнитъ и гражданскитъ, тия фондове достигнаха една значителна сума, отъ която държавата съ специаленъ законъ се възползува. Азъ не казвамъ, че паритъ сж ограбени. Вие знаете, че има специаленъ законъ, промѣняванъ на два пѣти, за гостройка на училищни сгради. Ресурситъ за тия постройкы въ голѣма степенъ идатъ отъ сумитъ на пенсионния фондъ, които суми се намиратъ като влогове преди всичко въ Народната банка. Има и въ други закони постановления, които опредѣлятъ, какъ се използватъ общественитъ средства. Има постановления и за много отъ общественитъ фондове, за които има специални бюджети, въ които е указано какъ се използватъ тѣхнитъ средства. Обаче тукъ има единъ съществень въпросъ и той трѣбва да бжде разрешенъ, мисля азъ, въ направление, щото средствата на фондоветъ по тоя законопроектъ, които не ще бждатъ малки следъ 5—6 години, да бждатъ използвани за социални нужди. На първо мѣсто, като най-близка социална нужда, да бждатъ използвани за постройка на жилища.

Г. Данаиловъ (д. ст.): Това се казва и въ мотивитъ.

Министеръ Ц. Бобошевски: Въ мотивитъ достатъчно ясно е казано: за постройка на санаториуми, болници и т. н.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ казахъ и считамъ, че въ това отношение идеята, която е влѣзла въ мотивитъ, ще трѣбва да бжде вложена и въ прилагането на самия законъ. Азъ не зная, колко ще бждатъ средствата въ две-три години, по покрай целитъ, които си поставя законопроектътъ и които ще трѣбва да бждатъ удовлетворени, на първо мѣсто трѣбва да бжде постройка на жилища, а паралелно съ това трѣбва да се употребятъ и за постройкы отъ социално-хигиениченъ характеръ, за които говори и г. д-ръ Руменовъ. Това трѣбва да бжде предназначението на тия средства, на които да не се посегне въ други моменти и при други нужди отъ държавата чрезъ специаленъ законъ, както не веднажъ това е ставало. Въ такъвъ случай, до момента, въ който ще бждатъ използвани средствата за самитъ застраховки, ще имаме използване на тия средства за косвени нужди отъ социаленъ характеръ. Така ние ще имаме едно улеснение — защото нуждата нѣма да изчезне — въ това направление. Тая нужда, било отъ жилища, било отъ приюти, било отъ санаториуми, било отъ други социални институти, разбира се, нѣма да се заловоля по никои начинъ съ средствата на тоя фондъ, още повече, че следъ 7—8 години този фондъ ще има значителни свои разходи за своитъ собствени нужди. Може би при промѣнитъ, които ще настанатъ въ стопанството, които сж свързани, както призна и г. Данаиловъ, съ валутния въпросъ, да се разходватъ доста голѣми суми въ време на една валутна криза. А допълнителни вноски да се взематъ не може, защото размѣритъ сж опредѣлени въ закона. На и не бива. Колкото пъкъ се отнася до забележка първа къмъ чл. 1,

не може да се предполага, че тя има целъ да намалява; тя е сигурно повече за увеличение, защото ако е въпросъ за намаление, това намаление може да стане само при условие, когато стопанството въ страната би се така повдигнало, че да може да се живѣе при много по-благоприятни условия, отколкото сж сегашнитъ. Само въ такъвъ случай може да става известно намаление, обаче азъ не го предвиждамъ и затуй мисля, че забележката се касае по-скоро за увеличение. Предъ видъ на всичко това азъ смѣтамъ, че тази идея, която изтъкнахъ, ще трѣбва да намѣри нѣкакъ си мѣсто изрично въ законопроекта.

Това е втората идея отъ законопроекта, на която се спирамъ.

Сега, г-да, що се касае до размѣритъ на застраховкитъ, има единъ единственъ принципъ. Това, вѣрвамъ, ще го признае всѣки. Това е вѣрно за заплатата на чиновника, това е вѣрно за надницата на работника, това е вѣрно за пенсията на пенсионера, това е вѣрно и за осигуренитъ по тоя законопроектъ. Би трѣбвало, ако не напълно за добъръ животъ, да се приближатъ до положението, което да съответствува на минималнитъ средства за живѣне. Тая работа е много трудна.

Нѣкой отъ сговориститъ: Тя ще се уреди въ комисията.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Азъ не искамъ да кажа, че е постижимо наведнажъ, тъй като тази работа засѣга преди всичко самитъ работници, които въ случай, по този законопроектъ, трѣбвало би да отдѣлятъ вече по-значителни суми. Тя ще засегне, обаче — което е още по-съществено — и държавата, която първоначално още гледа не съ особено голѣма охота на тѣзи задължения, поставени въ законопроекта.

Но при все това стремезтъ трѣбва да бжде да се изравни едно положение до минимума на живота. Това е тоже единъ отъ принципитъ, които трѣбва да легнатъ въ единъ такъвъ законопроектъ.

Г-да! Азъ се спрѣхъ само на тѣзи три въпроса: на въпроса за размѣритъ на осигуровачнитъ суми, на въпроса за тритъ фактори, които даватъ средствата, съ указание на необходимостта да се върви къмъ освобождение на работницитъ отъ плащане на съответнитъ вноски, и най-сетне, на въпроса за използването на средствата, които се събиратъ по тѣзи осигуровки. Има много въпроси още, които сж въпроси на подробности, нѣкои отъ които се засѣгнаха отъ други господа; обаче тѣ сж въпроси за второто четене. Има нѣща, които не искамъ да повтарямъ, тъй като мнозина ги уясниха и нѣма какво да възразявамъ, понеже ги сподѣлямъ. И въ това отношение, мисля, трѣбва да се взематъ подъ внимание казанитъ преди малко бележки отъ г. Данаиловъ, Мошановъ, а преди всичко отъ г. Петко Величковъ.

Прочее, следъ тѣзи изтъкнати основни идеи, върху които би трѣбвало да се поставятъ общественитъ осигуровки, заявявамъ, че ще гласуваме за приемането на този законопроектъ по принципъ. (Нѣкой отъ сговориститъ рѣкоплѣскавъ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Следующето заседание ще бжде въ петтъкъ следъ обедъ. Обаче трѣбва да забележа, че днесъ започнахме заседанието едва въ 4 ч., съ една загуба отъ два часа, което е противъ правилника и противъ добрия редъ на нашата работа. Затова моля въ петтъкъ и за въ бжде да бждете точни, за да можемъ да започваме заседанията въ 2 ч., съгласно правилника, та да нѣма нужда отъ пощни заседания.

Ще пристъпимъ къмъ опредѣляне дневния редъ за идущото заседание. Предлагамъ на първо мѣсто да продължатъ разискванията по законопроекта за общественитъ осигуровки.

Като втора точка отъ дневния редъ да се постави първо четене на законопроекта за възстановяване защитата предъ сѣдилищата;

Трета — второ четене на законопроекта за земеделскитъ опитни и контролни институти;

Четвърта — първо четене на законопроекта за скрититъ недостатъци при поупко-продажбата на домашнитъ животни;

Пета — първо четене на законопроекта за облагане захарта с мито, който постъпи днесъ;

Шеста — първо четене на законопроекта за Българската народна банка;

Седма — първо четене на законопроекта за отмянение закона за допитване до народа за виновността на министритъ отъ кабинета Ив. Ев. Гешовъ и пр., и

Осма — проверка на избори.

Който г. г. народни представители сж съгласни съ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. 30 м.).

Председателъ: **Д-ръ Т. КУЛЕВЪ**

Подпредседателъ: **Д-ръ Б. ВАЗОВЪ**

Секретарь: **Ал. СТАЛИЙСКИ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ.**

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Отпуски , разрешени на народнитъ представители: Панл Ивановъ, Господинъ Продановъ, Минчо Лилянновъ, Димитъръ Яневъ, Христо Славковъ, Димитъръ Голевъ, Иванъ Каравановъ, Иванъ Горбановъ, Бекиръ Еминовъ Саджж Мехмедъ, Никола Атанасовъ, Янко Куцаровъ, Таско Стоилковъ, Прокони Йоловъ, Стефанъ Бояджиевъ, Атанасъ Малжаровъ, Йорданъ Ангеловъ, Панко Деликоцевъ, Илия Тодоровъ и Христо Поповъ	413	3) за одобрение 23-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му на 11 декември 1923 г., протоколъ № 128 — по образуване фондъ за постройка на телеграфо-пощенски помѣщения и набавяне пощенски вагони (Съобщение)	414
Тронно слово , Речъта, произнесена отъ Негово Величество Царя при поднасянето му отговора на тронното слово (Прочитане)	413	4) за одобрение 11-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му от 14 септември 1923 г., протоколъ № 98 — относително стопанисването държавнитъ и безстопанственитъ покрити и непокрити имоти въ нова България (Съобщение)	414
Оставка , Заявление отъ народния представителъ Хасанъ Ефенди Бояджиевъ, съ което моли да му се приеме оставката като народенъ представителъ (Съобщение)	413	Законопроекти: 1) за измѣнение закона за разглеждане и разрешаване отъ единъ арбитраженъ съдъ на възникналитъ между държавата и главнитъ предприятия за построяване желѣзнопътнитъ линии: Търново—Тръвна—Борушица, Борушица—Тулово—Стара-Загора, Парева ливада—Габрово, Левски—Свищовъ, Радомиръ—Кюстендилъ—турската граница, Девня—Добричъ и Мездра—Враца—Видинъ и предприемача на Русенското пристанище, спорове досежно тълкуването и изпълнението на взаимнитъ задължения, установени въ договоритъ имъ, гласуванъ и приетъ отъ XVII обикновено Народно събрание въ 72 заседание, държано на 19 февруарий 1915 г. (Съобщение)	413
Предложения: 1) за одобряване указитъ № № 450 и 517 отъ 1923 г. по Министерството на вътрешнитъ работи и народното здраве — по оставянето на общинска служба чужди подданици (Съобщение)	413	2) за одобрение сключената между царство България и република Австрия конвенция, съ която се възстановяватъ сждебната конвенция, конвенцията за екстрадицията и спогдбата относително взаимното връчване на актоветъ за гражданското състояние, сключени на 31 май 1911 г. между царство България и бившата Австро-унгарска монархия (Съобщение)	414
		3) за облагане захарта с мито (Съобщение)	437
		Дневенъ редъ за следующето заседание	436